

AYLIK COĞRAFYA

KEŞİF DERGİSİ

ATLAS

SAYI: 317 - AĞUSTOS 2019

FİYATI: 14.00 TL (KKTC FİYATI 17.50 TL)

NO: 2019/08

İSTANBUL / GALATA SURLARI
TARİHİN SİLİNER İZLERİ

MUĞLA / LABRAUNDA

ZEUS'UN EVİ

MALATYA / ARAPGİR

IŞIKLI SÜKÛNET

CEZAYİR / GARDAYA

SAHRA'NIN BAHÇESİ

KOSOVA

GENÇ AVRUPALI

İSTANBUL LIFE

**ÇAĞLAR
ERTUĞRUL**
'AFİLİ AŞK'IN
YAKIŞIKLISI

KEŞFEDİN!
EN YENİ 6 MEKAN

OĞUZ YENİHAYAT
ŞEHİRDEN FAVORİLERİ

ALAÇATI-BODRUM
YAZLIK POPÜLER
EĞLENCE MEKANLARI

**ŞEHİRDE BU AY
KAÇIRILMAYACAK
47 ETKİNLİK**

*Yaz bitmeden
mutlaka...*

HAVUZLARLARDAN PLAJLARA, TERASLARDAN AÇIK HAVA SINEMALARINA
GECE KULÜPLERİNDEN SERİNLETEN LEZZETLERE 81 ÖNERİ

İSTANBUL'U YAŞAYANLARIN DERGİSİ

TIKLAYIN
İNDİRİN

İÇİNDE
YÜZLERCE
FİKİR VAR!

AĞUSTOS 2019
SAYI: 162

PRATİK EV FİKİRLERİ & ALIŞVERİŞ DERGİSİ

evim

STİL KARDEŞLİĞİ:
KIR EVİ • BOHO

AROMASI BOL
YAZ KOKULARI

BAHÇEDE
PROVANS ŞIKLIK

evimdergisi.com.tr

AĞUSTOS 2019 SAYI: 162
2019/08 FİYATI: 8.50 TL.
K.K.T.C. fiyatı (KDV dahil) 11 TL.

ALİŞVERİŞ ZAMANI
Renkli camlar
Zamansız çizgililer
4 malzeme ile sahil havası
Dayanıklı kanvas
Tropik meyveler

Vintage
banyolar

90 günde
adım adım
bebek odası

İlham dolu
tatil evleri

REHBER
Mutfakta
yeniler+
akıllı
teknolojiler

Modern
Akdenizliler

Mobilya
yaz

İNDİRMEK
İÇİN
TIKLAYIN!

YARATICI ÇÖZÜMLERLE

Yazı içeri davet edin

HER KÖŞEDE
FLORAL PARTİ

Ağustos sayısı taptaze fikirlerle dolu...

LEZZET

HEPSİ DENENMİŞ
GARANTİLİ TARİFLER

İNDİRMEK İÇİN
TIKLAYIN!

www.lezzet.com.tr

lezzetdergisi

Lezzet_Dergisi

lezzet_dergisi

The Breitling Surfer Squad
Sally Fitzgibbons
Kelly Slater
Stephanie Gilmore

AIR
LAND
SEA
SUPEROCEAN HÉRITAGE

BREITLING
1884

#SQUADONAMISSION

İÇİNDEKİLER

ATLAS

Yayıncı
Doğan Burda
Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.

İcra Kurulu Başkanı
Cem M. Başar

Yayın Direktörü
Murat Köksal

Yayın Danışmanı
Mehmet Yaşın

Yayın Yönetmeni
Kansu Şarman

Yazı İşleri Müdürü (Sorumlu)
Mustafa Türker Erşen

Haber Müdürü: Nazlı Kurt
Görsel Yönetmen: Tolga Çoruh
Araştırma: Tevfik Taş
Sayfa Yapımı: Bahadır Erşin

Fotoğraf Kurulu
Gökhan Tan (Fotoğraf Danışmanı), Yasin Akgül, Sinan Anadolu, Ali Murat Atay, Servet Dilber, Şebnem Eras, Umut Kaçar, Selim Kaya, İzzet Keribar, Ali Ethem Keskin, Zafer Kızılkaya, Ufuk Sarışen, Tolga Sezgin, Tülay Zihli Özgür, Selcen Pirge, Yeşim Pütgöl, Mehmet Sait Taşkıran

Yazı Kurulu
Füsun Arman, Prof. Dr. Rüstem Aslan (Arkeoloji), Oya Ayman, Nezihe Başgelen, Cenk Durmuşkahya (Botanik), Yard. Doç. Dr. Yıldırım Güngör (Jeoloji), Nedim Gürsel, Prof. Dr. Necmi Karul, Serkan Ocak, Prof. Dr. İlber Ortaylı, Tülay Zihli Özgür, Selcen Pirge, Yeşim Pütgöl, Mehmet Sait Taşkıran

Katkıda Bulunanlar
Ömür Dünya Çakmaklı, Tolga İldın, Hayrettin Kaçın, Özlem Numanoglu, Hasan Sercan Sağlam, Dr. Umut Yıldız

Etkinlik ve Proje Direktörü
Ali Erman İleri

Marka Müdürü
Ayşegül Parlayan

Ankara Temsilcisi: Erdal İpekeken
0 312 207 00 71
atlas@doganburda.com www.atlasdergisi.com

Yönetim
Tüzel Kişi Temsilcisi: Mehmet Rauf Ateş
Satış ve Dağıtım Direktörü: Egemen Erkorol
Finans Direktörü: Didem Kurucu
Üretim Planlama Direktörü: Yakup Kurtulmuş

Reklam
Grup Başkanı: Nisa Aslı Erten Çočka
Satış Koordinatörü: Burcu Keşer Karaçam
Satış Müdürü: Ecem Arda - Hatice Tarhan
Teknik Müdür: Ayfer Kaygun Buca 0 212 336 53 61 - 62

Rezervasyon: Tel: 0 212 336 53 00 - 57 - 59 - Faks: 0 212 336 53 92 - 93
Ankara Reklam: Beliz Balıbey Tel: 0 312 207 00 72 - 73
Hedef Sayfalar: Tel: 0 212 336 53 70 - Faks: 0 212 336 53 91
Bölgeler Reklam Satış Müdürü: Dilek Ünlü Tel: 0 212 336 53 72 - Faks: 0 212 336 53 91

Uluslararası Reklam Satış Temsilcilerimiz
Almanya: Michael Neuwerth
Tel: +49 89 9250 3629, michael.neuwerth@burda.com
Avusturya/İsviçre: Christina Bresler
Tel: +43 1 230 60 3050, Christina.Bresler@burda.com
Fransa/Lüksemburg/Belçika/Hollanda: Marion Badolle-Feick
Tel: +33 1 72 71 25 24, marion.badolle-feick@burda.com
İngiltere/İrlanda: Jeannine Soeldner
Tel: +44 20 3440 5832, jeannine.soeldner@burda.com
ABD/Kanada/Meksika: Salvatore Zammuto
Tel: +1 212 884 48 24, salvatore.zammuto@burda.com
Yunanistan/Portekiz/İspanya/Hindistan/Asya: Jessica Loose
Tel: +49 89 92 50 2468, jessica.loose@burda.com
İskandinav Ülkeleri: Ulrik Brostrom
Tel: +45 2328 9769, ubr@bmedia.dk

Yönetim Yeri
Kuştepe Mahallesi, Mecidiyeköy Yolu Caddesi No: 12
Trump Towers, Kule 2, Kat: 21-23, 34387, Şişli, İstanbul
Tel: 0 212 410 35 66 Faks: 0 212 410 35 64

Baskı
Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.
Dudullu Organize San. Bölgesi 1. Cad. No:16 Ümraniye-İSTANBUL
Tel: 444 44 03 • Faks: (0216) 365 99 07-08
Sertifika No: 42716

Dağıtım
Türkuvaaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.

Yayın Türü: Yerel, Süreli, Aylık

FİPP üyesidir

© Atlas dergisi, Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş. tarafından T.C. yasalarına uygun olarak yayımlanmaktadır. Atlas dergisinin isim ve yayını hakkı Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.'ye aittir. Dergide yayımlanan yazı, fotoğraf, harita, illüstrasyon ve konuların her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilerek dahi alıntı yapılamaz. **DB Okur Hizmetleri Hattı:** 0 212 478 0 300 okurhizmetleri@doganburda.com **DB Abone Hizmetleri Hattı:** 0 212 478 0 300 **Faks:** 0 212 410 35 12-13 **abone@doganburda.com - www.doganburda.com** Her gün saat 9.00 - 22.00 arasında hizmet verilmektedir.

MALATYA / ARAPGİR 68

KOZMONOT

Kızıldeniz'in resifleri 6

PANORAMA

Dört mevsim yolculuk 12

ATLAS RAPORU

Köpekbalıkları kıyılarımıza neden yaklaştı? 28

ÇEVREN

Akıllara durgunluk veren yolculuk 30

UZAY ATLASI

Titan'da yaşam arayan drone 32

KIRPEREST

Endüstriyel tarımın bedeli 34

GEZGİNCE

Mezopotamya mutfağı 36

MUĞLA / LABRAUNDA

Zeus'un evi 38

Labraunda arkeolojik alanında 1948'den bu yana süren kazılar, antik dönemlerin olaylarına ışık tutuyor, tapınakların, törelerin, ekonomilerin, mimarinin ve mitolojilerin evrenlerine kapılar açıyor.

KOSOVA

Genç Avrupalı 50

Atlas, 2008'de bağımsızlığını ilan eden Avrupa'nın en genç ülkesi Kosova'yı tekrar ziyaret etti; geçmişin acı, tatlı hatıralarını ve gelecek umutlarını dinledi.

MALATYA / ARAPGİR

Işıklı sükûnet 68

ArapgİR'in efsanelerinde gezenler der ki: Bir yüksek ışık sarar onu, Göl Dağı'ndan doğar. Sanki gece bile güneş vardır üstünde... Sakinliğiyle de ünlü ilçenin bütün suları Fırat'a akar.

TARİHİN SİLİNER İZLERİ

Galata Kalesi 88

Metro hattı için 2006'da yapılan inşaatta sürpriz bir şekilde ortaya çıkan surlar, bu tarihi kenti yüzyıllar sonra görünebilir kılmak için önemli bir fırsattı. Atlas, 12 yıl sonra tekrar Ceneviz surlarının peşine düştü.

CEZAYİR / GARDAYA

Sahra'nın bahçesi 102

Cezayir'in içlerinde, Sahra'nın sonsuzluğunda yer alan Mzab Vadisi surların çevrelediği, bin yıllık geleneklerin yaşadığı şehirler gizliyor.

HAFTA SONU

Kocaeli / Kutluca rotası 112

Galata surlarının peşinde

Istanbul'da tarihi yarımada'nın karşısındaki Galata'nın surlarının geçmişi yüzlerce yıl öncesine dayanıyor. Bölgeyi çevreleyen surlar ortaçağda yerleşimin sınırlarını belirliyor ve halkın dış tehditlerden korunmasını sağlıyordu. Bizans ve sonrasında Osmanlı idaresi altında 19'uncu yüzyıla kadar ayakta kalan Galata surları, 1860'lı yıllarda ilk belediye idaresi olan VI. Daire'nin kuruluşunun ardından hızla yok oldu. Atlas'ta 12 yıl önce Galata surlarının eriyişini belgeleyen dosyayı hazırlayan Gökhan Tan, bu sayıda uzmanların görüşleri ve güncel fotoğrafların tanıklığıyla son 12 yılda dahi çok önemli kayıplar yaşayan "Galata Kalesi"nden geriye kalanları tek tek inceledi, metro ve Haliç'teki köprü'nün inşaatlarının sonrasında Galata'da tarihin silinen izlerini araştırdı.

Bu sayının kapak konusu Labraunda. Muğla'nın Milas ilçesi sınırlarında, antik Karia bölgesinin en dikkat çekici arkeolojik alanlarından biri. "Zeus'un Evi" olarak kabul edilen anıtsal tapınak ve çevresindeki yapılarla tarihi İÖ 7'nci yüzyıla kadar uzanan Labraunda, Karyalılar tarafından dinsel tören dönemlerinde büyük kortejler tarafından ziyaret ediliyordu. 1700'lü yıllardan bu yana

Avrupalı seyyahlar tarafından gezilen, kazı çalışmaları 1948 yılında başlayan Labraunda'da arkeoloji çalışmaları günümüzde Doç. Dr. Olivier Can Henry başkanlığında sürüyor. Labraunda'nın öyküsünü Dr. Ömür Dünya Çakmaklı yazdı, Turgut Tarhan fotoğrafladı.

Atlas'tan Tolga İldun 2008'de bağımsızlığını ilan eden Avrupa'nın en genç ülkesi Kosova'ya gitti; geçmişin yüklerine ve yeni bir geleceğin umutlarına şahit oldu. Başkent Priştine, farklı kültürlerin bir arada yaşadığı Prizren ve saat kulesinin taçlandığı tarihi Gjakova... Osmanlı izlerini hâlâ taşıyan Kosova, eski ve yeni tüm yönleriyle derginin sayfalarında.

Malatya'nın Arapgir ilçesi Fırat'ın ilk suyunu veren yerlerden biri, verimli ve yeşil topraklarıyla bölgenin zengin bahçesi. Neolitik devirlerden beri yerleşim yeri olmuş, sayısız medeniyet ağırlamış çok özel bir yöre. Atlas ekibinden Tefik Taş ve Tolga İldun, kanyonlarından yayalarına dek tüm ilçeyi gezdi ve izlenimlerini Atlas okurlarıyla paylaştı.

Hayrettin Kağnıcı da Atlas okurlarını Cezayir'de, Mzab Vadisi'nde yüzlerce yıllık geleneklerin yaşadığı Sahara vilayeti Gardaya'ya götürüyor ●

#DontCrackUnderPressure

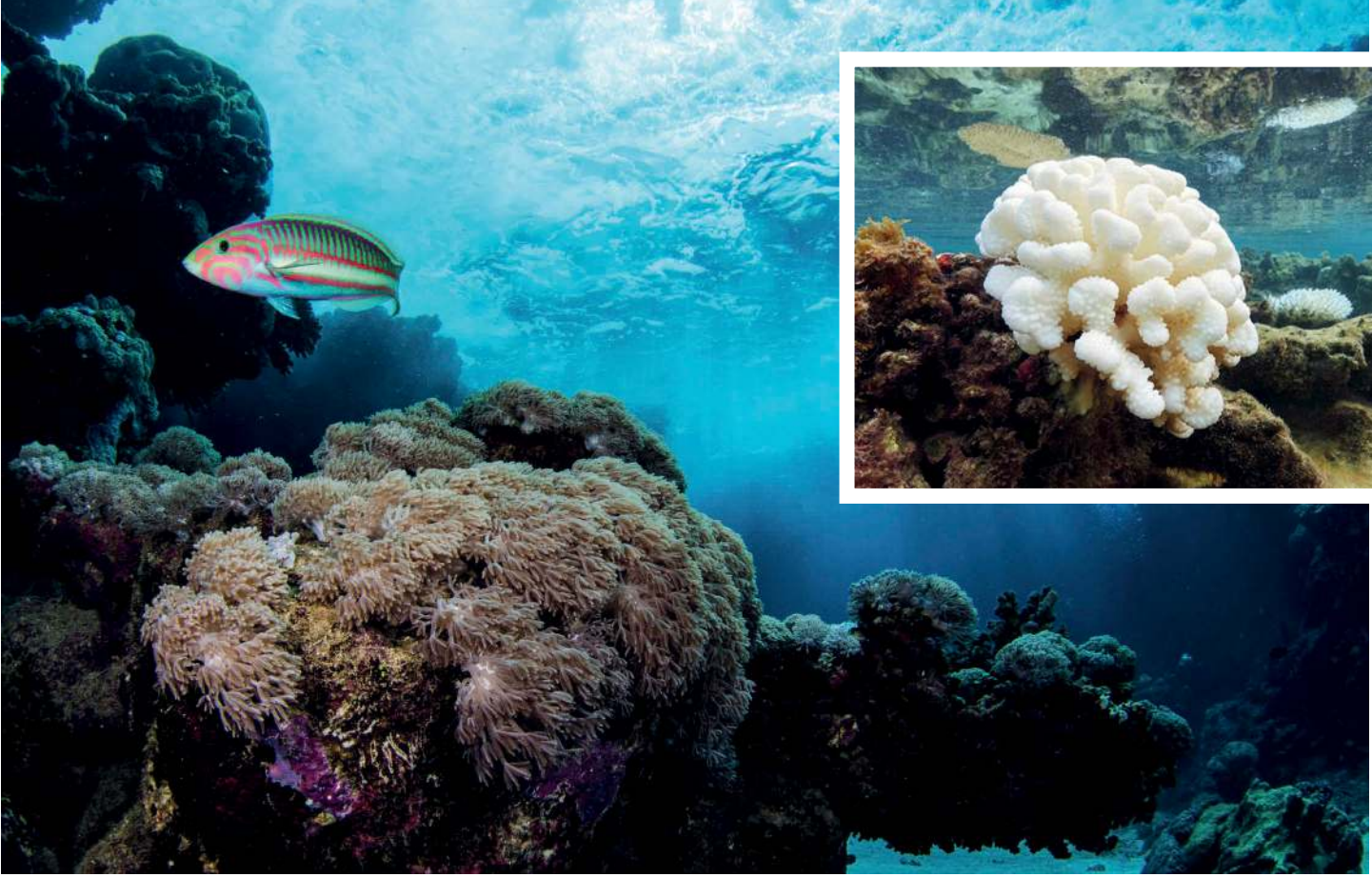
TAG Heuer

SWISS AVANT-GARDE SINCE 1860

MONACO CALIBRE 11 AUTOMATIC CHRONOGRAPH

Steve McQueen's legacy is timeless. More than an actor, more than a pilot, he became a legend. Like TAG Heuer, he defined himself beyond standards and never cracked under pressure.

Kızıldeniz'in resifleri **dünyaya model** olabilir mi?

Mercan resiflerinin beyazlayıp ölmesi okyanusların iklim değişikliğine gösterdiği en açık tepkilerden biri. Deniz suyundaki ısınmaya, aşırı avlanma, kitlesel turizm ve kirliliğin de eklenmesiyle birlikte, dünyanın cennet köşelerinden üst üste üzüntü veren haberler geliyor. Avustralya'daki Büyük Set Resifi örneğin, bu negatif etkileri üst seviyede yaşıyor. Kızıldeniz'in kuzey ucunda bulunan Akabe Körfezi'nden gelen haberler ise umut verir türden. Çünkü buranın resifleri dünyadaki gidişatın aksine son derece sağlıklı. Ürdün Üniversitesi'nde mercan biyolojisi ve ekolojisi üzerine çalışmalar yürüten Dr. Fuad El Horani, körfezin dünyaya model oluşturabileceği görüşünde. Körfezin yarı kapalı bir havzada bulunması, derinliği, yaz ve kış ayları arasındaki doğal sıcaklık dalgalanmaları, aldığı yıllık yağışın azlığı ve körfeze suyunu boşaltan nehir olmaması (tuzluluğun azalması mercanları öldürüyor) mercan resiflerini sağlıklı ve çeşitli tutan faktörler arasında. El Horani, "Akabe Körfezi mercanları çoğaltılmalı ve resiflerin öldüğü bölgelere gönderilmeli" diyor.

Siz ne yapabilirsiniz?

- Doğayı gözetken tur operatörlerini, otelleri, yerel firmaları tercih edin.
- Resiflere zarar vermeyen, organik sertifikalı, kimyasal içermeyen güneş kremi vb. kullanın.
- Sahil ve denizlerde atık bırakmayın ve bu noktalardaki gönüllü temizlik organizasyonlarına katılın.
- Tek kullanımlık ürünlerin kullanımından kaçının ve bunu talep edin.
- Bunu herkese anlatın.

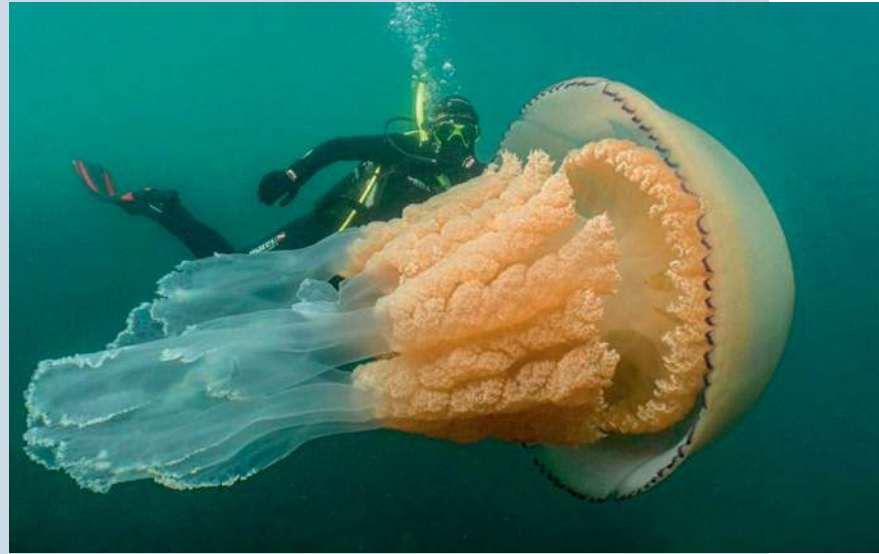

Marvel evreninden bir balık

Parlak mor çizgileriyle bir masal kitabına aitmiş gibi görünen bu balık türü, Tanzanya açıklarında, Hint Okyanusu'nun 80 metre derinliklerinde keşfedildi ve kendisine *Cirrhitilabrus wakanda* (diğer adı, *vibranium fairy wrasse*) ismi konuldu. "Bir Latince isim daha" deyip geçebilirsiniz, ama aslında bu sevimli lapin adını Marvel kurgusal evreninin süper kahraman hikâyesi "Kara Panter"den alıyor. Çünkü araştırmacılar balığın gözalıcı renklerini, Kara Panter'in ülkesi olan Wakanda halkının giysilerine benzetti. Söz konusu tür, dalma limitlerini zorlayan derinliklerde yaşadığı için, bulunduğu mercan resifleri "Alacakaranlık Bölgesi" (60-150 metre arası) olarak adlandırılıyor. Yeni keşfe, California Bilimler Akademisi'nin "Resifler İçin Umut" girişimi imza attı.

Dev denizanasıyla 1 saat

Bu muhteşem kare, köpekbalıklarıyla ilgili belgesel çekimlerini kötü hava koşulları sebebiyle erteleyen iki dalgıcın o günkü teselli armağanı. Temmuz ayında İngiltere Cornwall açıklarında dalış yapan Dan Abbott ve Lizzie Daly, suyun sadece 7-10 metre altında böylesi bir an yaşayacaklarını tahmin bile edememişti. Sığ sularda bu dev boyutlu "deniz ciğeri denizanası"yla bir saat geçiren ikiliden vahşi yaşam biyoloğu Daly, sudan kendi tabiriyle bu "nazık dev"i tevazusu ve ağırbaşlılığından büyülenmiş halde çıktı. Dev denizanası gibi türler, yaz başında Atlantik'ten İngiltere'nin sıcak sularına geliyor. Bazı denizaneları 35 kilograma kadar ulaşabiliyor.

Korsika'da ele geçirildikten sonra araştırma yapılarak yeniden doğaya bırakılan kedi-tilkinin uzunluğu 90 santimetre civarında.

Korsika'da yeni bir tür bulundu: **Kedi-tilki**

Ana hatlarıyla “çok iri” bir kediye andırıyor. Bıyıkları ev kedilerinden kısa, ama boyu 90 santimetreyi buluyor, kulakları daha geniş, ayrıca

büyük köpek dişlerine ve keçilerle koyunlara saldırıya yeltenecek bir cürete de sahip! Bu ayırt edici özellikler de onu sadece bir kedi değil, bir “kedi-tilki”

yapıyor. Fransa'ya bağlı Korsika adasında keşfedilen ve bilim insanlarının 10 yıldır peşinde olduğu yaban kedisini Korsikalılar “ghjattu volpe” diye adlandırıyor. Ada kültüründe yarı efsanevi kabul edilen tür, Fransa'nın ulusal avcılık ve vahşi yaşam bölümüyle (ONCFS) birlikte çalışan araştırmacıların uzun süreli çabaları sonucunda bulundu. *AFP*'ye konuşan ONCFS çevre teknisyeni Pierre Benedetti, “bunun bilinen, ama bilimsel olarak tanımlanmayan vahşi bir tür olduğuna inanıyoruz. Çünkü gece avlanan ve hiç görünmeyen bir hayvan” diyor.

Bölgede görülen 16 kedi-

den 12'sini yakalamayı başaran araştırmacılar, birtakım incelemelerden sonra hayvanları yeniden doğaya bıraktı. “DNA analizi türün Avrupalı yaban kedisi *Felis silvestris silvestris*'ten farklı olduğunu gösterdi” diyen Benedetti, “tür, Afrika orman kedisi *Felis silvestris lybica*'ya yakın. Ama kesin kimliğini belirleme çalışmaları sürüyor” dedi.

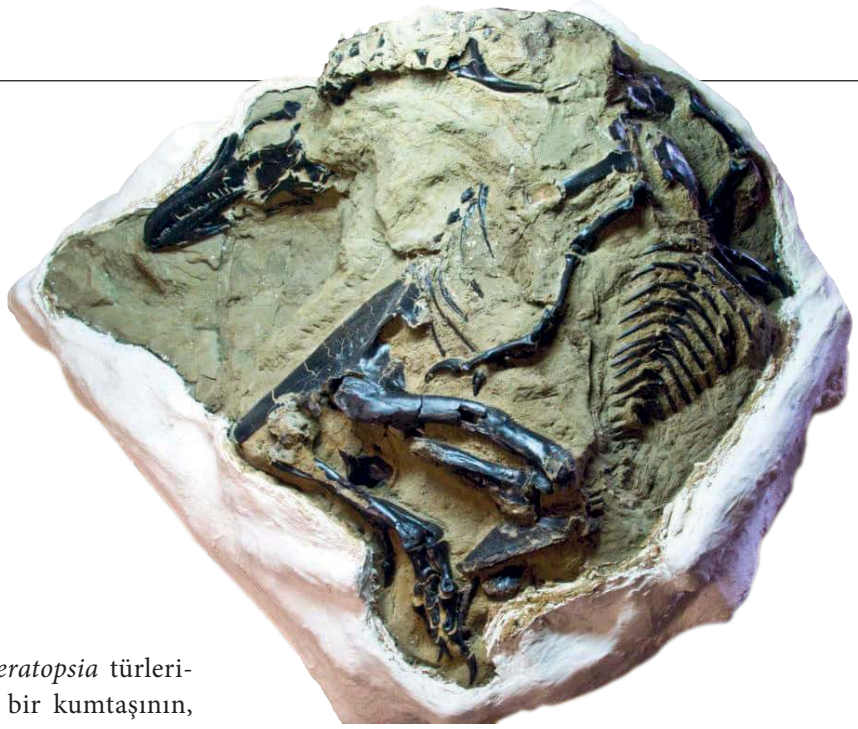
Türün kedi-tilki diye adlandırılmasının bir diğer nedeni de rengi ve çizgileri. Renkli ve kalın kürklü yaban kedisi, siyah çizgili pençeleri ve siyah halkalı kuyruğa sahip. Kalın kürkünün kene ve pirelere karşı koruma sağladığı tahmin ediliyor.

Bu fosillerin sahibi kim?

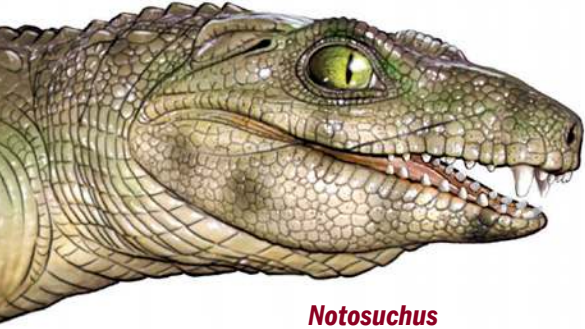
Kendisine “Dinozor Kovboyu” diyen Montanalı çiftçi Clayton Phipps’in arkadaşlarıyla çıktığı fosil avında bulunduğu (ve kazılar sırasında bir değil, iki tane oldukları anlaşılan) dinozor fosilleri, nam-ı diğer Montana Dueling Dinosaurs (Montana’nın Düelloclu Dinozorları), türün bugüne dek bulunmuş en iyi örnekleri arasında gösteriliyor, ama halen sergilenemiyorlar. Çünkü öncelikle sahiplerinin belirlenmesi gerekiyor. Ölümcül bir dövüşe tutuşmuş 6.7 metre uzunluğundaki *teropod* ve 8.5 metre uzun-

luğundaki *ceratopsia* türlerinin, aniden bir kumtaşının, ya da kumlu bir nehir yatağının içine gömül-dükleri düşün-lüyor. Yani 66 milyon yıl öncesinden bir enstantaneden söz ediyoruz! Üstelik dinozor-ların eklemleri son derece iyi korunmuş halde, deri parçaları bile yerinde duruyor ve iç organların da kazara mum-yalanmış olduğu sanılıyor, ki sonuncusu içeride yumu-

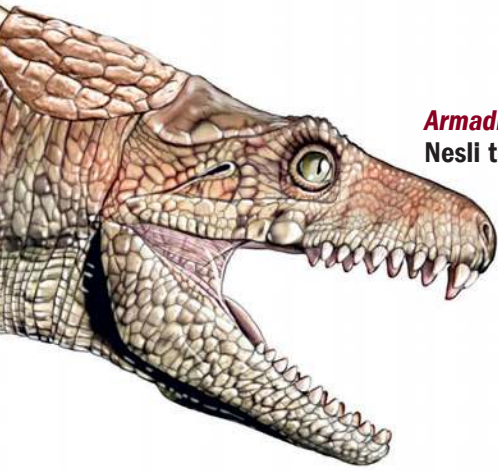

şak doku bulunma ihtimalini akla getiriyor. Bu da, bilimsel bir düzeyde ileride bu doku örnekleri, ya da DNA’nın canlandırılması anlamına gelebilir. Tüm bunlar son derece etkileyici olsa da aslında yeni bir haber değil; ta 2006 yılına ait. Onu tekrar gündeme getiren ise, bir çiftliğin sınırları içinde bulunan fosillerin sahipliğine dair yasal süreç. Mahkeme, fosillerin söz konusu mülkün “yüzey hakları” kapsamında mı, yoksa “maden hakları” kapsamında mı ele

alınması gerektiğini değerlendiriyor. ABD’de özel mülkte bulunan fosiller arazi sahibine ait sayılıyor ve kazı için onlari izni gerekiyor. Ancak arazinin yüzey hakları ile maden haklarından üçte birinin sahibi olan Murray ailesi ile geri kalan maden haklarının sahibi olan Severson ailesi arasındaki dava henüz sonuçlanmadı. Fosiller ise her şeyden habersiz, ismi gizli tutulan bir müzede 66 milyon yıllık yolculuklarının yeni istikâmetini bekliyor.

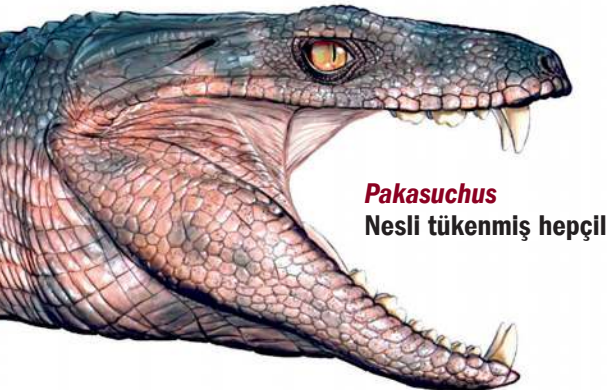
Notosuchus
Nesli tükenmiş etçil

Armadillosuchus
Nesli tükenmiş hepçil

Chimaerasuchus
Nesli tükenmiş otçul

Pakasuchus
Nesli tükenmiş hepçil

İLLÜSTRASYON: JORGE A. GONZALES

Vejeteryan timsahlar

G ünümüzün belki de en ürkütücü görünümlü etoburu bir zamanlar vejeteryan mıydı? Yeni bir araştırma gösteriyor ki, 200 milyon yıl önce yaşamış ve uzun süre önce nesli tükenmiş bazı timsah türleri öyleydi. Diş fosillerini odağına alan söz konusu araştırma, üç veya altı timsah türü-

nün dişlerinin bitki çiğnemek için özelleştiğini ortaya koydu. *Current Biology*'de yayımlanan araştırmaya imza atan Utah Üniversitesi'nin doktora öğrencisi Keegan Melstrom, 16 *Crocodyliformes* türüne ait 146 dişi analiz etti. "Keşfettiğimiz en ilginç şey, nesli tükenmiş *Crocodyliformes* türlerinin ne kadar çok bitkiyle beslendiği görmek oldu" diyen Melstrom, etçillerin basit, otçulların ise daha karmaşık diş yapısına sahip olduğunu belirtiyor. Bu otçul timsah türlerinin yaklaşık 200 milyon yıl önce gerçekleşen Trias-Jura kitlesel yok oluşundan hemen sonra ortaya çıktığı ve 66 milyon yıl önce de yok olduğu sanılıyor.

Araştırmayı Utah Üniversitesi'nde doktora yapan Keegan Melstrom gerçekleştirdi.

İklim değişikliğine karşı ağaçlar!

İnsanlığın iklim değişikliğine karşı en güçlü (ve en ucuz) silahı ağaçlar olabilir mi? Yeni bir araştırma, bu soruya kuvvetli bir “evet” cevabı veriyor. ETH Zürih Üniversitesi’nin araştırmasına göre, sera etkisi yaratarak atmosferi ısıtan ve iklim değişikliğine yol açan karbondioksitin üçte birini yok etmek için dünya çapında 1 trilyon ağaç dikilmesi gerekiyor. Nedeni ilkokul yıllarından hatırlanabilir: Ağaçlar gündüz vakti karbondioksit gazını emip depoluyor ve havaya oksijen veriyorlar. Şehirleri ve tarım alanlarını çalışma dışı tutan araştırmacılar, yeryüzündeki 1.7 milyar hektar ağaçsız arazide 1.2 trilyon fidanın doğal olarak büyüebileceğini tes-

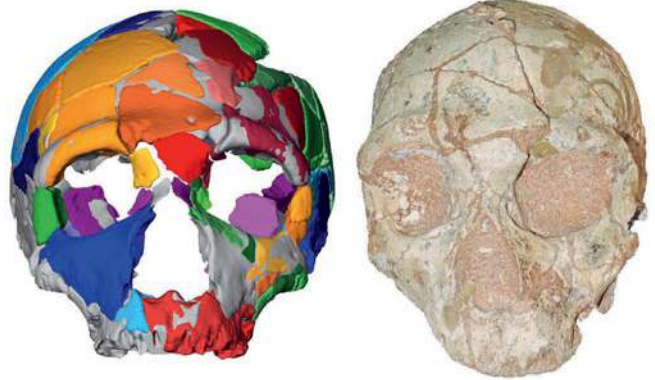
İklim değişikliğine yol açan karbondioksitin üçte birini yok etmek için 1 trilyon ağaç dikilmesi gerekiyor.

pit etti. Söz konusu alanın genişliği, ABD ve Çin topraklarının toplamına eşit. Araştırmanın başında bulunan ve sonuca şaşırdığını gizlemeyen Prof. Tom Crowther, “değerlendirme gösteriyor ki, ağaçlandırma iklim değişikliğine karşı çarelerden biri değil, ezici bir üstünlükle en iyisi” diyor. Sorun daha vahim bir hal almadan harekete geçmek gerektiğini vurgulayan Prof. Crowther, ağaçlandırmadan tam verim almanın 50-100 yıl süreceğini, bu yapılabilirse 200 milyar ton karbondioksitin atmosfere karışmasının önleneceğini belirtiyor. Ve sözlerine kulak verecek herkese şöyle sesleniyor: “Ağaç dikmek için ABD başkanı Donald Trump’ın birden iklim değişikliğine inanması, veya bilim insanlarının teknolojik çözümlerle çıkagelmesi gerekmiyor. Bu hemen, şimdi yapılabilir, elimizdeki en ucuz çözüm ve herkes bir ucundan tutabilir.”

Modern insan Avrupa’ya daha erken ayak bastı

Modern insanların Avrasya’ya sanılandan 150 bin yıl daha önce ayak bastığı ortaya çıktı. Bu yeni keşfin kaynağı ise Yunanistan’ın güneyindeki Apidima mağaralarında bulunan fosilleşmiş iki kafatası. Bu kafatası fosillerinden daha genç olanı, 210 bin yıl önce burada yaşayan modern insan popülasyonunun yerini, muhtemelen Neandertallerin aldığını gösteriyor. Tübingen

Üniversitesi’nden Profesör Katerina Harvati araştırmalarını şöyle özetliyor: “Sonuçlarımız bugün Yunanistan’ın güneyinde kalan yerde, orta pleistosen çağda en az iki farklı insan grubunun yaşadığını gösteriyor: Erken bir Homo sapiens popülasyonu ve daha sonra bir grup Neandertal. Yunanistan’daki erken modern insanların yerini Neandertaller almış.”

PANORAMA

ATLAS TATİL

Dört mevsim yolculuk

Atlas Tatil, bayilerdeki yeni sayısında yine dünyanın ve Türkiye'nin en cazip seyahat rotalarına uzanıyor. Yayladan yayla-ya Doğu Karadeniz turu, Kızılırmak Havzası'nın doğal güzelliklerini ve geleneksel tatlılarını gözler önüne seren Çorum Gastronomi Yolu, Türkiye'nin en gözde tatil beldelerinden Alanya, İç Anadolu'da Sultansazlığı, Kapuzbaşı Şelaleleri ve Aladağlar'ı kapsayan özel

gezi Atlas Tatil'in konuları arasında.

Dergi ayrıca Orta Avrupa'da Budapeşte, Bratislava, Viyana ve Prag turuna çıkıyor, Afrika'da Akdeniz'de Sicilya'yı, Güney Amerika'da Boliviya'yı ziyaret ediyor. "Hindistan'ın altın üçgeni" olarak adlandırılan Delhi, Agra ve Jaipur ile sadece Özbekistan'ın değil, tüm Orta Asya'nın incisi Taşkent de Atlas Tatil'de.

KİTAP

Son sözü doğa söyler

Fethiye, Dalyan, Köyceğiz, Ekincik, Akyaka, Marmaris, Selimiye, Bozburun, Söğüt, Rodos, Datça, Bodrum, Muğla, Çomakdağ... Gezi yazarı Melih Uslu, okurlarını bu kez Ege'nin az bilinen koylarına, köy

pazarlarına götürüp yavaş akan zamanın içine çekiyor. Mona Kitap'tan çıkan *Ege'yi Gör ve Yaşa*, bir gezi rehberinden ziyade son sözü hep doğanın söylediği bir yaşam deneyimi. Kitabın sayfalarında mavinin yeşile kavuştuğu denizin, badem, portakal, limon ve zeytin ağaçlarıyla bezeli çayırlara yayılmış koyun ve oğlak sürülerinin, kekik kokusunun daveti var.

GÖKYÜZÜ FESTİVALİ Yıldızlara bakış

Antalya'nın Kumluca ilçesinde yer alan Olympos, 26 ile 29 Temmuz 2019 tarihleri arasında Gökyüzü ve Bilim Festivali'ne ev sahipliği yaptı. "Astronomi platformu Kozmik Anafor tarafından düzenlenen, NASA'da görev yapan ve Atlas'ta Uzak Atlası köşesini yazan Dr. Umut Yıldız'ın da katıldığı festival bu yıl dördüncü kez gerçekleşti." Katılımcılar ışık kirliliğinden uzaktaki etkinlik alanında profesyonel teleskoplarla gezegenleri, galaksileri, nebuları izledi, uzman astro fotoğrafçıların verdiği eğitimlere, astronomi, uzay, evren ve çeşitli bilimsel konularla ilgili sunum ve söyleşilere katıldı. Gökyüzü ve Bilim Festivali kapsamında ayrıca bilimsel atölyeler, yarışmalar düzenlendi. Etkinlik düzenleyicilerinden Kozmik Anafor Astronomi Platformu kurucusu Zafer Emecan, astronominin, amatörlerin de ilgilenip katkıda bulunduğu bilim dallarından biri olduğunu söyledi ve festivalin, katılımcılara çok zengin bir sunum, söyleşi, gözlem ve atölye yelpazesi sunduğunu belirtti.

EN ŞEHİRLİ 4X4

Yeni Suzuki Jimny, 2019 Dünya Otomobil Ödülleri
“Şehir Otomobili” kategorisinde 1. seçildi.

WINNER
WORLD CAR AWARDS
2019 WORLD URBAN CAR

AKTOPRAKLİK ARKEOLOJİ OKULU

Tarihöncesini yaşamak

Bursa'nın Nilüfer ilçesinin Akçalar Mahallesi'ndeki Aktopraklık Arkeoloji Atölyeleri'nde ziyaretçiler tarihöncesi teknolojileri kullanarak taş alet, çanak çömlek, maden dökümü yapabiliyor, bitkisel boya elde ediyor.

Bursa'nın ilk yerleşim yeri Aktopraklık Höyük kazıları 15'inci yılını geride bıraktı. İlk yerleşik çiftçi yaşamın başladığı Aktopraklık Höyük, Nilüfer'in Akçalar Mahallesi'nde bulunuyor. İstanbul Üniversitesi Tarihöncesi Arkeolojisi Bölümü'nün yürüttüğü kazılarda günümüzden 8 bin 500 yıl öncesine giden kalıntılar açığa çıkarıldı. Höyükte yerleşimin bin yıl boyunca kesintisiz devam ettiği biliniyor.

Kazı çalışmalarının yanı sıra alan bir açık hava müzesine dönüştürülmüş durumda. Müzede

anaokulundan üniversite öğrencilerine kadar her yaş grubuna arkeoloji eğitimleri veriliyor. Aktopraklık kazıları çiftçi yaşamının, tarıma alınmış ilk tahılların ve evcil hayvanların batıya, Avrupa'ya nasıl aktarıldığı hakkında bilgiler veriyor. 7 bin 500 yıl öncesine ait hendekle çevrili ve çok sayıda kerpiç evin de aralarında bulunduğu kalıntıları yerinde görebiliyorsunuz.

Açık hava müzesinde üç adet köy canlandırması bulunuyor. İlki, 8 bin 500 yıl öncesini yansıtan yedi kulübenin bulunduğu neolitik köy. Bin yıl sonrasını canlandıran dört kerpiç evin bulunduğu alan ise daha gelişkin bir köy modelini yansıtıyor. O dönemin yaşantısını canlandıran mankenlerle donatılmış evlerin içerisine

girip gezebiliyorsunuz. Canlandırılan son köy, Eski Kızılelma Köyü'nden getirilen 200 yıllık altı ahşap ev, ambar, değirmen, fırın ve pekmez işliğinden oluşuyor.

Geçtiğimiz günlerde Aktopraklık Höyük'te beşinci düzenlenen arkeoloji atölyelerine Türkiye'nin farklı üniversitelerinden 40 arkeoloji öğrencisi katıldı. 20 akademisyenin ders verdiği etkinlik bir hafta sürdü. Atölyeler sırasında öğrenciler çakmaktaşı, ya da obsidiyenden tarihöncesi teknikleri kullanarak aletler yaptı, kilden çanak çömlek yaparak fırınladı, madenci fırını inşa ederek metal eşyaların dökümünü yaptı. Ayrıca bitkisel boya elde etmeyi ve dokuma tekniklerini öğrendi. Bu deneysel uygulamaların yanı sıra öğrencilere uzmanlar tarafından genetik arkeoloji, antropoloji, tarihöncesinde beslenme, mimarlık gibi konularda dersler verildi. Ayrıca arkeolojik buluntu çizimi ve fotoğrafçılık, mimari kalıntıların rölevellerinin çıkarılması gibi uygulamalara yer verildi.

Kültür ve Turizm Bakanlığı adına İstanbul Üniversitesi tarafından, Prof. Dr. Necmi Karul'un yürüttüğü çalışmalar Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin desteğiyle sürdürülüyor. Karsan Otomotiv, Asiad ve Mastership Denizcilik de çalışmalara destek veriyor ●

PHILIPS

Performance

7304 serisi

The One Evinize yakışan

Bir konuda eşsiz olmak... Tek olmak... "En" olmak...
İngilizce'de "The One" kavramı çok dikkat çekici bir anlama sahip...
Tıpkı yeni Performans Serisi gibi...

İzlediğiniz her detayın harika görünmesini sağlayan, üstün görüntü kalitesine
ve güçlü sese sahip, size Ambilight ile eşsiz bir deneyim sunan,
dikkat çekici bir seri...

4K UltraHD

P⁵ Perfect
Picture Engine

philips.com.tr/tv

Daha fazlasını
keşfetmek için
QR Kodu okutun

İSTANBUL / GALATA

Sur çöküyor!

Beyoğlu
Bereketzade
Mahallesi'ndeki,
temeli Ocak ayında
çöken Ceneviz suru
için hâlâ önlem
alınmadı. Sura
dayanan Sen Piyer
Kilisesi de tehlikeye
altında.

YAZI VE FOTOĞRAF: GÖKHAN TAN

Atlas'ın bu sayısında işlenen Galata surları için acil durum: Galata Kulesi'nin kuzeybatısında bulunan sura, temelinde ve surun oturduğu ana kayada aylar öncesinde yaşanan açılmaya rağmen müdahale edilmiş değil.

Bereketzade Mahallesi'nde, Şair Ziya Paşa Caddesi'ndeki surun temelindeki çökme Beyoğlu'ndan sorumlu İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'na Ocak ayında ihbar edilmişti. Kurul, 22 Şubat 2019 tarihli kararında Beyoğlu Belediyesi'ne, çökmeyi önleyici geçici müdahalenin belediye bünyesindeki Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB)

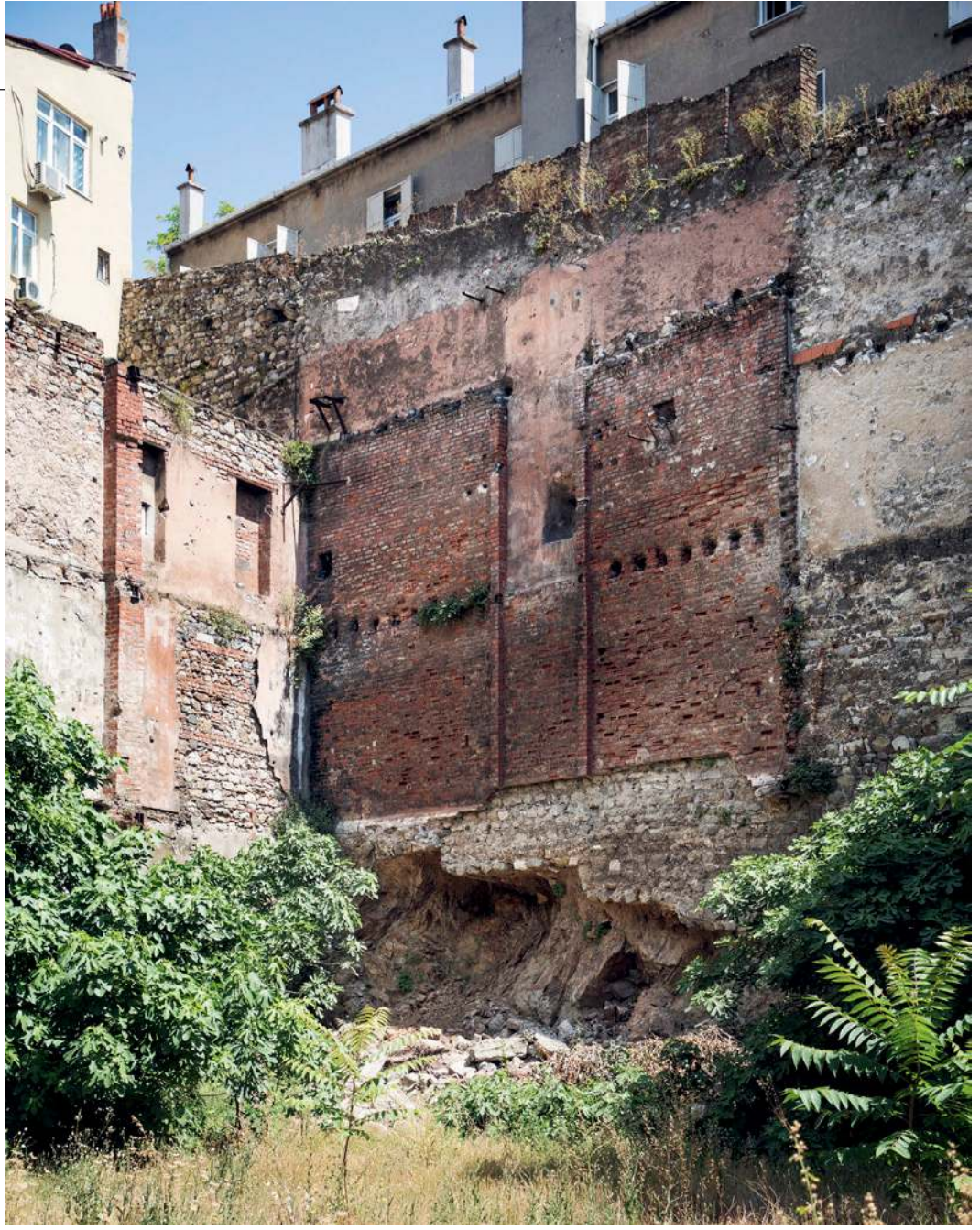
Müdürlüğü tarafından yapıp yapılamayacağını sordu ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Galata surlarının tümü için rölöve, restitüsyon ve restorasyon projesini yapması gerektiğini hatırlattı.

Surdaki tehlikeyle Arkeologlar Derneği'nin İstanbul şubesi de ilgilendi. Koruma Kurulu, derneğin başvurusuna 26 Mart'ta verdiği cevapta kültür varlığının

korunması, can ve mal güvenliğinin sağlanması için Beyoğlu Belediyesi'nin acil önlem almasının istendiğini belirtti. Gelişmeler *Hürriyet* gazetesinin 4 Nisan tarihli "Ceneviz surları için acil durum" başlıklı haberinde kamuoyuna da duyurulmuştu. Konu Beyoğlu Belediye Meclisi'nin 6 Mayıs tarihli toplantısında da soru önergesi olarak gündeme geldi.

Atlas'ın Beyoğlu

Belediyesi Statik Büro'dan 25 Temmuz'da aldığı bilgiye göre konuyla ilgili bir gelişme yaşanmadı, surun çökmesine yönelik tedbir alınmadı. Surun bulunduğu, daha önce otopark olarak kullanılan açık alan 2011'de boşaltılmıştı. Temeli çöken sur, arkasında yer alan Saint Peter ve Saint Paul Kilisesi'nin (Sen Piyer Kilisesi) istinat duvarını da tehlikeye altıyor ●

KATILIN. KEŞFEDİN. YAŞAYIN.

Tüm dünyada 800'den fazla noktada lounge konforuna
ücretsiz erişmenin keyfini yaşayın.

www.alternatifbankdinersclub.com'u ziyaret edin,
şubelerimize uğrayın, Diners Club dünyasına adım atın.

DINERS CLUB AYRICALIKLARI SADECE ALTERNATİF BANK'TA.

GASHERBRUM 1 Hedefe bir zirve kaldı

Türkiye Dağcılık Federasyonu yüksek irtifa takımı ve Tunç Fındık, Pakistan'daki 8 bin 58 metrelik Gasherbrum 1 dağına çıkmayı başardı.

Tunç Fındık (fotoğraftaki) liderliğinde Adem Gül ve Güçlü Özen'den oluşan ekip, 12 Temmuz 2019'da Gasherbrum 1'in zirvesine ulaştı. Oksijen desteği ve dağ üzerinde taşıyıcı kullanmadan dünyanın en yüksek 11'inci dağına yapılan bu tırmanış, Türkiye Dağcılık Federasyonu tarihindeki ilk 8 bin metrelik organizasyon. Tunç Fındık da 8 bin metrelik zirvelerinin sayısını 14'e yükseltti; "14x8000" projesi çerçevesinde gerçekleştirdiği tırmanışların sayısı ise 13 oldu. Dünyada 8 bin metreyi geçen 14 dağın tümüne tırmanmayı hedefleyen Tunç Fındık'ın bu iddialı projeyi tamamlamasına sadece bir dağ kaldı. Fındık daha önce Everest'te iki kez zirveye ulaşmıştı.

KINALIADA

Kıyı temizleme hareketi

İstanbul Kınalıada'da Dell Technologies ve Deniz Temiz Derneği (TURMEPA) tarafından düzenlenen kıyı temizliğine Atlas da katıldı. Dell Technologies ekibi ve TURMEPA gönüllüleri, adanın kıyılarından 14 kilo kâğıt, 5.5 kilo metal, 25 kilo plastik ve 14 kilo cam olmak üzere toplam 58.5 kilogram atık topladı. Okyanuslardan ve kıyılardan toplanan plastikleri, dizüstü bilgisayarların paketlerinde ve koruma materyallerinde kullanan Dell Technologies, her yıl denizlere karışan milyonlarca ton plastiğin doğal yaşamı tehdit etmesine karşı mücadele ederken TURMEPA kıyı ve denizlerinin korunmasını ulusal bir öncelik haline getirmeyi amaçlıyor.

İSTANBUL AYDIN
ÜNİVERSİTESİ

Bilginin ışığıyla
geleceği aydınlatmak için,

**benim
üniversitem
benim
geleceğim**

UTMB ULTRA MARATONU

Alper, Elena ve Mont-Blanc

Dünyanın en zorlayıcı ultra maraton koşuları arasında gösterilen UTMB'de, ultra maratoncular Alper Dalkılıç ve Elena Polyakova, Columbia sponsorluğunda Türkiye'yi temsil ediyor. Bu yıl 26 Ağustos-1 Eylül 2019 tarihlerinde düzenlenen UTMB, Mont-Blanc bölgesi ile Fransa, İtalya ve İsviçre

sınırları içerisindeki parkurda gerçekleşiyor. 92 ülkeden 8 bini aşkın sporcunun katıldığı yarışların sponsorluğunu 2017'den beri Columbia Sportswear üstleniyor. UTMB, zor patikaları ve koşu sırasında yaşanan farklı iklim koşullarıyla olduğu kadar muhteşem manzaralarıyla da koşucuların hayallerini süslüyor.

SERGİ

Doğanın mozaiği

Doğal taş mozaik sanatçısı Tuğrul Eroğlu'nun kişisel mozaik ve seramik sergisi, 15 Temmuz ile 8 Ağustos 2019 tarihleri arasında Antalya'daki Kaleköy (Simena) Kale Harabeleri'nin girişinde

sanatseverleri bekliyor. Sanatçı binlerce yıllık estetik birikimleri, sadece kazılarda rastlanılan sanat eserleri olmaktan çıkartıp çağdaş yorumlarla günümüze taşıyor. Kadim sanatlardan mozaik ve seramik tekniklerinin çalışmalarının

temel materyalleri olarak tercih etmesinin sebebi ise, kaynağını doğadan alan materyallerin ve fikirlerin, birleştiğinde samimiyetinden bir şey kaybetmemesi.

MORCA DÜDENİ / MERSİN

Keşfe devam

Anadolu Speloloji Grubu Derneği (ASPEG) tarafından yürütülen Taşeli Mağaraları'nın Araştırılması Projesi kapsamında 2013'te keşfedilen Morca Düdeni'ndeki çalışmalar bu yıl Ağustos ayında tekrar başlıyor. Türkiye'nin en derin üçüncü Mağarası olan Çukurpınar'ın doğusunda bulunan Morca Düdeni 2 bin 50 metre rakımda Morca Mevkii'nde bulunuyor. ASPEG önderliğinde 2017'de başlayan keşif çalışmaları 2018 yılında uluslararası nitelik kazandı. Türkiye dışında ABD, Bulgaristan ve Lübnan'dan mağaracıların katılımıyla yapılan keşif çalışması sonrasında Morca Düdeni, şimdilik inilen eksi 919 metre ile henüz çalışma bitmeden Türkiye'nin en derin dördüncü mağarası konumuna geldi. ASPEG 3 Ağustos-8 Eylül 2019 tarihleri arasında Morca Düdeni keşif etkinliğine devam edecek.

GÖÇ

Karma Resim Sergisi

■ 01 - 31 Ağustos 2019

■ **Sanatçılar:** Aslı Ekim, Barış Şehri, Başak Heval Tonger Yazıcı, Betül Kınay, Cangül Gügük, Deniz Akkoyun, Dilara Karakaş, Ece Ağırtmış, Eda Çağıl Çağlarırma, Emir Yasin Yağmurca, Gizem Karahan, Gülçin Uzun, İrem Hakyemez, K. Muzaffer Gençler, Mesut Eser, Nezih Yaman, Ömer Faruk Erçetin, R. Hakan Arslan, Selin Tahtakılıç, Serdal Kesgin, Seren Ceren Asyalı, Simay Yaman, Suna Doğruyol, Suna Tüfekçibaşı, Tuğba Matgöncü, Ümit Tekindağ, Zeliha Aksoylar, Zeynep Yıldırıl.

■ **Küratör:** Kenan Bahadır Derre

DEV TOPRAK SOLUCANLARI

Yeraltının devleri

Uzaktan bakıldığında birbirine benzeseler de dünya üzerinde bugüne kadar 6 binin üzerinde toprak solucanı türü tanımlanmış. Bu türler 25 farklı familya içinde sınıflandırılıyor. Bunlardan biri de “dev solucanlar” anlamına gelen *Megascolecidae*. Öyle ki Avustralya’da yaşayan bir türün boyu üç metreyi geçebiliyor. Bilimsel ismi (*Megascolides australis*) “Avustralya’nın dev solucanı” anlamına gelen olan tür, Avustralya’da yaşayan 1000’in üzerindeki doğal toprak solucanı türlerinden biri. Çoğu yılandan daha uzun olan bu canlı özellikle Avustralya’nın Victoria bölgesinde bulunuyor ve yaşam ortamı olarak akarsu kıyıları boyunca uzanan nemli ve killi toprakları ya da tepelerin özellikle nemli güney ve batı yamaçlarını tercih ediyorlar. Bulundukları

bölgelerde derinliği birkaç metreyi bulan uzun galeriler açıyorlar ve bu galeriler içindeki hareketleri yüzeyde insanlar tarafından duyulabilecek seslere neden oluyor.

Nemli ve korunaklı galerilerini nadiren terk ediyorlar. Bu nedenle onları yüzeyde görmek pek mümkün değil. Yumurtadan çıkan yavruların uzunluğu bile 20 santimetre olabiliyor. Beş yıldan daha uzun süre yaşayabiliyorlar.

Tarımsal faaliyetler, tarım ilaçları, başka yerlerden gelen yabancı toprak solucanı türleri onlar için tehdit oluşturuyor. Bu yüzden de IUCN (Uluslararası Doğayı Koruma Birliği) tarafından “vulnerable” (hassas türler) kategorisine alınmışlar. Yani daha fazla zarar görmesi halinde ciddi yok olma tehlikesiyle karşı

karşıya kalabilecek türlerin kategorisine.

Bu devlerin yakın bir akrabası da Kuzey Amerika’da yaşıyor. Bilimsel adı *Driloleirus americanus* adı verilen bu tür Washington’un doğusundaki Palouse bölgesinde ve Idaho’da bulunuyor. 1897’de keşfedilen bu büyük toprak solucanı da bir metreden daha uzun olabiliyor ve 5 metreden daha derin galeriler açıyorlar. Bu tür de yine IUCN tarafından vulnerable kategorisine alınan türlerden.

Megascolecidae familyasının doğal yayılış alanı

Avustralya, Yeni Zelanda, Doğu ve Güneydoğu Asya, Kuzey Amerika. Ancak bazı türler tropik bölge ve Akdeniz ülkelerinde de yayılış gösteriyor. Familyaya ait dört tür ülkemizde de kaydedilmiş. Ancak bunlar yakın akrabaları olan dev toprak solucanları gibi çok büyük değiller. Ülkemizdeki *Megascolecidae*lerin boyları genellikle 10 ile 40 santimetre arasında.

Prof. Dr. Mete Mısırlıoğlu,
Eskişehir Osmangazi
Üniversitesi, Biyoloji
Bölümü Zooloji Anabilim
Dalı Başkanı

ALAN YEN / MEGASCOIDES AUSTRALIS

SEFERİHİSAR

Renkli deniz

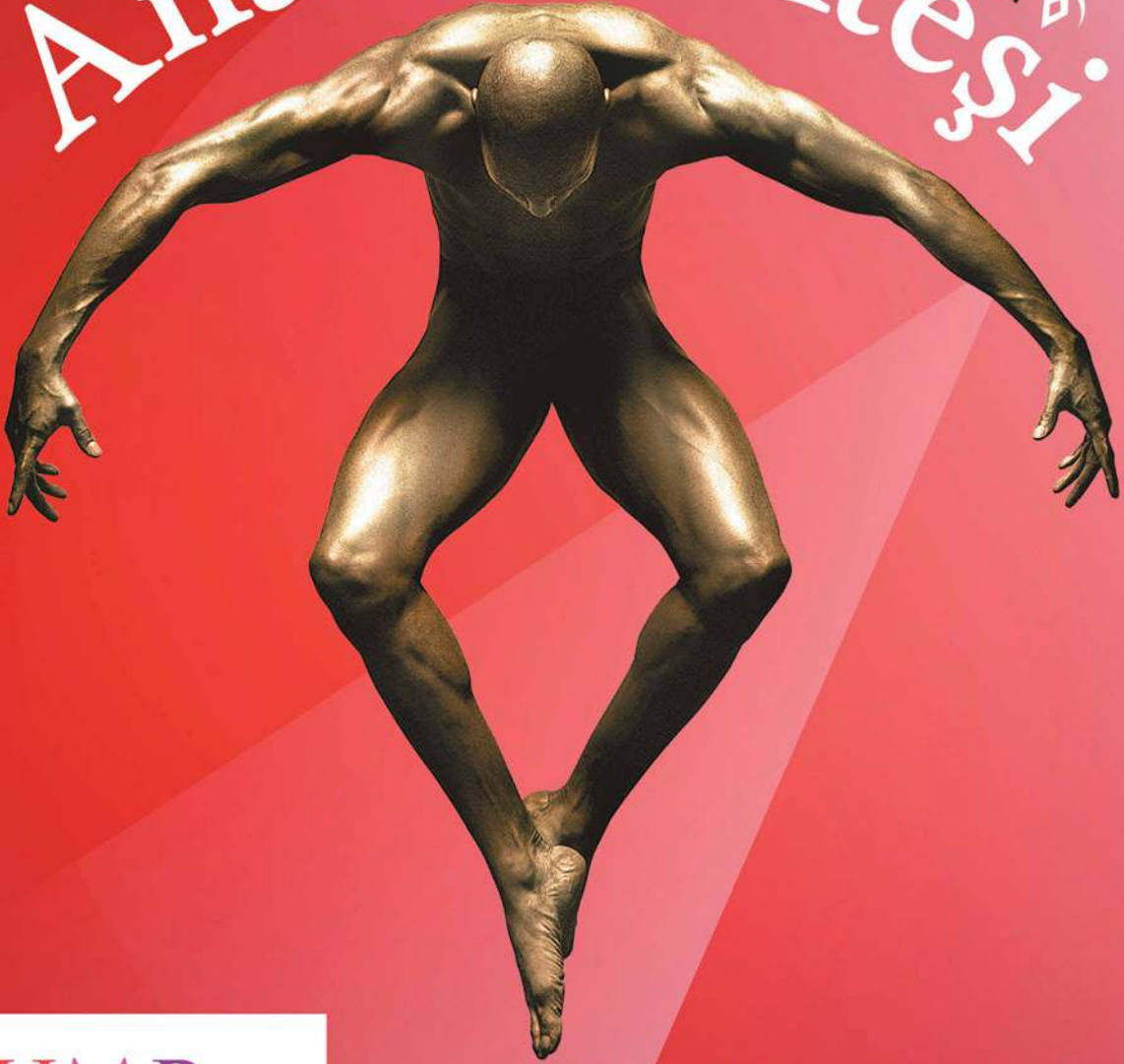
Sualtı fotoğrafçısı Bülent Şelli’nin Seferihisar’ın Sualtı Dünyası kitabı, 49 kilometrelik sahil şeridinde sahip ilçenin zenginliklerini gözler önüne seriyor. Kitap, Killik Burnu ve Sırtlan Burnu

arasında kalan bölgenin bir deniz koruma alanı olması fikrini desteklemek için atılan bir ilk adım. Sığacık’ın söz konusu bölgesi mavi-yeşil algler, kahverengi algler, deniz çayırıkları ve korallijen habitatın yer aldığı özel bir ekosistem. Şelli’nin çalışması Sığacık’ı farklı bir özellikleriyle tanıtan önemli bir kaynak niteliğinde.

ANADOLU ATEŞİ DANS OKULU TRUMP AVM'DE

Anadolu Ateşi

Mustafa
Erdoğan

TRUMP

ALİŞVERİŞ MERKEZİ

www.trumpalisverismerkezi.com

Bilgi ve Kayıt için: 0212 234 98 24 Kat: B3 www.anadoluatesi.com

[anadoluatesi_](#) [anadoluatesi_](#) [fireofanatolia](#) [fireofanatoliaofficial](#)

www.trumpalisverismerkezi.com

GELECEK TURİZMDE

Ödüllü sosyal sorumluluk projesi

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Anadolu Efes iş birliğinde yürütülen “Gelecek Turizmde” projesi “CSR 2.0 Approach To Corporate Governance” adlı uluslararası yayında en iyi sürdürülebilir turizm uygulaması olarak gösterildi. Söz konusu kaynak, dünyadan birçok farklı üniversiteden akademisyenlerin katkılarıyla hazırlanıyor. Gelecek Turizmde, 2007’den bu yana sürdürülebilir turizm modelleri yaratırken, yerel kalkınmaya destek oluyor. Türkiye’nin turizm potansiyelini ortaya çıkarmak, bu alandaki istihdamı artırmak ve sürdürülebilir turizm projeleri ile yerel kalkınmaya destek olmak amacıyla hayata geçirilen Gelecek Turizmde kapsamında her yıl üç projeye fon sağlanıyor; danışmanlık, mentorluk ve iletişim desteği veriliyor. Gelecek Turizmde bugüne kadar ulusal ve uluslararası alanda 16 ödüle layık görüldü, üç kez üst üste Avrupa’nın en iyi sosyal sorumluluk projesi seçildi. Gelecek Turizmde kapsamında 12 yılda Türkiye’nin dört bir yanından 16 sürdürülebilir turizm projesi desteklendi.

AYVALIK Can dostlarla tatil

Türkiye’nin hayvan dostu otellerinden D-Resort Ayvalık Murat Reis, can dostlarından ayrılmadan tatil yapmak isteyen misafirlerine özel olanaklar sunuyor. Deneyimli köpek eğitim uzmanı Taner Gümüşgerdan önderliğinde ayda iki kez düzenlenen özel program 30 Ağustos 2019’a kadar sürecek. Misafirler evcil hayvanları hakkında bilgi ve deneyimlerini paylaşacak, ayrıca birlikte doğa yürüyüşü yapma şansı bulacak.

TRUMP LAND

Çocuklar için eğlencenin,
aktivitenin, alışverişin adresi
tüm yıl boyunca
Trump'ın çocuk katı
Trumpland!

BİR KATI ÇOCUKLARA AYIRDIK!

MECİDİYEKÖY / ŞİŞLİ
0 212 348 78 67

TRUMP

ALİŞVERİŞ MERKEZİ

f t i /TrumpAVM

www.trumpalisverismerkezi.com

VOSVOS ŞENLİĞİ

Kaplumbağalar Ordu'da buluştu

Bu yıl 1-7 Temmuz 2019 tarihleri arasında düzenlenen 15'inci Ordu Vosvos Şenliği, yine Türkiye'nin dört bir yanından "kaplumbağa" sahiplerini bir araya getirdi.

GÖKHAN KIRCA

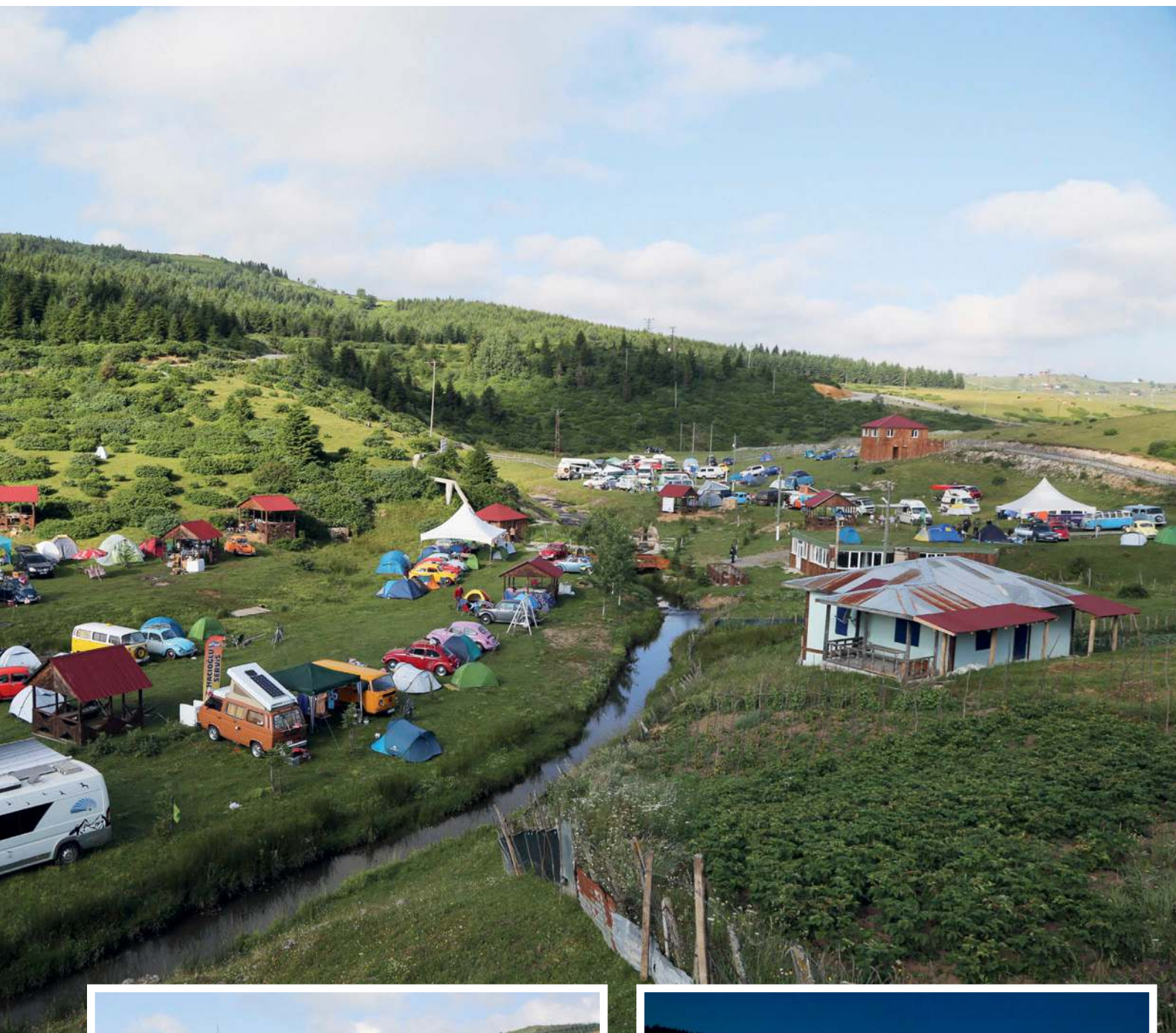
Ordu Büyükşehir Belediyesi ve Kabadüz Belediyesi'nin katkılarıyla düzenlenen Vosvos Şenliği'ne katılım bu yıl da yüksekti. 200'e yakın Vosvoscu ilk olarak Ordu'nun Ünye ilçesindeki Çınarsuyu Tabiat Parkı'nda kamp kurdu. Çeşitli gezi ve etkinliklerle tamamlanan Ünye kampının ardından katılımcılar çadırlarını bu kez Taşbaşı Yaylası'nda kurdu. Vosvos sahipleri kamp ateşi eşliğinde sabaha kadar sohbet edip özlem giderdi. Yayla etabı

çeşitli rotalara yapılan yürüyüşler, gezi ve etkinliklerle son buldu.

"Vosvos" sahibi olmak, sürücüler arasında bir dostluk ve dayanışma gelişmesini sağlıyor, dünyanın birçok ülkesi gibi Türkiye'de de Vosvos kulüpleri her yıl toplanarak etkinlikler düzenliyor. Üretimi sonlandırılana dek toplamda 21 milyon adet satan bu model, dünyada "böcek", Türkiye'de ise "tosbağa" ve "kaplumbağa" olarak adlandırılıyor ve özgün tasarımıyla günümüzde de ilgi çekmeyi sürdürüyor.

Vosvos sahipleri şenlik kapsamında çeşitli etkinlikler ve geziler yaptı, Ünye ilçesindeki Çınarsuyu Tabiat Parkı'nda ve Taşbaşı Yaylası'nda kamp kurdu.

YABAN HAYAT

Köpekbalıkları kıyılarımıza **neden yaklaştı?**

Türkiye sularında görülen köpekbalığı türlerinden *Isurus oxyrinchus*, halk arasında "sivriburun harharyas" olarak biliniyor.

ROB ATHERTON

Son birkaç haftada Antalya Körfezi'nde ve Fethiye'de balıkçı ağlarına dört köpekbalığı takıldı. Uzmanlar, denizlerimizde köpekbalığı görmenin kuş görmek kadar doğal olduğunu, kıyılara ise balık çiftlikleri nedeniyle yaklaştıklarını söylüyor.

Son zamanlarda köpekbalığı ile ilgili haberler ve videolar artmaya başladı. Önce Fethiye'de bir balıkçının tezgâhındaki dev köpekbalığı ve sonrasında balıkçılara kesilen cezalar haber oldu. Ardında da sosyal medyada Gökova'daki köpekbalığı videosu konuşuldu.

Deniz biyoloğu ve köpekbalığı uzmanı Hakan Kabasakal, videodaki köpekbalığının cinsinin halk arasında "sivriburun harharyas" olarak bilinen *Isurus oxyrinchus* olduğunu söyledi. Denizlerimizde büyükbeyaz, camgöz, çekiç köpekbalığı gibi 36 köpekbalığı türü görülüyor. "*Türk Sularında*

Köpekbalıkları" adlı bir kitabı bulunan Kabasakal, sözlerine şöyle devam etti: "Havada kuş gördüğümüzde şaşırıyor muyuz? O zaman denizlerimizde de bu hayvanları görünce şaşkırmamak gerekiyor. İnsanlar korkularıyla baş etmek için inkâr etmeyi tercih ediyor. Ancak köpekbalıklarının varlığı biliniyor. Türk sularında 36 köpekbalığı türü 'doğrulanmış' olarak var. 12 türün de Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (TÜDAV) ve WWF Türkiye'nin girişimleriyle avlanması yasaklandı."

Dünyada ve Türkiye'deki köpekbalığı saldırılarına ilişkin de bilgi veren Kabasakal, şöyle devam etti: "Global Köpekbalığı

Saldırıları Dosyası Veri Tabanı'na göre, dünyada toplam 7 bin saldırı kaydı bulunuyor. Köpekbalığı saldırılarının arasında Akdeniz de var. Doğu Akdeniz'de en son 2013'te İsrail'de bir saldırı gerçekleşti. Türkiye'de de şu ana kadar saldırı kaydı sadece iki. Kıyılarımızda çok fazla balık çiftliği var. Bu da köpekbalıklarını çekiyor. 2011'de Güllük Körfezi'nde balık çiftliğinin etrafında gezdiği görüldü. Mersin'de ton balığı çiftliğinin etrafında kum köpekbalığı yakalandı. Antalya Körfezi'nde ve Fethiye'de geçen haftalarda dört sivriburun harharyas ağlara takıldı."

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Halit Filiz ise başka bir konuya dikkat çekiyor: "İnsanların korkmasına gerek yok, ama sonuçta denizdeki bir köpekbalığı olduğunu da unutmayalım. Denizlerimizin doğal üyeleri onlar. Ama enteresan bir şekilde bu yıl sadece bu tür değil, diğer köpekbalıkları da kıyılara yaklaştı. Üzerine detaylı biçimde çalışılması gereken bir araştırma konusu bu. Çünkü köpekbalıkları kıyılara yaklaştıkça insan ile etkileşimleri de artacaktır." ●

TÜRKİYE’NİN CANLARI

Anılarda kalmasın

WWF-Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı), ülkemizin tehlike altındaki biyolojik zenginliklerinin yerel girişim-lerce korunmasını desteklemek amacıyla yürüttüğü Türkiye’nin Canı Küçük Destek Programı’nın dördüncü dönemini “Anılarda Kalmasın” temasıyla başlatıyor.

Program ile bölgelerinde kaybolmaya yüz tutmuş canlı türlerinin ve doğal yaşam alanlarının korunması için çalışan yerel sivil toplum kuruluşlarınca geliştirilecek projelere hem maddi, hem de teknik destek sağlanıyor. 2011’de başlayan program ile bugüne dek 13 proje hayata geçirildi.

Türkiye’nin dört bir yanından yerel sivil toplum kuruluşları, “Türkiye’nin Canı IV. Dönem Küçük Destek Programı”na, 9 Eylül 2019 tarihine kadar başvuru yapabilecek. Desteğe hak kazanacak projeler 2 Ocak 2020’de hayata geçirilecek.

Bilgi için: www.wwf.org.tr

Kadife ördeğe artık ne yazık ki rastlanmıyor. WWF-Türkiye’nin destek programı, nadir türlerin korunması için yerel dinamikleri harekete geçirmeyi amaçlıyor.

KADIFE ÖRDEK / OLA JENNERSTEN

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ANKETİ

Türkiye’nin yüzde 61’i endişeli

İklım Haber ve KONDA Araştırma, 2019 yılında Türkiye kamuoyunun iklim değişikliği algısını ölçmek ve giderek derinleşen iklim krizi hakkında ne düşünüldüğünü öğrenmek için anket çalışması gerçekleştirdi.

Türkiye çapında 2 bin 745 kişi ile yüz yüze yapılan anket, kamuoyunun iklim krizi ve etkileri,

afetler ile iklim konusunda hükümet ve belediyelerin çalışmaları hakkında görüşlerini gözler önüne seriyor. Türkiye’de her iki kişiden birine göre iklim krizinin etkileri ülkemizde şimdiden hissediliyor, toplumun yüzde 61’i ise bu durumdan endişeli.

Aynı zamanda toplumun yüzde 71’i afetlerin arttığı ve bunun sebebinin

iklim değişikliği olduğunu düşünüyor. Hükümetlerin ve belediyelerin iklim eylemlerini de değerlendiren katılımcıların yüzde 55’i bu konuda çaba gösterilmediğini ifade ediyor.

Araştırma, iklim değişikliğinin Türkiye’de her 10 kişiden en az altısının endişelendiği bir konu olduğunu gözler önüne seriyor. Görüşülen kişilerin yüzde 15’i “çok endişeli” olduğunu ifade ederken, yüzde 46’sı ise “endişeli” olduğunu belirtiyor.

Araştırma kapsamında, Türkiye’de iklim

değişikliğinin etkilerinin ne zaman hissedileceğine dair bir soru da yöneltildi. Yanıtlara göre, her iki kişiden biri “ülkemizde iklim değişikliğinin etkilerini şimdiden hissediyoruz” diyor. Toplumun sadece yüzde üçü hiçbir zaman iklim değişikliğinin etkileri hissedilmeyecek derken, yüzde 23 ise bilmediğini ifade ediyor. Bu oranın yüksekliği, Türkiye’de, ulusal ve yerel düzeyde iklim değişikliğinin ne tür etkileri olduğuna dair çalışmalara olan ihtiyacı bir kez daha gözler önüne seriyor.

Akıllara durgunluk veren yolculuk

Yılan balıkları ömürlerinde sadece bir defa yumurta bırakıyor ve bunun için akıllara durgunluk veren bir yolculuk yapıyorlar. Şaşırtıcı değişimler geçirdikleri bu yolculukta hiçbir şey yemeden yol alıyorlar.

Türkiye'de dahil, Avrupa'nın nehirlerindeki, tatlı sulardaki tüm yılan balıkları (*Anguilla anguilla*) Atlas Okyanusu'nun batısında dünyaya geliyor. Kıvrılmış camdan yaprakları andıran yavrular, narin görünseler de ortalama bir balık larvasından çok daha fazla büyüyor ve usta yüzücü oluyorlar.

North Carolina ve Miami üniversitelerinden bilim insanlarının akademik dergisi *Current Biology*'de yayımlanan araştırmalarına göre, larvalar dünyanın manyetik alanındaki küçük farklılıkları algılayarak onları Avrupa'ya taşıyacak olan Gulf Stream akıntısına doğru yüzüyorlar. Böylece Avrupa kıyıları ve çevresine ulaşıyor, nehirlerden içeri giriyorlar. Yılan balıkları tatlı sularda uzun yıllar yaşadıkları sonra tekrar yolculuğa çıkıp doğdukları sulara, Atlas Okyanusu'nun batısındaki Sargasso Denizi'ne geri dönüyor. Yumurta bıraktıktan kısa süre sonra da ölüyorlar.

Yılan balıklarının binlerce kilometre ötede yumurta bırakmaları çok ilginç, ama yolculukları sırasında hiç beslenmemeleri daha da ilginç. Bu balıklar ergenlik sürecinin başlamasıyla okyanus yolculuğuna hazır hale geliyor. Renkleri değişiyor, gözleri büyüyor, yüzgeçlerinin boyu

uzuyor, derileri kalınlaşıyor... Ancak en şaşırtıcısı bağırsakları kaybolmaya başlıyor ve beslenmeyi bırakıyorlar.

Kısa süre önce Kanada'nın Saskatchewan Üniversitesi'nden yapılan açıklamada, enerji kaynağı olarak kendi bedenlerini tüketerek Sargasso Denizi'ndeki üreme alanlarına 6 bin kilometre yüzdükleri belirtildi. Saskatchewan Üniversitesi'nden Dr. Markus Brinkmann'ın da dahil olduğu uluslararası bir araştırma ekibi, hiçbir şey yemedikleri bu dönemde vücutlarındaki iskelet dokusundan belirli bir oranda kalsiyum ve fosfor

kaybı olduğunu belirledi. Yumurta dökecek dişilerde kemik kaybı daha fazlaydı.

Avrupa'nın beş ayrı bölgedeki yılan balıklarına verici takarak hareketlerini inceleyen bilim insanları, hepsinin Sargasso Denizi'ne aynı yoldan gitmediğini ve farklı zamanlarda üreme alanlarına vardıklarını saptadı. Araştırmacılar, 2016 yılında *Science Advances*'te yayımlanan makalelerinde çoğu yılan balığının ağustos ve aralık ayları arasında göç etmeye başladığını bildiriyorlar. Elde ettikleri verilere göre, bir kısmının ilkbaharda Sargasso Denizi'ne ulaşması mümkün; ancak muhtemelen

pek çoğu bir sonraki aralık ayında yumurta bırakıyor. Makalelerinde önceden, göçleri sırasında beslenmedikleri, dolayısıyla uzun zaman yetecek enerji depoları olmadığı düşünüldüğü için sürecin bir yıl veya daha fazla devam etmesinin düşük ihtimal olarak görüldüğü ifade ediliyor. Yılan balıklarının vücutlarındaki yağ oranı yüksek. Ayrıca çok verimli yüzücüler. Hem tatlı, hem tuzlu suda yaşayabilen, çok kompleks yaşam döngüleri olan bu hayvanların vücutlarında meydana gelen fiziksel ve hormonal değişimler sonucunda müthiş bir performans ortaya çıkıyor ●

KidzMondo'da Bonuslular'a özel %30 İNDİRİM!

Garanti BBVA ve Bonus özellikli kartlarınızla KidzMondo gişelerinden alacağınız biletlerde %30 indirim* sizi bekliyor.

Sadece
KidzMondo
gişelerinde

*%30 indirim kampanyası 01 Temmuz 2019 – 31 Ağustos 2019 tarihleri arasında Trump İstanbul AVM'de yer alan KidzMondo gişelerinden alınan biletlerde geçerlidir. %30 indirim ödeme esnasında otomatik olarak toplam tutara yansıtılacaktır. İndirim kampanyasına Garanti BBVA kredi kartları, tüm Bonus'lar, Miles&Smiles kredi kartı, Shop&Fly, American Express Card'lar dahildir. Yıllık Kart ve Aile Paketleri indirimde dahil değildir. Ayrıca bu kampanya, başka kampanyalarla birleştirilemez.

TRUMP
ALİŞVERİŞ MERKEZİ

www.trumpalisverismerkezi.com

ÇOCUKLARIN DÜNYASI

TRUMP İSTANBUL

f i t y i n #kidzmondoistanbul | www.kidzmondoistanbul.com

SPONSORLARIMIZ

Hürriyet

PEGASUS

ÜLKER

BEREKETDÖNER

MİGROS

NASA'NIN DRAGONFLY MİSYONU

Titan'da yaşam arayan drone

NASA, Satürn'ün en büyük uydusu Titan'a Dragonfly isimli bir drone göndereceğini açıkladı. Titan, Güneş Sistemi'nde Dünya dışı yaşam aramak için ilk akla gelen yerlerden, bu nedenle Dragonfly misyonu büyük heyecan uyandırdı.

Dragonfly adı verilen drone NASA tarafından Yeni Sınırlar (New Frontiers) programı dahilinde seçildi. Bu program Juno (Jüpiter), New Horizons (Plüton) ve OSIRIS-REx (Bennu asteroidi) gibi yüksek bütçeli, uzak cisimlerde büyük sorulara büyük cevaplar almayı hedefleyen çalışmaları kapsıyor. Büyük heyecan duysak da sabırla beklememiz gerekecek. Çünkü şu anki planlara göre Dragonfly misyonunun 2026'da fırlatılıp 2034'te Titan'a varması bekleniyor.

Hollandalı astronom Christiaan Huygens tarafından 1655 yılında keşfedilen Satürn'ün en büyük uydusu Titan, çok yoğun atmosferiyle eğer uydu olmasaydı çok ilginç bir gezegen olurdu diyebileceğimiz özelliklere sahip. Bir zaman makinesi yapıp Dünya'nın ilk oluşum anlarında nasıl bir ortama sahip olduğunu, ya da canlılığın nasıl ortaya çıktığını gözlemleyemeyiz. Titan üzerinde bulunan sıvı su ve sıvı metan gölleri bize özellikle Dünya'nın 4 milyar yıl önceki erken dönemlerinin koşullarını veriyor. Bu

Drone Titan'a indikten sonra bir metrelik pervaneleriyle havalanacak ve yerden dört kilometre kadar yükselebilecek.

göllere ait görüntüleri daha önce Cassini uzay aracı vermişti. Titan, azot tabanlı bir atmosfere sahip olduğundan, Güneş'ten gelen morötesi ışıqla beraber bazı organik molekülleri atmosferde oluşturup kar şeklinde yüzeye düşürüyor. Dünya'da nasıl su bulutları su yağmurları meydana getiriyorsa, Titan'da da metan bulutları metan yağmuru yağdırıp metan göllerinin oluşumuna katkıda bulunuyor. Dolayısıyla bu özel maddeler var olunca Dünya'da hayatın oluşması gibi, Titan'da da yaşama ait

kanıtlar bulma ihtimalinin yüksek olduğu düşünülüyor.

Satürn-Titan ikilisi Güneş'e 1.4 milyar kilometre uzaklıkta bulunduğundan yüzey sıcaklığı eksi 179 santigrat derece. Doğal olarak bu kadar soğuk bir ortamda yaşamın oluşması ve sürdürülmesi düşünülüyor. Ancak Cassini, Titan çevresinde görev yaptığı sırada kütle çekim ölçümleri ile yüzeyindeki buz kabuğunun daha aşağılarında büyük sıvı okyanuslar olduğunu tespit etmişti. Bu okyanuslar çok derinlerde olabilir, hatta

yüzeyin yaklaşık 100 kilometre altında olabilir. Ancak bu okyanusların içindeki bileşenler, yoğunluğu ve kaç derece sıcaklığa sahip olduğu bilinmese de kimyasal enerji kaynaklarıyla ve organik moleküllerle, yüksek basınç ve düşük sıcaklık ortamında bazı yaşam formlarının oluşumuna ihtimal veriliyor. Tabii bu yaşam formları yüzey altında sıvı ortamda oluşabileceği için bunların bir şekilde yüzeye çıkıp Dragonfly'nin tespit edebileceği menzile girmesi gerekiyor.

Titan daha önce ziyaret

edilmemiş bir yer değil. 15 Kasım 2017'de Satürn'e düşürülen ve öncesinde Satürn çevresinde 13 yıl boyunca görev yapan Cassini uzay aracı, yanındaki Huygens modülünü Titan'a taşıdı. 14 Ocak 2005 yılında Titan yüzeyine inen Huygens, iniş sırasında atmosferden geçerken Titan atmosferinin kompozisyonu ve neye benzediği konusunda çok önemli bilgiler verdi. Avrupa Uzay Ajansı tarafından üretilen Huygens modülü, Titan'daki ilk ve tek araç olduğundan onun gönderdiği bütün bilgiler bu yeni misyonun planlanmasında temel teşkil edecek. Huygens modülü, paraşütleriyle iyice yavaşlatılıp havada süzülerek atmosfer ölçümleri yaptı. Burada atmosfer yoğunluğu, rüzgâr, sıcaklık gibi tespitler yaptı. Yere konduktan sonra çok kısa bir süre çalışması beklense de 90 dakika daha ölçüm yaptı ve misyon sonlandı. Dolayısıyla az da olsa Titan yüzeyinin neye benzediği konusunda bilgi sahibiyiz.

Dragonfly bir drone araç olarak tasarlanıyor. Titan'ın atmosferi Dünya'dan dört kat daha kalın olduğundan havada tutunması Dünya'dakinden daha kolay olacak. Tabii drone dediyseniz Dünya'daki gibi küçük değil, bir otomobil veya helikopter büyüklüğünde bir araç düşünmeliyiz. Sekiz rotor ile uçacak olan dronedaki her bir pervane yaklaşık bir metre uzunluğunda. Yerden

dört kilometre kadar yükseğe çıkabilmesi beklenen araç, saatte 36 kilometre hız yapabilecek.

ORGANİK BİLEŞİKLER

Misyonun en önemli görevi, bilim enstrümanları ile Titan'da organik bileşikler arayıp yaşam olasılığını araştırmak. Dragonfly ilk olarak ekvator bölgesindeki Shangri-La kum araziye inecek. Buranın Afrika'nın güneyindeki çöllere benzediği düşünülüyor. İniş yaptıktan sonra her seferinde isterse sekiz kilometre civarında yol giderek bölgedeki kumu inceleyecek. Her seferinde ne kadar ilerleyeceği tamamen misyonda çalışan bilim insanlarına bağlı. Yani bir bölgeyi inceledikten sonra 50 metre ileride ilginç bir şey görürse oraya gidecek, mutlaka uzun mesafeler kat etmek zorunda değil. Kum içerisinde organik moleküller var mı, atmosferden bu kum çölüne yağış olarak ne düşüyor gibi soruları cevaplamaya çalışacak.

Misyonun son hedef noktası Selk Krateri olacak. Bu, bir çarpma krateri; çok önceleri bir meteor çarparak yüzeyi kaldırmış ve aşağısındaki farklı bileşenleri ortaya çıkarmış olabilir. Dolayısıyla burada bulunan tarihi sıvı gölde, içinde karbon, hidrojen, oksijen, azot gibi atomları bulunduran organik moleküller bulunabileceği

için yaşam oluşma ihtimali vardır diyebiliriz.

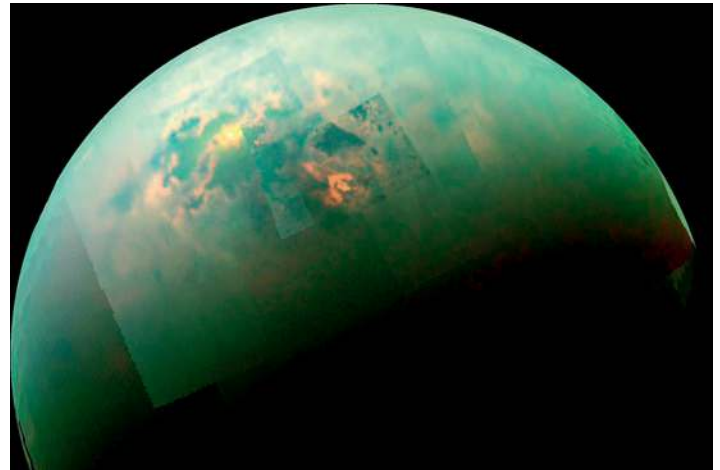
Titan'da 2.7 yıl boyunca araştırmalar yapması planlanan Dragonfly her şey yolunda giderse en az 175 kilometre yol kat etmiş olacak. Tabii genel olarak NASA misyonları daha kısa süreli planla gönderilir, ama araç hâlâ orada sağlamsa misyon uzar. Araçta tekerlek olmadığı için Mars robotları gibi dolaşamayacak. Uçarak hareket edeceği için bugüne kadarki bütün Mars roverlerinden daha uzun mesafe kat edecek.

Titan'da dışarı çok soğuk olduğundan elektronik aksamın çalışması için belli bir sıcaklıkta olması gerekiyor. Bu nedenle bilim enstrümanları açıkta değil, koruyucu bir katmanın altında kalacak. Bu kadar büyük ve Güneş'ten bu kadar uzakta olan bir aracın enerjisi için Güneş panelleri düşünülemezdi, o nedenle araç enerji elde etmek için RTG, yani nükleer yakıt

kullanacak. Araç durduğu zaman pillerini RTG ile şarj edecek, dolduktan sonra da yine hedefine gidecek.

Araçta sürekli atmosfer durumunu ölçen bir meteoroloji istasyonunun yanında bir de sismograf olacak, böylece sismik aktivite (depremler) sayesinde Titan'ın buz katmanlarının kalınlığını tespit edilmeye çalışılacak. Başka bir enstrüman da bulunduğu bölgedeki kum parçacıklarının ne kadar yoğun olduğunu anlamaya çalışacak. Bunun için pervanelerinden sadece birisi çalışarak yerdeki kumu kaldıracak.

Dragonfly, bizlere hayatımızın en büyük sorusunun cevabını verebilir. Dünya dışında, herhangi bir yerde Dünya'dan bağımsız olarak yaşam başlayabilir mi, nasıl başlar, Dünya'daki yaşama benzer mi? Cevaplar için bir süre daha beklememiz gerekecek ●

Satürn'ün uydusu Titan'ın buz kabuğunun altında okyanuslar olduğu daha önce tespit edilmişti. Bu okyanuslarda bazı yaşam formlarının oluşması ihtimali var.

Endüstriyel tarımın bedeli

Yabani otları öldürmesi için kullanılan herbisitler, çevre ve insan sağlığını da olumsuz etkiliyor. Geleneksel yöntemler daha zahmetli, ama endüstriyel tarımın dünyaya maliyeti çok daha yüksek.

Haziran ayı çok hummalı geçti. Kirazlarla lavantaların hasadı bu yıl aynı döneme denk geldi. Herkes kiraz hasadına gidince, yabani otların istila etmek üzere olduğu sebze bahçelerinin çapası gecikti. Hasat yorgunu olan köylüler, bir gün bile dinlenmeden, çiçeğe dönen domatesleri, hıyarları, biberleri, patlıcanları, fasulyeleri boğmak üzere olan otları temizlemek için çapa sallamaya başladılar. Ben de Haziran ortasında yağın yağmurlarla yarım kalan lavanta hasadını bitirir bitirmez, sebze bahçesinde çapaya giriştim.

Çapa yapmak, tarladaki ürünleri boğabilecek denli hızlı çoğalabilen yabani otları temizleme yöntemlerinden biri. Ancak pek çok çiftçi otlarla eskiden olduğu gibi çapa yaparak mücadele etmek yerine kolay ve ucuzu tercih edip ot öldürücü zehirler kullanıyor. Ama bu zehirler, hem insan ve diğer türlerin sağlığını tehdit ediyor, hem de toprağı ve suları kirletiyor. Herbisit adı verilen ot öldürücüler, çiftçilerde kronik zehirlenmelere yol açabiliyor, toprağı ve bitkilere nüfuz ediyor, yeraltı sularına sızıyor, ya da buharlaşarak havaya karışıyor. Bu zehirler bitkinin dış çeperinde kalmayıp, bünyesine

işliyor ve meyve, sebze, tahıl gibi hem insan, hem de hayvan gıdası olarak kullanılan ürünlerde kalıntı bırakarak kanser gibi hastalıklara neden olabiliyor. Sonuçta kolay ve ucuz gibi görünen bir üretim nihayetinde çok pahalıya patlayabiliyor.

Eskiden çapa, hasat gibi yoğun emek gerektiren işler köylerde imeceyle yapılır, kalabalık gruplar halinde türküler söyleyerek tarlaya gidilir, sepetlerde getirilen azıklar hep birlikte paylaşılır, el çok olunca iş büyümeden biterdi. Birinin çapası, ya da hasadı bitince, birkaç gün dinlenilir, diğeri ninkine gidilirdi...

Şimdiyse çapaya insan bulmak için günler öncesinden araştırmaya başlamak gerekiyor. Kentlere göç veren köylerde tarımla, bahçeyle uğraşan az sayıda köylü kendi bahçesinin işlerine ancak yetişebiliyor. Pek azı, çoğunlukla da kadınlar bahçe ve ev işinden arta kalan zamanlarda yevmiyeci olarak çapa, ya da hasada gidiyor. Ancak genellikle sosyal güvenesi olmayan bu işleri yapanların sayısı giderek azalıyor. Bu nedenle ürünleri otlardan temizlemenin maliyeti (hem zaman, hem de para olarak) gün geçtikçe artıyor. Herbisit kullanmaksızın, kolay yolu seçmeden üretilen ürünlerdeki maliyetler fiyatlara yansıyor. Ancak pestisitlerin kullanıldığı

endüstriyel tarımla ortaya çıkan çevre ve sağlık maliyetlerinin yanında, bu maliyetler önemsiz kalıyor.

Doğa dostu tarımda yabani otların vereceği zararı önlemek için son yıllarda yaygınlaşmaya başlayan başka mekanik, kültürel ve biyolojik mücadele

hastalıklarla mücadeleye kadar verilen yoğun emek ve nispeten daha düşük verim nedeniyle, doğa dostu tarımda ortaya çıkan üretim maliyetleri endüstriyel tarımla karşılaştırıldığında daha yüksek olabiliyor. Özellikle de büyük alanlarda üretim yapılıyorsa...

Herbisitler, otlar için öldürücü olduğu gibi, o toprakta yetişen meyve sebzelerde kalıntıya yol açıyor.

yöntemleri de var: Bazı çiftçiler otları baskılayıp, ışsız bırakarak çürümesini sağlayan saman, karton ya da nanoteknoloji ürünü örtülerden malç yapıyorlar. Bazılarıysa hem toprağı besleyen, hem de biyoçeşitliliğe destek veren destekleyici türler ekerek yabancı otların yayılmasını nispeten engelliyor.

Tohumları ayırıp saklamaktan, otlarla, böceklerle ve

Bu nedenle gerek doğa dostu tarım yapan çiftçilerin yetiştirdiği, gerekse organik sertifikalı ürünlerin fiyatlarının yüksek olmasını sorgularken; doğa dostu yetiştiriciliğin gerektirdiği maliyetlerin bizi endüstriyel tarımın biyolojikçeşitliliğe, iklime ve sağlığınıza yüklediği ağır maliyetlerden kurtardığını göz önüne almak gerekiyor ●

Çocukların istediği ne varsa KidzMondo Yaz Kampı'nda!

Zengin içeriğiyle KidzMondo Yaz Kampı başladı.

BONUS'A ÖZEL
9 AYA VARAN
TAKSİT FIRSATI

bonus

KidzMondo Açık Hava Yaz Kampı

- Açık Hava Aktiviteleri
- Dans ve Ritim Atölyesi
- Sanat Atölyeleri
- Botanik Atölyesi
- Şefler Atölyesi
- Havuz Saati

KidzMondo Uzmanlar Yaz Kampı

- Kavra-Keşfet-Kurgula
STEAM ile 3K
- Yeni Medya ve
İletişim Tasarımı - YENİ
- Sahne Sanatları
- Minik Sanatçılar

KidzMondo TeknoPark Yaz Kampı

- Kodlama
- Mobil Kodlama
- 3D Tasarım
- Robotik Kodlama

Pazartesi'den
Cumartesi'ye
08.30 - 18.30 arası

Detaylı bilgi için:
0212 348 10 00
www.kidzmondoyazkampi.com

bilişim
garajı

TRUMP

ALIŞVERİŞ MERKEZİ

www.trumpalışverişmerkezi.com

ÇOCUKLARIN DÜNYASI

TRUMP İSTANBUL

f i t y i n #kidzmondoistanbul | www.kidzmondoistanbul.com

SPONSORLARIMIZ

Hürriyet

PEGASUS

ÜLKER

BEREKETDÖNER

MİGROS

Mezopotamya mutfağı

Hitit mutfağı konusunda yazılmış bilimsel nitelikli ilk eser kitapçılarda. Hititlerden kalma metinler özenle toplanarak bu kitapta mutfak kültürü açısından değerlendirilmiş. Okuyucu burada ilginç yemekler bulacak, hatta bazılarını mutfağında kendi olanaklarıyla kolayca deneyebilecek.

Bugünlerde Prof. Ahmet Ünal'ın Homer Kitabevi'nden çıkan *Anadolu'nun En Eski Yemekleri* adlı kitabını okuyorum. Münih Üniversitesi Hititoloji ve Eski Anadolu Dilleri bölümünün başkanı olan Ahmet Ünal, kitabında Hitit ve eski Anadolu sakinlerinin gıda maddelerini hangi kaynaklardan sağladıklarını, neler yiyerek beslendiklerini belgeler ışığında anlatıyor.

Kitapta, dünyanın en eski yemek tariflerinin, "Yale Culinary Tablets" olduğu belirtiliyor. İÖ 1700'lere ait olduğu tahmin edilen bu tabletlerde, Mezopotamya mutfağıyla ilgili tarifler yer alıyor.

Üç tablette toplam 35 yemek tarifi var. Bu yemeklerden pek çoğu, haşlanmış etten ve et suyundan yapılan çorbalardan oluşuyor.

Tabletlerde yenen etler şöyle sıralanıyor: Geyik, oğlak, koyun, koç ve av kuşları. Özellikle kuş yemekleriyle ilgili tariflerin çok ayrıntılı olduğu belirtiliyor.

Ünal'a göre, yemekler soğan, sarımsak, acı sarımsak, pırasa, hardal, kimyon kişniş gibi sebze ve baharatlarla tatlandırılıyorlar.

Bugünden yaklaşık 4 bin yıl önce pişen yemeklerden bazılarının tarifleri ise şöyle:

Et suyu: Ete gerek vardır. Eti suyun içine koy. Yağ, doğranmış pırasa ve sarımsak ilave et.

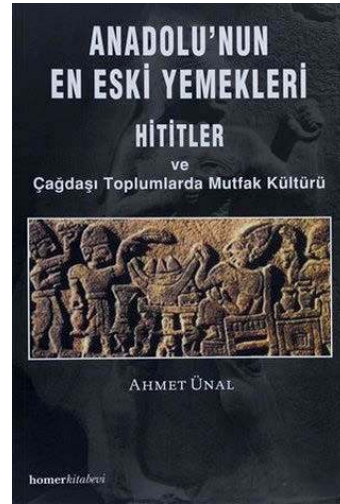
Kuzu haşlaması: Başka bir ete ihtiyaç vardır. Suya koy, yağ, istediğin kadar tuz, ufalanmış tahıl ekmeği, soğan ve samidu, kişniş, kimyon, pırasa, sarımsak ilave et. Servis yap.

Güvercin haşlaması: Güvercini ortasından ayırarak aç. Suya koy. Yağ, istediğin kadar tuz, ufalanmış tahıl ekmeği, soğan, samidu ilave et. Sarımsak ve daha önceden süte yatırılmış kokulu otları ilave et.

Bahçe turpu: Et kullanılmaz. Suya koy, yağ, soğan, frenk menekşesi, kişniş, samidu ve turpları ilave et. İlk pişirmeden sonra kişniş, ufalanmış hububat ekmeği ilave et. Kan, doğranmış pırasa ve sarımsak ile kıvama getir.

Hitit metinlerine dönersek. Bu metinlerdeki bazı yemek tarifleri insanın ağzını sulandıracak kadar ayrıntılı. Örneğin şaramna bunlardan birisi. Burada ekmek dilimleri ayrı bir şişe, yağlı et parçaları başka şişe geçiriliyor. Sonra bu iki şiş üst üste konarak ateşte kızartılmaya başlanıyor. Yağlar eridikçe ekmeğin üstüne akıyor. Ekmekler yağı iyice emdikten sonra şişler ateşten çekilip, sofraya konuyor.

Hitit mutfağında ızgara

çeşitleri ön planda yer alıyor. Yağsız etlerin tadını artırmak için bunlar koyun yağı ile birlikte pişiriliyor. Ayrıca etleri daha da lezzetli kılmak için üstlerine bal ve zeytinyağı ile yapılmış özel bir sos dökülüyor.

Bazı tabletlerde, kömürde veya tavada kızartılmış etlerin ekmeğin arasına konularak bir tür sandviç yapıldığı belirtilmekte. Bu da ilk sandviçin, Sandviç Adası kontu tarafından değil de, Hititler tarafından yapıldığı konusunda ipuçları sunmakta.

Ekmek arası sandviç, etin yanı sıra hayvanın kulağı, koyun ciğeri ile de yapılıyor. Bu sandviçlere garnitür olarak soğan da ilave ediliyor.

Bazı tabletlerde ise bugünkü paçaya benzer bir yemek

tarifine rastlanıyor. Tarife göre, bu yemeği yapmak için hayvanın döş, kasık, kaburga, ikiyeye bölünmüş kellesi ve ayakları bir kazanda uzun uzun haşlanıyor.

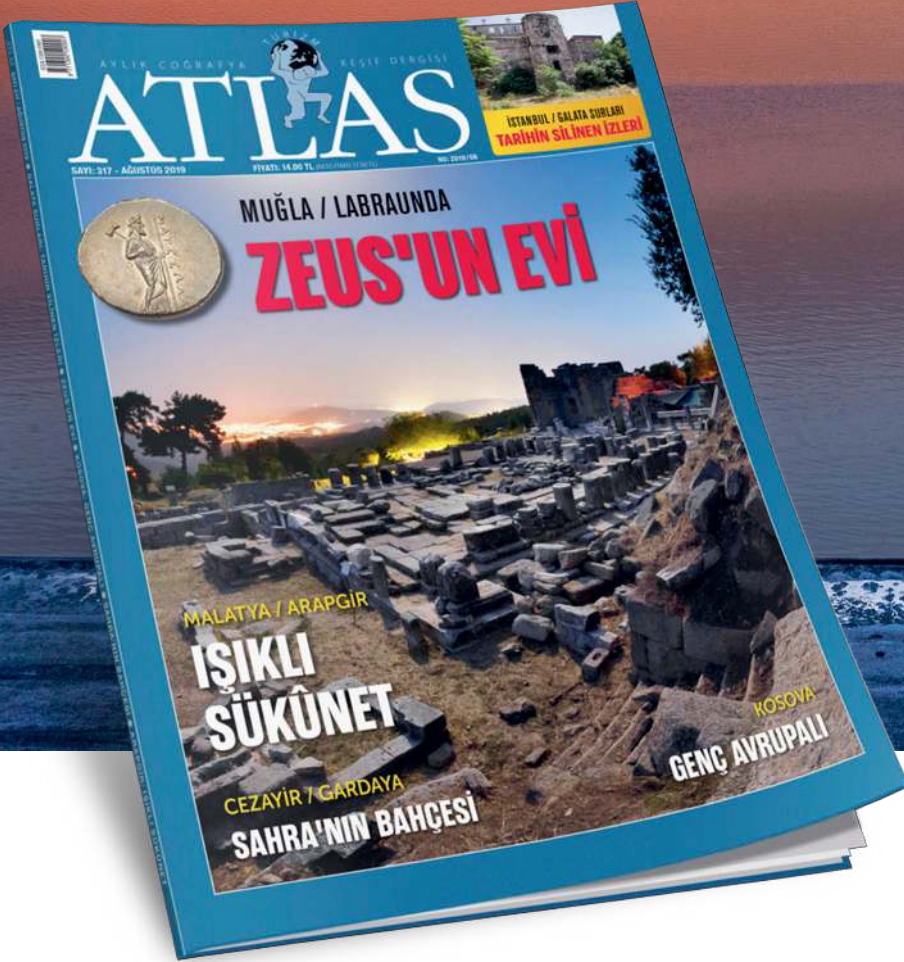
Metinlerde bulunan en ayrıntılı yemek tariflerinden biri de şöyle: Kurban edilen koyunun uzuvları parçalandıktan sonra, ciğer ve yüreği açık ateşte kızartılır. Uyluk kısmı sivri bir aletle delinip, nar taneleri ve yağlı kuşbaşı et parçalarıyla doldurulur. Bu metinde hazırlanan etin nasıl pişirildiği belirtilmemiş.

Ahmet Ünal, tencere ve güvece konarak fırına sürüldüğünü veya kuyuya indirildiğini tahmin ediyor.

Hititçe metinlerde hamur işleri de önemli bir yer tutuyor. Bu metinlerde 180'den fazla ekmek, makarna, pasta, tatlı, yağlı poğaçadan bahsediliyor.

Hititlerde ekmek şekil şekil. Şöyle sıralayabiliriz: İnce ekmek, kalın ekmek, küçük ekmek (çörek), balık şeklinde ekmek, yarım ay şeklinde ekmek (kruvasan), kulak, diş şeklinde ekmek, üzüm salıkmı şeklinde ekmek, koyun ve insan figüründe ekmek, sıcak ekmek, tatlı ekmek, balık ekmek, yağlı ekmek, acı ekmek, narlı ekmek, susamlı, bezelyeli, biralı ekmek... ●

Derginiz evinize geliyor

10 sayı
fiyatına

12 sayı
abonelik
kampanyası

140 TL

Adresinize ücretsiz teslim. Kredi kartına 3 taksit imkânı.

ÇAĞRI MERKEZİ
0 (212) 478 03 00

E-POSTA
abone@doganburda.com

İNTERNET
www.dbabone.com

Taksit yapılan kredi kartları: Bonus, Maximum, World, Axess

MUĞLA / LABRAUNDA

Zeus'un evi

Söylence odur ki Herakles, Amazon kraliçesi Hippolyte'yi öldürdüğü çift ağızlı baltayı, Lydia kraliçesi Omphale'ye hediye eder. Aradan yıllar geçer; Gyges ayaklanır ve Lydia'da Mermnad hanedanlığını yıkar. Karmaşadan yararlanan Arselis, baltayı alır Milas'taki Zeus heykelinin eline verir. Böylece Zeus'un çift ağızlı baltayla anılmasını sağlar. Labraunda arkeolojik alanında 1948'den bu yana süren kazılar, antik dönemlerin olaylarına ışık tutuyor, tapınakların, törelerin, ekonomilerin, mimarinin ve mitolojilerin evrenlerine kapılar açıyor.

YAZI: ÖMÜR DÜNYA ÇAKMAKLI / FOTOĞRAFLAR: TURGUT TARHAN

Ormanlarla çevrili Labraunda antik kentinin en önemli mekânı Zeus Tapınağı. Hemen yanında, batı yönünde yer alan Andron A ve Oikoi yapısı yükseliyor. İÖ 4'üncü yüzyıla tarihlenen ve Karya bölgesinin kutsal merkezi sayılan arkeolojik alan, Milas'ın Kargıcak Köyü'nün beş kilometre kuzeyinde ve yaklaşık 650 metre rakımdaki taraçalı arazi üzerinde.

Labraunda kazısının başkanı Doç. Dr. Olivier C. Henry'nin çektiği hava fotoğrafında Zeus Tapınağı, Andron ve Stoa yapıları, hamam, kilise ve anıt mezarı aynı anda görülebiliyor (solda). Çifte Baltalı Zeus tasvirli sikkeler, İÖ 680'lerden başlayarak Roma dönemine uzanan geniş bir zamanın tanıkları gibi (üstte).

Küçük Asya'nın güneybatısında, Milas (Mylasa) kentinin sınırları içinde, günümüz Kargıcak Köyü'nde yer alan Labraunda, içinde konumlandığı antik Karya (Karia) bölgesinin en görkemli, en iyi korunmuş alanlarından biridir. Denizden 650 metre yükseklikte ve antik Latmos dağı sırtının güneybatı bölümünde yer alır. Bir antik kent olmaktan çok, bağımsız bir kutsal alan, bir kült merkezi olarak tasarlanmıştır. Bilindiği gibi antik

dünyada tapınaklar tanrının evi olarak kabul edilmektedir ve bu bağlamda Labraunda, sahip olduğu anıtsal tapınak ve bağlantılı yapıları ile Zeus Labraundos'un (Labraunda'lı Tanrı Zeus) evidir. Olasılıkla bizzat kendi rahipleri tarafından yönetilmekte ve çevre yerleşimlerin tamamına ait bir hac yeri olarak kabul görmektedir. Öyle ki buraya ulaşmak ve dini ritüellerini gerçekleştirmek isteyen Karyalılar, Milas'tan başlayan, 14 ki-

lometre boyunca devam eden, sekiz metre genişliğindeki taş kaplamalı "Kutsal Yol"u büyük kortejler halinde coşkuyla kat edebiliyorlardı. Kutsal alan her yıl büyük dinsel bayramlar için gelen ziyaretçileri beş gün boyunca ağırliyordu.

Labraunda'nın bir diğer önemi de kazı tarihçesinde yatmaktadır. 1700'ler itibarıyla alanı pek çok gezgin ziyaret etmiştir, ancak Labraunda'nın kaderi, 1948 yılında İsveçli arkeolog Prof. Dr. Axel W. Persson'un tunç çağı buluntuları tespit etmek umuduyla geldiği Milas'tan, Labraunda'yı keşfederek ayrılması ile değişmiştir. Aynı yıl başlayan kazı çalışmaları, ufak kesintiler yaşasa da günümüze dek sürmüştür. Bugün, Bilkent Üniversitesi Arkeoloji Bölümü araştırmacılarından Doç. Dr. Olivier Can Henry başkanlığında devam eden kazı çalışmaları ile Türkiye'nin en uzun soluklu kazı alanlarından biri olma konumunu korumaktadır.

Bahsi geçen çalışmalar sırasında elde edilen seramik buluntuları Labraunda'nın erken tarihinin İÖ 7'nci yüzyıla uzandığını kanıtlamıştır. Bu tarih aynı zamanda Zeus Labraundos kültünün erken tarihine de işaret ediyor olmalıdır. Ortaçağa kadar Labraunda'da kesintisiz iskân faaliyetleri görülmektedir. Bir kente değil, yalnızca bir tapınım merkezine bağlı olan en eski nekropol (mezarlık alanı) yine Labraunda'ya aittir. Nekropolün İÖ 5'inci yüzyılda başlayan kullanımı geç Roma dönemine kadar kesintisiz devam etmiştir. Alanın

Labraunda kenti, çift ağızlı balta (labrys) taşıyan Tanrı Zeus'a adanmış.

Kazılarda gün yüzüne çıkarılan buluntular dikkatlice yıkandıktan sonra kurumak üzere gruplanıp ahşap platforma seriliyor (üstte). Labraunda'nın yerleşiminde bazıları bugün de kullanılabilen çok sayıda su yapısı bulunuyor. Bunların içinde en görkemlisi sütunlu anıtsal çeşme yapısı. Arkada ise stoa ve kült alanı görülüyor (karşı sayfada, üstte). Kazılar ilerledikçe yeni bulgular ortaya çıkıyor. Alanda çalışan herkesi heyecanlandıran buluntular, zaman kaybedilmeden kayıt altına alınıyor (karşı sayfada, altta).

en yoğun ve başat yapıları ise İÖ 4'üncü yüzyılda yönetimi ele alan, güçlü ekonomik olanakların sahibi Pers satrapı Hekatomnos ve ardılı olan çocuklarının döneminden kalmıştır.

İsmi bir kutsallık simgesi olan çift ağızlı balta "labrys"ten alan Labraunda, elinde alışılan şimşek figürünün aksine, çift ağızlı balta tutan Tanrı Zeus'a adanmıştır. Çift ağızlı balta taşıyan Zeus tasvirli Karya sikkeleri, İÖ 680'lerden başlayarak Roma dönemine kadar uzanan geniş bir dönemde çıkar karşımıza. Bu önemli argümana rağmen Labraunda'nın, isim kökeninin uzandığı "labrys" ile ilişkisi biraz zorlayıcıdır ve yorumlamak için efsanelerden, ya da antik literatürden yardım almak gerekir.

Esasen "labrys" Lidya (Lydia) dilinde çift ağızlı balta anlamına geliyor. Efsaneye göre Herakles (Herkül), Amazon kraliçesi Hippolyte'yi öldürdüğü çift ağızlı baltayı, üç yıl kölesi olarak yaşayacağı Lidya kraliçesi Omphale'ye hediye eder. Bu balta uzun yıllar Lidya hazinesinde kalır. Milaslı muhafız Arselsis'ten destek alarak Lidya'da iktidarı elinde tutan Mermnad hanedanlığını yıkan Gyges'in ayaklanması sırasında, hazine yağmalanır. Antik aktarımlara göre hazineden çift ağızlı baltayı alan ve memleketi Milas'a getirip Zeus kült heykelinin

eline veren kişi Arselsis'tir. Başka bir deyişle Arselsis, Zeus'un "Labraundos" olarak anılmasını sağlayan kişidir.

Labraunda tapınım ayrıcalığından doğan değerini, su kaynakları ve bu kaynaklarla ilintili yapılarla da perçinlemiştir. Günümüze ulaşan kimi Karya tipi ufak çeşme yapıları yerli halk ve ziyaretçiler tarafından hâlâ aktif olarak kullanılmaktadır. Kazı alanındaki kutsal alan içinde ve "Kutsal Yol" olarak tanımlayabileceğimiz güzergâh boyunca doğrudan su kullanımıyla ilişkili pek çok yapı kalıntısı bulunuyor. Dahası, anıtsal çeşmeler, havuzlar, hamamlar ve son olarak da 2013 yılında tespit edilen su kompleksi yapısıyla Labraunda su teknolojilerindeki zenginliğiyle anılacak bir alan olarak belirginleşiyor. Labraunda suyu bugün de popülerdir; şişelenen ve kutsal alanın adıyla dağıtılan kaynak suyu, modern Muğla'nın neredeyse tüm yerleşimlerinde en fazla tercih edilen su markası olarak karşımıza çıkıyor.

SUDAKİ KEHANET

Su sadece işlevselliğiyle ön plana çıkmıyor. Suyun tapınım, ya da mistisizm ile ilişkisinin Labraunda'da yoğun olarak izlenebildiğini söylemek mümkün. Örneğin, kuvvetle muhtemeldir ki Labraunda, bir kült alanı olmanın yanı sıra bir kehanet merkezidir. Özellikle İS 1'inci yüzyılda antik dünyada pek çok kehanet merkezinin kurulduğu biliniyor. Arkeolojik veriler, Labraunda'nın balıkların hareketine göre kehanette bulunan bir merkez olabileceğini düşündürüyor. İS 79 yılında İtalya'daki büyük Vezüv yanardağı patlamasında ölen ünlü filozof ve devlet adamı Plinius, Labraunda'nın yılan balıklı bir gölcüğü olduğundan bahseder. Belki de bu gölcük kehanet merkezinin ana odağıdır.

Araştırmalar Zeus Labraundos tapınıminin İÖ 7'nci yüzyıla kadar indiğini gösteriyor. Ancak Labraunda'nın Zeus tapınıminden çok daha önce Ana Tanrıça Kybele için bir kült alanı olabileceği de büyük ölçüde kabul ediliyor. Olasılıkla bu kültle ilişkili "hydrophoroi", ya da bir başka deyişle su testisi taşıyan kadın heykelcikleri su kaynaklarıyla tanınan Labraunda'da suyla tapınım arasındaki ilişkiye bir başka örnektir.

KARYALI BİR AİLE: HEKATOMNOSLAR

Labraunda, dini ve siyasi bir merkezde bulunması beklenen tüm temel yapıları ve pek çok diğer öğeyi bünyesinde barındırıyor diyebiliriz. Kutsal alana ait anıtsal yapıların büyük bölümü İÖ 4'üncü yüzyılda Karya'nın ünlü satrapları (Pers

Labraunda'nın 12 metre genişliğindeki anıtsal merdiveni ile "Propylon"dan (giriş alanı) Andron B ve C terasına çıkış. Bu öğelerin günümüze bu denli sağlam kalması kente ilgiyi de artırıyor (en üstte). İdrieus tarafından yaptırılan Olkoı binasının içeriden görünümü (üstte).

İmparatorluğu'nun valilik atamalarıyla oluşturduğu yönetim sistemindeki idareciler), Hekatomnos ailesi tarafından yaptırılmıştır. Yoğun yapı faaliyetleri ile kutsal alan yeniden düzenlenmiş, tapınak yeniden inşa edilmiştir. Alana aynı zamanda Karyalı seçkin yöneticilerin merkezi ve toplanma yeri olma özelliği kazandırılmıştır.

Karyalı bir hükümdar ailesi olan Hekatomnoslar, isimlerini İÖ 392'de Karya Satraplığı'nın başına geçen Milaslı Hekatomnos'tan alıyor. Bir bakıma Hekatomnoslar dönemi, İÖ 4'üncü yüzyılda Karya'da politik, ekonomik, kültürel ve mimari alanlarda yaşanmış refah dönemini ifade ediyor. Hekatomnos'un kardeşler arası evlilikler yapan ikisi kız üçü erkek olan beş çocuğunun, Karya ve çevresindeki bölgelerde hüküm sürdüğü anlaşıyor. Sırasıyla Mausolos (hd. İÖ 377-352), kız kardeşi ve karısı Artemisia (hd. İÖ 352-351), kız kardeş Ada ile evlenen İdrieus (hd. İÖ 351-344),

İdrieus'un ölümüyle başa geçen Ada (hd. 344-341), Ada'yı yönetimden indiren ve sürgüne gönderen Piksodaros. Neticede diğer Pers satraplıklarının aksine, Karya'da hükümdarlık ailenin bireyleri arasında aktarılmıştır. Bu süreç Büyük İskender'in Anadolu'yu İÖ 334 yılında fethetmesi ile sona erdi. Ancak İskender, seferi sırasında görüşmeler yaptığı Ada'yı yönetime tekrar getirmiştir. Dahası, bir rivayete göre Ada'nın İskender'le ilişkisi o kadar derindir ki İskender'in manevi anesi olarak kabul edilmektedir. Ada'nın, yönetimde tam olarak ne kadar kaldığı kesin olmamakla birlikte en azından İskender'in ölümüne kadar iktidarını sürdüğü tahmin ediliyor.

Labraunda'nın en dikkat çekici dönemi Hekatomnos sonrası görevi devralan büyük oğlu Mausolos (İÖ 377-352) ve yönetime üçüncü sırada geçen kardeş İdrieus (İÖ 351-344) idarelerinde yaşanır. Adak yazıtları, kutsal alanın hamileri

olarak Mausolos ve İdrieus'u işaret ediyor.

Labraunda'da anıtsal inşa faaliyetlerine ön ayak olan Mausolos, esas olarak dünyanın yedi harikasından biri olarak kabul edilen Halikarnassos'taki anıt mezarı ile tanınmaktadır. Antik yazılı kaynaklarda hırsına değinilen, vizyonunda büyük projeler olan Mausolos, Labraunda'da gerçekleştirdiği projeleri de elbette uluslararası bir güç gösterisine çevirmiştir. Theopompos ondan "Mausolos, para için her şeyi yapar" diye bahsetmektedir. Mausolos'un gösteriş içeren faaliyetleri bir kısım Karyalı tarafından hoş karşılanmamış olmalıdır.

Hem Labraunda, hem de diğer yerleşimlerde uygulanan inşaat projelerinin finansal yükü kaçınılmaz olarak büyüktür. Diğer satraplar gibi Mausolos'un da Pers kralına büyük miktarlarda vergi ödeme zorunluluğu vardır. Mausolos vergi zamanı geldiğinde borcunu Karya'nın varlıklı kimselerinden aldığı paralarla ödemekte; böylelikle

memnuniyetsizlik artmaktadır. Sonuç olarak Mausolos'un dört defa suikast girişimine uğradığını arkeolojik verilerden de öğreniyoruz. Bunlardan biri özellikle önemlidir: İÖ 355/354 yıllarında, yıllık kurban şenlikleri sırasında suikastçı Manitas ve destekçisi Thysson'un Mausolos'u Labraunda'da öldürme girişimleri son anda durdurulmuştur. Her ikisinin de malvarlığına derhal el konulmuş ve Mausolos'a devredilmiştir. Bu "mutlu kurtuluş" bir dizi imar faaliyetinin de başlamasına neden olur. Mausolos kurtuluşunu, inşa ettirdiği bu yapılar aracılığı ile Zeus'a teşekkür ederek kutlar ve bunu bir gösterişe çevirir.

Mausolos öncesi Labraunda, şimdiki tapınak terasının kuzey kısmını oluşturan tek bir terastan oluşmaktaydı. Alan temel olarak çam ağaçlarından bir koruluk şeklindeydi. Burada da olasılıkla sadece 8.06 metre genişliğinde, 11.26 metre uzunluğunda küçük bir tapınak yapısı ve tapınağın

Kazı ekibi çalışma sırasında yeni katmanlara ulaşabilmek için, kayıt altına aldıkları büyük taşları kaldırmak zorunda kalabiliyor.

**Zeus Labraundos Tapınağı
batı cephesi, arkeolojik
alanın geniş kesitlerinden
biri.**

sunacağı bulunmaktaydı. Mausolos, Hekatomnid yapı projesini hayata geçirilmesi için, ilk olarak büyük mermer blokların taşınması gerekmiştir. Bunun için Milas-Labraunda arasına taş döşeli bir yol inşa ettirdi ve yeni, büyütülmüş teraslar için istinat duvarları yaptırdı. Daha sonra Hekatomnid projesinin Labraunda içindeki ilk yapısı olan Andron B'yi inşa ettirdi. Bu etkileyici yapı kutsal şöenlerde ziyafet salonu olarak kullanılıyordu.

Yapının arşitravı (sütun başlığının üzerinde duran kiriş) üzerinde neredeyse tamamen korunmuş bir yazıt vardı. Yazıt üzerinde "Hekatomnos oğlu Mausolos, Andron'u ve içindekileri Labraundalı Zeus'a adamıştır" yazısı mevcuttu.

Hakkında çok az bilgi olan Mausolos stoası ise bir başka yapı projesidir. Stoaya ait olduğu tespit edilen bir blok üzerindeki yazıtta şunlar okunuyor: "Hekatomnos oğlu Mausolos bu stoayı Zeus Labraundos'a sundu".

Mausolos öldüğünde görevi kardeşi ve karısı olan Artemisia devralır. Artemisia Karya hükümdarı olarak ancak iki yıl görevde kalabilir. Strabon, kocasının acısına dayanamayarak Artemisia'nın İÖ 351 yılında öldüğünden bahsediyor. Bu tarihten itibaren İdrieus İÖ 344 yılına kadar Karya kralı ve satrapı olarak bölgeye hükmeder. İsostrates onu "Anadolu'nun en zengin adamı" olarak tanımlıyor.

İdrieus yedi yıl boyunca Labraunda'daki inşaat faaliyetlerini devam ettirir. İlk önce tapınağı genişletmiş, daha sonra tapınağın arkasında, "Oikoi" olarak da adlandırılan iki odalı portik bir yapı inşa ettirmiştir. Oikoi'nin tam olarak işlevi bugün de bilinmiyor. Ancak, içinde kutsal ateşin koruyucu Tanrıçası Hestia'ya adanmış Roma döneminden bir altar bulunması nedeniyle yapının "prytaneion", yani meclisin toplandığı resmi yapılardan biri olabileceği önerilmiştir. Burası

güneye bakan dış arşitravı üzerinde İdrieus'un adı adak sahibi olarak korunabilmiştir.

Diğeri ise güney propylonunun yanında kuzeye bakan ve olasılıkla çeşme olarak inşa edilmiş Dor düzeninde küçük bir binadır. Labraunda ziyaretçileri bu yapıyı "Dorik Bina" olarak tanımaktadır. Yapı daha sonradan doğu hamamına dahil edilmiş, Roma döneminde "su havuzu" olarak kullanılmış ve Bizans döneminde olasılıkla ayin öncesi temizlik gibi çeşitli amaçlara hizmet eden bir su kaynağı işlevi görmüştür. Binanın İdrieus tarafından adanmış olduğu arkeolojik

olasılıkla kutsal yemekler için de kullanılan yönetsel karakterde bir yapıdır. İki yapının da İdrieus'un adağı olduğu arşitravdaki yazıtlardan anlaşılıyor. Örneğin oikoi arşitrav bloğunda "Milaslı, Hekatomnos oğlu İdrieus, Oikoi binasını Zeus Labraundos'a ithaf etti" yazmaktadır.

Oikoi binasının solunda, İdrieus'un hamisi olduğu üçüncü yapı olan "Andron A" yer alıyor. Yapının "Andron" olarak tasarlandığını arşitravındaki yazıttan öğreniyoruz. Ancak yazıtın korunmuş kısmında adak sahibinin adını ne yazık ki göremiyoruz. Yine de, yapının mimari özellikleri göz önünde bulundurularak adayın kişinin İdrieus olduğu düşüncesi ağırlık kazanıyor.

Propylon alanında da İdrieus ile ilgili iki yapı bulunuyor. Biri tamamı mermerden inşa edilmiş olan Güney propylonudur. Kutsal alana giriş buradan gerçekleşiyor. 10.53 metre genişliğinde ve 11.45 metre derinliğindeki bu giriş yapısının

belgelerle ispatlanmış, ancak tıpkı Andron A'da olduğu gibi arşitrav üzerinde onun adı tam olarak korunamamıştır.

TAPINAGIN DİRİLİŞİ

Helenistik dönem sonrası Labraunda eski canlılığını kaybetmiştir. Fakat arkeolojik veriler göstermektedir ki Julius-Claudius dönemi (İS 1'inci yüzyılın başı) Labraunda'nın yeniden önem kazandığı dönemdir. Yapıların tarihlendirmeleri bu saptamayı güçlendiriyor. Örneğin "Su Kompleksi" yapısı güney teras duvarına paralel konumda, temenos duvarı (kutsal alanı çevreleyen duvar) dışında kalan su toplama ve dağıtma mekanizmasına sahip hidrolik fonksiyonlu bir yapıdır. İS 1'inci yüzyıl Labraunda'sı için önemli bir komplekstir. Halen kazı çalışmaları devam eden adı geçen yapı kompleksinin alt ve üst olmak üzere iki terasının sınırları ortaya çıkartılmış, çalışmalar sırasında yapının

Kentin çeşitli bölümlerinde sürdürülen restorasyon çalışmaları, yapıları daha bütünlüklü anlamayı da sağlıyor; Andron B giriş cephesi de restorasyon gören bölümlerden biri.

Çomakdağ, merkez Kızılağaç Köyü ile çevresindeki öteki köyler ve yaylalarla birlikte Labraunda kutsal merkezinin de dahil olduğu bir coğrafyada yer alıyor. Adını, sırtını dayadığı kayalık tepelerden alan Ekiztaş Köyü'nü fıstık çamları ve zeytinlikler çevreliyor (üstte). Kızılağaç Köyü'nde üç gün üç gece süren düğünlerde renkli ve ilginç sahnelere tanık olunuyor. Genci yaşlısıyla köyün kadınları altın takı ve süslü geleneksel giysilerini giyerek halaylara katılıyor (altta).

sonraki dönemlerde de farklı amaçlarla kullanıldığı anlaşılmıştır. 2014 yılında tespit edilen bir fırın yapısı, kompleksin, İS 3'üncü yüzyıl dolaylarında atölye işlevine kavuştuğunu kanıtlamıştır; olasılıkla o dönemde burada seramik üretilmektedir.

İşlevi bilinmeyen, ama mimari özellikleri nedeniyle "Andron C" olarak tanımlanan yapı yine bir İS 1'inci yüzyıl ürünüdür. Tiberios Klaudios Menelaos tarafından, ziyaretçilere hem ruhani, hem fiziki arınma imkânı sağlamak amacıyla tapınak girişleri arasına yaptırılan Doğu Hamamı ise aynı dönemin önemli hizmet mekânıdır.

İS 2'nci yüzyılda alana ticari, ya da dini yapılar eklenmeye devam edilmiştir. Yerel rahip Poleites'in yaptırdığı, "Tanrı Zeus Labraundos ve halka" adadığı "Kuzey Stoa" bu dönem için güzel bir örnektir. Esasen, stoanın temelleri İÖ 4'üncü yüzyıla işaret etmektedir; dolayısıyla burası Mausolos'un stoası olmalıdır. Poleites burada, İS 102-114 yılları arasında yenileme çalışmalarına finans sağlamış olmalıdır. Ele geçen bir yazıtta konuya ışık tutacak veriler mevcuttur: "Aristeas oğlu Poleites, Korra, İmparator Nerva Taraianus Caesar Augustus Germanicus Dacicus'a rahiplik görevinin sona ermesi nedeniyle, masraflarını kendisi karşılayarak yaptırdığı beyaz mermerden stylobatı (Yunan ve Roma tapınaklarında üstünde sütunların yer aldığı platform düzlemi), kaide ve başlıklarıyla birlikte çok renkli mermerden sütunları ve üzerlerine konulan beyaz

mermerden entablaturü (saçaklık; sütunların üzerinde yer alarak çatıya kadar devam eden kısım) en büyük Tanrı Zeus Labraundos'a ve halka ithaf etti."

Kuzey stoa'nın karşısında yine İS 2'nci yüzyıla tarihlenen bir başka stoa bulunmaktaydı. Tapınak terasının güney kenarı boyunca konumlanan bu stoa, terastan destek almak amacıyla istinat duvarının yakınlarına yapılmıştı. Fakat duvar stoa'nın ağırlığını taşıyamadığı için bir dönem sonra çökmüştür. İS 350-390 aralığına tarihlenen arkeolojik malzemelerin kısıtlılığı, Labraunda'nın İS 4'üncü yüzyıl ortalarında bir süre için eski kullanım yoğunluğunu kaybettiğini göstermiştir; ama kutsal alan esasen hiç tam olarak terk edilmemiştir. Hatta İS 4'üncü yüzyılda kent ciddi bir yangın geçirmiş ve tahrip olmuş olsa da yaşam devam etmiştir. Zeus tapınıminin burada İS 4'üncü yüzyıla kadar sürdüğü bilinmektedir. Pagan kültürünün yerini Hristiyanlığın almasıyla kilise ve ilişkili binaların inşası başlamıştır.

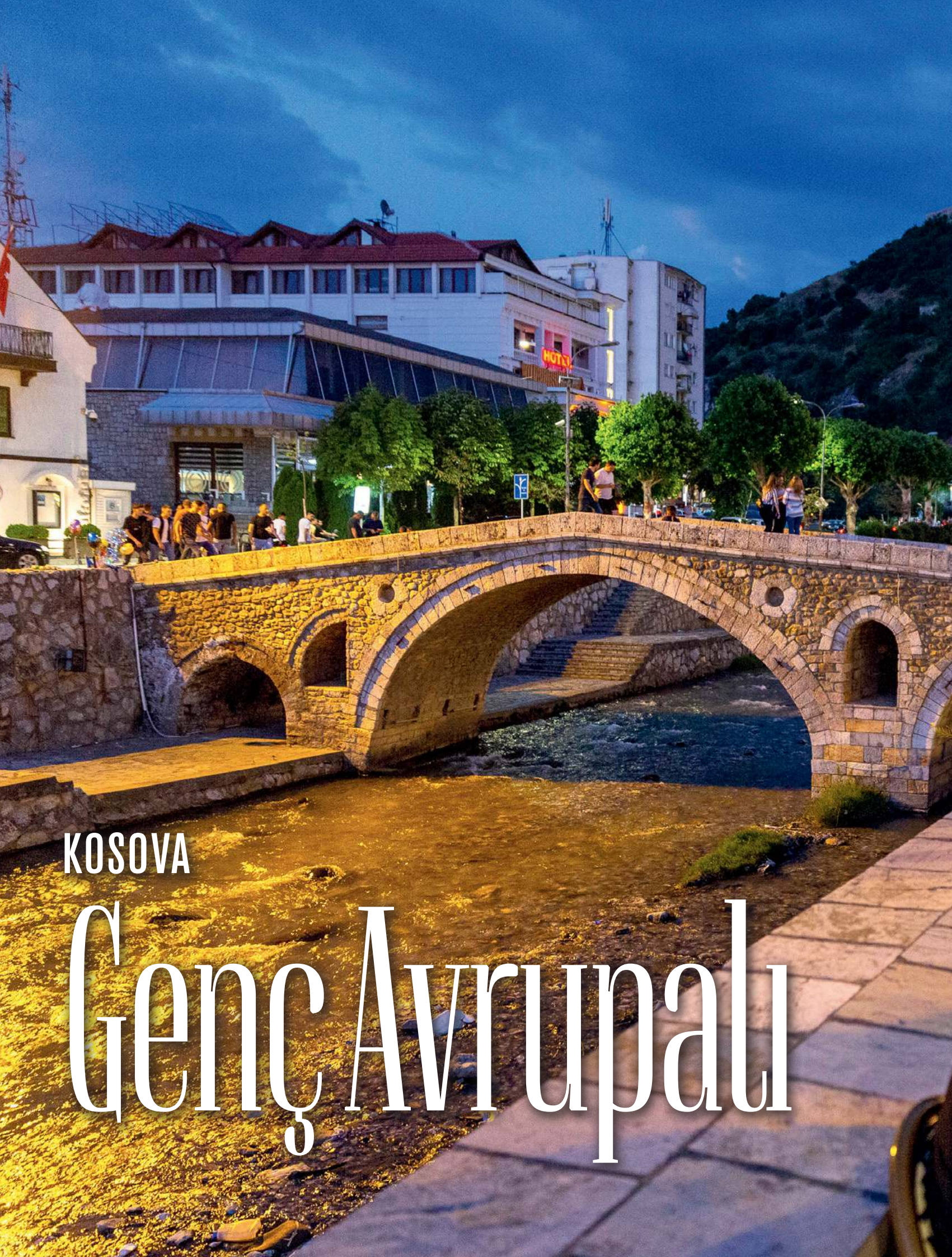
Güney ve doğu propylonlarının arasına, İS 400 dolaylarında yapılan kilise (Doğu Kilisesi) ve buradan ele geçen eserler, Labraunda'nın bu dönemde oldukça işlek bir dini merkez konumuna yeniden yükseldiğini ve ziyaretçi sayısını yeniden arttırdığını ortaya koyuyor. Bu eserler arasında adak eşyası oldukları tahmin edilen 200'ü aşkın cam buluntu da vardır. Bu dönemde, artan ihtiyaçla birlikte ziyaretçilerin özellikle tapınım

amaçlı taleplerini karşılayacak bir mekanizmanın yaratılması kaçınılmaz hale gelmiş olmalıdır. Olasılıkla bu dönemde Labraunda, kendi ölçeğinde cam, ya da seramik kaplar, kandiller gibi kült, ya da lojistik ihtiyaca dönük malzemeler üreten bir merkez konumuna da gelmiştir.

İS 4'üncü yüzyıl başlarına tarihlenen ve "Tetraconch" olarak adlandırılan dört apsisli hamam binası da antik mimarlığın çarpıcı örneklerindendir. Bu yapının Milas'ta yaşayan Roma valisinin, ya da piskoposun villasına ait olabileceğini düşünüyoruz.

Sonuç olarak Labraunda'daki yapıların Roma imparatorluk devrinin son evresinde değişikliklere uğradığı anlaşıyor. Yeni yapılar inşa edilirken, eski yapılara çok sayıda ekleme yapıldığı, yenilediği görülüyor. Zeus Labraundos kutsal alanı, en azından İÖ 7'nci yüzyıl itibarıyla kesintisiz kullanım görmüş; kutsallığı ile saygı kazanmış; siyasal bir merkez olarak değerlendirilmiş; büyük komutanlara ve hükümdarlara ev sahipliği yapmış; savaşlara, yangınlara, suikast girişimlerine tanık olsa da asla terkedilmeyecek kadar kıymeti bilinmiş bir kültür hazinesi ve doğal zenginliktir. 1948'den beri devam eden Labraunda kazılarında ele geçen buluntuların tarihi aydınlatmadaki etkinliği değerlendirildiğinde, gelecek kazı sezonlarında tespit edilecek buluntuların cevaplayacağı soruları düşünmek heyecan verici olmaya devam ediyor ●

Çomakdağ köylerinde kadınlar tuğra denilen başlığı gün boyunca hiç çıkarmıyor. Aynı zamanda özel günlerde başlarına taktıkları rengârenk çiçekler ve fesleğen otu benzersiz bir görünüm sergiliyor. Kızılağaç'ta, eski bir taş evin penceresinden bakan Mürüvvet Yıldırım bütün bu görselliği sergiliyor (üstte, solda). Çomakdağlıların başlıkları ipekten yapılır. Bugün yörede ipek dokuyabilen az sayıda insan kalmış. Fatmana Çemrek, adeta bir virtüözün enstrümanıya bütünleştiği gibi dokuma tezgâhında sabır ve tutkuyla çalışırken kumaşın yavaşça ilerleyişini izliyor (üstte, sağda).

KOSOVA

Genç Avrupalı

Prizren'de 15'inci yüzyılda Osmanlılar tarafından yaptırılmış köprü şehrin simgesi durumunda. 1979 yılında yoğun yağış nedeniyle çöken ve 1982'de yeniden inşa edilen köprünün altından gürül gürül akan nehir, şehirdeki her şey gibi üç isme sahip: Arnavutçada Lumbardhi, Boşnakçada Bistrica ve Türkçede Akdere.

Kosova'nın en güzel köşelerinden Prizren, farklı topluluklara ev sahipliği yapan renkli bir şehir. Osmanlı'nın Balkanlar'da ayakta kalan en önemli eserlerinden Prizren Kalesi'nden şehir böyle görünüyor (altta).

Osmanlı dönemiyle Yugoslav mimarisinin iç içe geçtiği Priştine. Farklı dilleri, kültürleri bir arada yaşatmasıyla övünen Prizren. Saat kulesinin taçlandığı tarihi Gjakova... Atlas, 2008'de bağımsızlığını ilan eden Avrupa'nın en genç ülkesi Kosova'yı tekrar ziyaret etti, geçmişin acı, tatlı hatıralarını ve gelecek umutlarını dinledi.

YAZI VE FOTOĞRAFLAR: TOLGA İLDUN

Kosova'da Adem Jashari Havalimanı'na inince "Adem Jashari kimdir" diye merak etmeye başladığım anda mikrofondan gelen tok bir ses anlatmaya başlıyor: "Üsküp Radyosu'nda 37 yıldan fazla spiker olarak Türkçe programlarda çalışmışım. Ve daha birçok şey... Onlar bütün geride kaldı, şimdi emekli gibi arada sırada, çok nadiren Balkan turlarına rehberlik yapıyorum" diyor Gani Atullah. Havalimanının, adını Adem Jashari'den aldığını söylüyor. "Arnavut Che Guevara" olarak da nitelendirilen, Kosova Kurtuluş

Ordusu'nun (UÇK) kurucusu ve komutanlarından Jashari, Kosova'nın bağımsızlığının sembol isimlerinden biri. Kosova'nın ilk cumhurbaşkanı İbrahim Rugova da Jashari'ye "Kosova'nın kahramanı" unvanı vermiş.

Priştine şehir merkezine ilerlerken pencereden bize çok da yabancı gelmeyen manzaraları seyrederim. Gani Atullah'tan dinliyorum ülkede yaşananları. "Yugoslavya döneminde, Sırbistan'ın egemenliğinde özerk bir bölgeydi Kosova. Eski Yugoslavya devlet başkanı Slobodan Milošević bu özerkliği kaldırdıktan sonra Kosova'da Arnavutlara yasa dışı baskılar başladı" diyor ve ekliyor: "Yugoslavya'nın dağılmasında ister Hırvatistan, ister Slovenya, ister Sırbistan olsun, hepsi bütün suçu Kosova'da yaşayan Arnavutlara atmışlar..."

Kosova'yı bugüne dek 110'dan fazla ülke tanıdı. Sırbistan ise kendi toprağı saydığı Kosova'nın bağımsızlığına karşı çıkıyor.

Kosova'da Arnavutlar ve Sırlar arasındaki etnik gerilimin alevlenmesi 1980'lere tarihleniyor. Milošević yönetiminin artan baskısının karşısında Arnavutlar da Kosova'nın bağımsızlığını giderek daha yüksek sesle dile getirmeye başladı. 1990'ların sonundaki Kosova Savaşı sırasında Kosova Kurtuluş Ordusu ve Sırp güçleri arasında şiddetli çatışmalar yaşandı, çok sayıda sivil Arnavut hayatını kaybetti. "Neyse ki" diyor rehberimiz Gani, "NATO güçlerinin 1999'daki müdahalesiyle sona erdi bu eziyet..." Ve Kosova Cumhuriyeti nihayet 2008'de bağımsızlığını ilan ederek Avrupa'nın en genç ülkesi oldu. Ama dünyanın birçok ülkesi Kosova'nın bağımsızlığını tanımıyor, Sırbistan ise tarihlerinde önemli yer tutan bölgeden vazgeçmek istemiyor.

Bugün 1.9 milyonluk Kosova nüfusunun yüzde 92'sini Arnavutlar oluşturuyor. Geri kalanı ise Sırlar, Boşnaklar, Türkler ve diğer halklar. Çatışmalar artık geride kalmış durumda, ama sorunlar hâlâ tam olarak çözüm bulmuş değil. Özellikle ülkenin kuzeyinde bulunan, zengin maden yataklarıyla dikkat çeken Mitrovica kenti, Kosova ve Sırbistan arasında yakın geçmişte birçok krize neden olmuş.

Otobüsün penceresinden film şeridi gibi akıp giden görüntülerle o dönemleri hayal ederken yarım saat sonra Priştine'nin merkezine varıyoruz. Yol üzerinde sağ tarafta ABD'nin eski başkanı Bill Clinton'ın üç metrelik heykelini görüyorum. Hemen arkasındaki binada devasa reklam panosunda bir ABD bayrağı, üstünde yine Clinton'un fotoğrafı ve en üstünde ise altı yıldızlı Kosova Cumhuriyeti bayrağı. Bulunduğumuz caddenin adı da Bill Clinton. Hatta bazı Kosovalılar oğullarına "Klinton" adını vermiş. Ülkede bir de ABD üssü var. Bondsteel Üssü, ABD'nin yabancı topraklarda kurduğu en büyük askeri üslerden biri. Nedeni ise belli tabii ki. ABD'nin savaş zamanında Kosovalı Arnavutlara olan yardım ve desteği...

BAĞIMSIZLIĞIN 11 YILI

Kosova'nın başkenti Priştine'nin sokakları ve caddeleri cıvılcı, herkes gülümsüyor; kendi gibi içinde yaşayanlar da genç şehrin. Bu gençler savaş günlerini hiç yaşamamış, ya da hatırlamıyorlar, belki de anne babalarından dinledikleri anılarında gizliyorlar hüznelerini. Belki de geleceğe umutla bakmak istemelerinden hep bu gülen yüzler. Linda Baleta giriyor söze, "15-25 yaş arasındakiler

Başkent Priştine'nin merkezindeki "Newborn" anıtı, Kosova'nın Sırbistan'dan bağımsızlığını ilan ettiği 17 Şubat 2008'de açıldı. Bu tipografik anıt yeni Kosova Cumhuriyeti'nin doğuşunu simgeliyor (sağda). Priştine Üniversitesi'nin kampusunda yapımına 1992 yılında başlanmış, ama 1999'da Kosova Savaşı nedeniyle tamamlanmamış bir Ortodoks kilisesi bulunuyor (karşı sayfada, üstte). Priştine'de Rahibe Teresa'ya caddesinin sonundaki Zahir Pajaziti Meydanı günün her saatinde hareketli; özellikle yaz aylarında birçok etkinliğe ev sahipliği yapıyor (karşı sayfada, altta).

Kosova Savaşı'nın sona ermesinde rol oynayan ABD eski başkanı Bill Clinton'ın üç metrelik heykeli, başkent Priştine'nin girişinde yer alıyor (solda, üstte). Prizren'deki Şadırvan Çeşmesi, UNESCO'nun desteğiyle 2013 yılında restore edildi (solda, altta). Yaklaşık 200 bin kişilik nüfusuyla ülkenin en kalabalık şehri olan Priştine'nin en büyük bulvarlarından biri Bill Clinton adını taşıyor (sağda).

Söylendiğine göre Şadırvan Çeşmesi'nden su içen, Prizren'e mutlaka geri dönermiş.

Kosova nüfusu içinde önemli paya sahip” diyor. “Ama genç nüfus için iş imkânları mevcut durumda oldukça yetersiz. Ekonomi çok iyi durumda değil, üretim neredeyse hiç yok. Bu nedenle bu gençlerin çoğu iş bulmak için Avrupa ülkelerine gidiyor.”

Kosova'da faaliyet gösteren yabancı bir fon kuruluşunda halkla ilişkiler ve iletişim uzmanı Linda. Yugoslavya'nın dağılmasından sonra ülkeye birçok yardım kuruluşu ve organizasyonun destek verdiğinden bahsediliyor. Başta ekonomi alanında Avrupa Birliği, tarihi ve kültürel konularda TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı), insan hakları üzerine yoğunlaşan Almanya merkezli GIZ, tarım ekonomisi alanında Swisscontact ve daha birçoğunun desteği sürüyor. Savaş öncesinde ve savaş süresince daha çok insan haklarına yoğunlaşan organizasyonlar, sonrasında ülkenin

ekonomik gelişimi ve işsizlik ile ilgili çalışmalar yürütüyor.

“Bu organizasyonların çalışmalarının sağladığı ortak bir fayda var” diyor Linda. “Çünkü her bir organizasyon ülkedeki farklı yönlerde fayda sağlamaya çalışıyor, fakat örtüşen noktaları da mevcut. Ekonomi, sürdürülebilir

enerji, işsizlik, tarım gibi... Örneğin Swisscontact daha çok tarım ekonomisi alanında faaliyetlerini sürdürürken aynı zamanda toplumu kapsayan genel konularda da çalışabiliyor.” Linda, Kosovalı bir Arnavut olarak bu organizasyonlara müteşekkir olsa da, artık yerlerini yerel organizasyonların alması gerektiğini düşünüyor. Çünkü savaşın üzerinden geçen neredeyse 20 yıllık süre içinde artık Kosova'nın bu sorumlulukları kendi kendine yerine getirebilecek bir yapıda olması gerektiği düşüncesinde. Özellikle politik nedenlerden dolayı Kosova'nın geleceği ile ilgili öngörü yapılamıyor. Bu durum, buradaki insanların günlük hayatına olumsuz yansıyor. İşsizlik oranı yüksek; gençler üniversiteden mezun olur olmaz bir umut Avrupa kapılarına dayanıyor. Buna rağmen insanların mutlu görünmesi, belki de yaşanan onca olaydan sonra hayata umutla bakma kararlılıklarından...

Priştine'nin merkezinde sağ tarafımda Arnavutların halk kahramanı İskender Bey'in heykeli, önümde ise İstiklal Caddesi'ne benzer yaya yolu.

Sağlı sollu kafeler, restoranlar, seyyar satıcılar, serinlemek için süs havuzuna giren çocuklar, yürüyen insanlar... Turizm şirketi Tatilbudur işbirliğiyle geldiğimiz ülkenin başkentinde daha şimdiden başlayan hareket, akşamüstü bu yolun ne kadar da kalabalıklaşacağını habercisi.

Caddenin devamında büyük bir katedral gözüme çarpıyor. Azize Rahibe Teresa Katedrali. Şehri daha iyi görebilmek için hemen çan kulesine çıkıyorum. Tüm şehir ayaklarınızın altında gibi. Tam karşımda, ilginç bir yapı dikkatimi çekiyor. Burası, irili ufaklı 99 kubbesi ve eşsiz mimarisiyle başkent Priştine'nin en ilginç mimari sembollerinden biri olan Kosova Milli Kütüphanesi “Pjeter Bogdani”. Sonrasında kendimi kütüphanede buluyorum. İç mimarisi en az dışı kadar ilginç bu yapıda çalışan halkla ilişkiler uzmanı Gresa Maligi anlatıyor binanın hikâyesini. “İnşaatı 1974 yılında başlayan kütüphane, Hırvat mimar Andrija Mutnjakovic tarafından modern tarzda tasarlandı. 99 adet kubbe insan beynini ve bu kurumdan bilgi alındığını temsil ediyor. Ayrıca kubbeler, Arnavutların geleneksel takkesi olan “plisi”yi simgeliyor.” Özellikle sınav dönemlerinde

Prizren'de düğün turu

Prizren'de yeni evlenen çiftin düğün konvoyu şehrin tarihi sokaklarını turluyor. Ülkede mimari dokusunu en iyi korumuş yerlerden biri olan Prizren, Türkçenin de sık duyulduğu bir şehir.

Priştine Üniversitesi öğrencilerinin tıka basa dolduğu kütüphane, hayli ilginç bir yapı.

Priştine’de Osmanlı’dan kalan camiler, hanlar, hamamlar, evler yeni yapılarla karışmış gibi; onlarla iç içe. İnsan ayırt edemiyor eskiyle yeniyi bir türlü. Bu karmaşadan biraz sıyrılıp gündelik hayata dalmak istiyorum ve bir pazar çıkıyor karşıma. Priştinelilerin “Tregu i vjeter” dedikleri eski pazar. Bitpazarı ve aynı zamanda sebze meyvenin de satıldığı daimi pazar. Kosova’da euro kullanılmamasına rağmen fiyatlar hâlâ Türkiye’dekinin altında. Bunda devletin koyduğu vergi oranının düşük olması da etkili. Ama buna rağmen alım gücü düşük. Bu arada kahvehanelerde tavla veya kâğıt değil, satranç oynanıyor; hatta taksi duraklarında bile. Kosova’da eğitim seviyesinin yüksek olduğu her yerde kendini belli ediyor.

İlginç çatısı olan bir başka yapı dikkatimi çekiyor. Gençlik Sarayı veya Gençlik Spor Merkezi. Kültür, eğlence, spor, sosyal ve ekonomik faaliyetler için büyük bir kompleks olması öngörülmuş 1977’de inşa edilirken. Maalesef proje plandaki gibi kapsamlı inşa edilememiş. Bugün biraz atıl durumda. Yapının bir tarafındaki spor salonu hâlâ kullanılıyor, ama diğer tarafındaki olimpiik salon kapalı otoparka dönüştürülmüş. Diğer alanları ise özel sektöre kiralanmış. Alt katında ise küçük bir alışveriş merkezi bulunan yapının önünde “Newborn”

anıtı yer alıyor. Kosova’nın Sırbistan’dan bağımsızlığını ilan ettiği 17 Şubat 2008’de açılan tipografik anıt Kosova’nın doğuşunu simgeliyor.

BİTMEYEN KAVGA

Kosova’nın bağımsızlığı bugüne dek 110’dan fazla ülke tarafından tanınmış durumda. Sırbistan ise kendi toprağı saydığı Kosova’nın bağımsızlığına ısrarla karşı çıkıyor. Burası kültürel ve dini açıdan Sırplar için büyük öneme sahip. Örneğin Sırpların Peja dedikleri İpek şehrinde patrikhane (İpek Patrikhanesi Manastırı) bulunuyor. Priştine yakınlarındaki Gracanica kasabası ise UNESCO Dünya Mirası Listesi’ndeki Gracanica Manastırı’na ev sahipliğı yapıyor. Farklı halklar, farklı dinler, farklı tarihler, farklı ittifaklar... Balkanlar, yeryüzünün en sıcak noktalarından biri. Osmanlı’nın Sırpları yenilgiye uğrattığı 1389’daki Birinci Kosova Savaşı’ndan beri Kosova’da tartışmalar neredeyse hiç bitmiyor. Efsaneye göre göre Sırp Prensi Lazar, savaştan bir gün önce rüyasında Meryem Ana’yı görür. Krala

Priştine’de Osmanlı’dan kalan camiler, hanlar, hamamlar, evler yeni yapılarla iç içe.

Tarihî Gjakova (Yakova) şehrini, savaştan sonra restore edilen saat kulesi taçlandırıyor (solda). Okulların tatil olduğu dönemlerde Prizren’in merkezinde çiçek satan Sebastian Berisha hem ailesine destek oluyor, hem de harçlığını çıkartıyor (sağda).

Kadın kahramanlar anıtı: Heroinat

Kosova'nın başkenti Priştine'de 2013 sonbaharında yapılan Heroinat Anıtı, Kosovalı sanatçı Ilir Blakçori'nin imzasını taşıyor. Anıt, 1998-1999 yılları arasındaki Kosova Savaşı sırasında kadınların çektiği acıların ve yaptığı fedakârlıkların anısına inşa edilmiş. Savaşta yaklaşık 20 bin kadının tecavüze uğradığı tahmin ediliyor. Anıtta, her bir kadın için yapılmış üç buçuk santimetrelilik pirinçten yuvarlak plakalar bir araya gelerek büyük, üç boyutlu bir portre oluşturuyor. Yüksekliği beş buçuk metre, genişliği dört

buçuk metre olan eser, üzerlerinde birer kadın yüzü bulunan 20 bin plakadan meydana geliyor. Farklı uzunluğa sahip bu parçalar, ışığa bağlı olarak portre üzerinde farklı gölgeler oluşturuyor. Anıtın yakın ve uzak olmak üzere iki bakış açısı var. Yakından bakıldığında birbirinden farklı yüzler görülürken uzaktan bakıldığında büyük ve tek bir kadın görülüyor. Kosovalı kadınlar ülkenin isimsiz kahramanları. Her biri kendi hikâyesine sahip kadınların özgürlüğe bireysel katkısı yaş, dil, statü farkı olmadan tüm kadınların ortak özveri ve cesaretini oluşturuyor.

Heroinat Anıtı, 2018 yılında dünyaca ünlü A' Tasarım Ödülleri ve Yarışması'nda ödüle layık görüldü.

Zahir Pajaziti Meydanı, Priştine'nin alışveriş deyince ilk akla gelen köşelerinden. Meydan çok sayıda dükkân ve seyyar satıcıya ev sahipliği yapıyor.

“Dünya Krallığı” ile “Cennet Krallığı” arasında seçim yapması gerektiği söylenir. Eğer Dünya Krallığı’nı seçerse savaşın galibi olacaktır, ama Cennet Krallığı’nı seçerse savaşta askerleriyle beraber ölecektir. Lazar, Cennet’i seçer, Kosova Savaşı’nı kaybeder, ama bu tercihi nedeniyle dünyadan vazgeçen hükümdar olarak kutsanır. Savaşın sonunda I. Murat’ı kendi canı pahasına öldüren Miloş Obiliç de Sırp’lar için hem kahraman, hem de kendini kurban eden savaşçıdır. Lazar’ın damadı Vuk Branković ise ihaneti temsil ediyor. Zira, savaş sırasında Osmanlı tarafına geçen Branković, Sırp’ların savaşı kaybetmelerinin en temel nedeni olarak görülüyor.

Balkan Medya Grubu için çalışan gazeteci Yusuf Emin, bu efsaneyle Miloşeviç’in yıllar önce Kosova’da yaptığı konuşma arasındaki

bağlantıdan bahsediyor: “Miloşeviç’in 1989 yılında Gazimestan’daki I. Kosova Savaşı’nı anma etkinliğine helikopter ile gelmesi, Prens Lazar’ın rüyasına giren Meryem Ana’yı anımsatıyor. Miloşeviç’in mitingdeki ilk cümlesi ise, “yeryüzünün hükümdarı olmaya geldim” oldu. Bu ifadeyle aslında Lazar’ın kabul etmediği teklifi ben kabul ediyorum diyor ve bu kıskırtıcı konuşması sonrasında Kosova olayları başlıyor.”

KOSOVA KOSOVALILARINDIR

Yugoslavya’nın kurucusu ve efsanevi lideri Josip Broz Tito’nun Kosova’yı Yugoslavya’nın en büyük sorunu olarak görmesi, Arnavut nüfusun çoğunlukta olduğu Kosova’ya özerklik tanınmasına yol açmış. Tito’nun bir konuşmasında yer verdiği “Ben iki alfabesi, üç dili, dört dini, beş milliyeti,

Zahir Pajaziti Meydanı, Kosova Kurtuluş Ordusu'nun (UÇK) önemli komutanlarından Pajaziti'nin adını yaşıyor.

altı cumhuriyeti, yedi komşusu olan sekiz etnik azınlığın yaşadığı bir ülkenin lideriyim” cümlesi ise Yugoslavya’da aslında durumun ne kadar da karmaşık olduğunu gösteriyor.

Bu karmaşık yapıdaki düzenin bozulacağını öngören Tito’nun şöyle bir cümlesi de var: “Ben Yugoslavya’yı nefesimle bir altın küre gibi taşıyorum. Bu nefes kesildiği zaman bu altın küre düşecek ve kırılacak.” Öyle de oldu. Peki ya Kosova kimin? Bu soruyu gazeteci Emin Yusuf şöyle yanıtlıyor: “Arnavutlara sorarsanız Kosova bir Arnavut ülkesidir. Türklere sorarsanız Devlet-i Aliyye-i Osmaniye’den kalma Türk toprağıdır. Sırlara sorarsanız hâlâ Sırbistan’dır. Ama Kosova Kosovalılarındır. Kosova’yı dini ve etnik kimliklerle ayırmak çok büyük yanlış olur.” Nobel Edebiyat Ödülü kazanmış yazar İvo Andrić, ünlü eseri

Drina Köprüsü’nde şöyle seslenir: “Balkanlar’da insanları dinlerine ve dillerine göre ayırmak ahmaklıktır, Balkanlar’da insanları nehirler ve yollar ayırabilir ancak.”

İÇİNDEN NEHİR GEÇEN ŞEHİRLER

Ülkenin güneyine doğru ilerliyoruz. Hedefimiz Prizren. Fakat öncesinde Balkanlar’ın Bektaşilik merkezi Gjakova’nın tarihi çarşısını görmeden geçmeyelim diyoruz. Arnavut kaldırımları, ortasından nehir geçen Gjakova’da Osmanlı’dan kalan izlerden. Ve derler ki bir şehrin merkezinden nehir geçiyorsa o şehri mutlaka Osmanlı yönetmiştir.

Sağlı sollu ahşap yapılar çoğu yerde dükkân olarak kullanılıyor. Şehrin girişinde ise bu yapılar kafelere dönüştürülmüş. Dikkat çeken yapılardan Hadım Ağa Camii ise Osmanlı dönemi

Satranç Kosova’da çok seviliyor. Kahvehanelerde, hatta taksi duraklarında bile satranç oynanıyor.

Prizren'de 17'nci yüzyıldan kalma Sinan Paşa Camii, II. Dünya Savaşı yıllarında kapalı kaldıktan sonra 1952'de restore edilerek yeniden ibadete açıldı. Cami geçtiğimiz yıllarda yeni bir onarımdan geçti (üstte). Priştine'nin merkezindeki katedral Arnavut kökenli Azize Rahibe Teresa'nın adını taşıyor. Katedral, Rahibe Teresa'nın doğumunun yüzüncü yıldönümü olan 26 Ağustos 2010'da ibadete açıldı (altta).

mimarisinin Kosova'daki en güzel örneklerinden.

Prizren'de ilk dikkatimi çeken, buranın kendine has hareketliliği oluyor. Bana, atalarımın yaşadığı Saraybosna'yı anımsatıyor köprüleri ve tarihi dokusuyla. Ünlü Şar Dağları'nın eteğinde hem Arnavutluk'a, hem de Makedonya'ya sınırı olan bu güzel şehir ve çevresi, Priştine'ye göre daha fazla yeşile, nehirlerle ve dağlara sahip. Aynı zamanda Balkanlar'da Müslümanlığın yayılmasında büyük payı olan ünlü Türkmen derviş Sarı Saltuk'a atfedilen türbeler de burada bulunuyor.

Prizren'de nüfusun çoğunluğu Arnavut; ayrıca Boşnak ve Türkler de yaşıyor. Sırp ve Hırvatların çoğu ise savaş sonrasında şehri terk etmiş. Türkçe Prizren'de konuşulan dillerinden biri ve sokaktaki hemen hemen herkes Türkçe biliyor. Dört tarafı camla çevrili ilginç berber dükkânına misafir olduğum Arif Saçak da onlardan biri. 33 yıldır berberlik yapan Arif Saçak, Yugoslavya dönemindeki fabrikalardan bahsediyor. Berberliği hobi olarak yaptığı zamanlarda bir ilaç fabrikasında çalışıyormuş. O dönemde bölgede yedi fabrika varmış. Yugoslavya dağılınca kapanan fabrikalardan geriye bir şey kalmamış. Çoğu işçi Prizrende dükkân açmış, Arif'in ise hobisi ekmek kapısına dönüşmüş. Prizren'in dar sokaklarını dolaşırken Vezire Hanım ve eşi Bülent Emruş'un güzel bir avluya sahip evine konuk oluyoruz. Vezire Hanım

“Ben Gora’lıyım, ama eşim Türk” diyor. “Yani annem babam Gora bölgesinden gelme, ben Prizren’de büyüdüm.” Vezire Emruş Kosova Parlamentosu’nda yedi yıl milletvekilliği yapmış. Eşi ise Doğru Yol Türk Kültür ve Sanat Derneği’nin eski başkanı; babasının da kurucuları arasında yer aldığı dernekte 45 yıl çalışmış ve Türk kültürünü, geleneklerini Prizren’de yaşatmaya çalışmışlar. “Prizrenli olmak çok yönlü bir kültüre sahip olmak ve ayrıcalık demek” diyor Bülent Emruş. “Diğer şehirlere nazaran buradaki insanlarda yaşadıkları yere karşı daha fazla aidiyet duygusu söz konusu, ayrıca bir kültür zenginliği içinde yaşıyoruz” diye ekleyerek şehirdeki papaz okulundan, 50’nin üzerindeki camiden, birçok dinden ve farklı etnik kökenden insanın nasıl kardeşçe yaşadığından gururla söz ediyor.

Kültürel açıdan ise şehrin en önemli değerlerinden biri tarihi Lumbardhi Sineması. Lumbardhi, Prizren’den geçen nehrin Arnavutça ismi, Boşnakça Bistrica ve Türkçesi ise Akdere. Burada her şeyin üç ismi var. Arnavutça, Boşnakça ve Türkçe. Sinema yetkilisi Dafina Alishani şunları anlatıyor: “1952 yılında tarihi taş köprünün hemen yanında açıldı Lumbardhi kapalı ve açık hava sineması. 2014 yılında ise sivil toplum inisiyatifi ile yıkılmaktan kurtarılarak korundu ve yenilendi. Tarihi sinema her yıl birçok etkinliğe ev sahipliği yapıyor.

Bunların başında ise Dokufest ve bu yıl 30’uncusu düzenlenen Prizren Zambağı Müzik Festivali geliyor.” Kalesi, köprüleri, camileri ve hamamları ile tam bir Osmanlı şehri olan Prizren, UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne aday. Bu durumun hem şehrin, hem de tüm ülkenin tanıtımına olumlu katkısı yapması bekleniyor. Balkanlar’ın küçük ve genç ülkesi Kosova, zengin tarihinden bugüne getirdikleriyle, acı tatlı hatıraları ve geleceğe dönük umutlarıyla ziyaretçilerine farklı renkler vaat ediyor... ●

Bu yıl 30’uncusu düzenlenen Prizren Zambağı Müzik Festivali’ne, kültürel açıdan şehrin en önemli değerlerinden biri olan Lumbardhi Sineması ev sahipliği yapıyor (üstte). 1952 yapımı Lumbardhi Sineması’nın kapalı kısmında Prishtineli müzik öğretmeni Arijeta Daci ve öğrencileri, Prizren Zambağı Müzik Festivali için prova yapıyor (altta).

MALATYA / ARAPGİR

Işık Sükûnet

Arapgir'in efsanelerinde gezenler der ki: Bir yüksek ışık sarar onu, Göl Dağı'ndan doğar. Sanki gece bile güneş vardır üstünde... Sakinliğiyle de ünlü ilçenin bütün suları Fırat'a akar. Neolitik devirlerden beridir yerleşim olmuş bir coğrafyada, kanyonları, yaylaları, yaşama ve mutfak kültürüyle hem bölgenin parçasıdır, hem de öndedir.

YAZI: TEVFK TAŞ / FOTOĞRAFLAR: TOLGA İLDÜN

Arapg r İlçesinin güney ucunda, Malatya Elazığ sınırını oluşturan Keban Barajı'n n suları üzerinde yayılmış pek çok balık  iftli i var. Buralarda  alı anları bir servis teknesi götürüp getiriyor. Çalışanlar arasında sabah mesaisine giderken güzel sesiyle bilinen kınalı kekliklerini de götürenler de var. Keklik beslemek Arapg r y res  için önemli bir kültür.

Arapgir'i batıya doğru
çevreleyen Göl Dağı
(2 bin 400 metre) yayvan
görünümünün altında sert
kayalıklar ve derin vadiler
saklamakla kalmıyor,
eteklerinden çıkan kaynak
suları eriştiği her yere
hayat veriyor aynı zamanda.

Cennetin yeri, bugünün moda de-
yimiyle "konumu!" İşte bu, ilk
Hıristiyanların -özellikle Kilise
Babaları'nın- handiyse en önem-
li meselesiydi. Gerçi sonunda bir
karar vermişlerdir: "Dicle ve Fırat
nehirleri cennetten doğmuştur."
İki nehrin konumunu ve çıkışını
hesap ederek cenneti dünyanın
doğu ucuna yerleştirmek bu ko-
nuda kalem oynatan kilise yazar-
ları için kaçınılmazdı ve ilk kutsal
metinleri yazanlar da, yeryüzün-
de bu metinlerin okuyucuları da
bunu böyle belledi.

Bunun böyle olmasının tek nedeni iki ırmağın
suladığı toprakların evrensel bereketin simgeleri
sayılacak denli yemişli, başaklı, rengâhenk yeşilli
olması değildi; insanlığa yeni kutsallıklarla ses-
lenecek olan Hıristiyanlıktan çok, ama çok önce
"dünyanın burada kurulduğunu" düşündüren
kentler, yerleşimler, buğday, bira, yollar, kanun-
lar, sanatlar ve tapınaklardır.

Fırat Nehri'nin kollarından Arapgir Suyu'nun
açtığı o olağanüstü vadi akşam alacasıyla daha
bir boyutsuz ve endazesiz genişleyip daraldıkça,
dönerek yükselip alçaldıkça, aklımın sayfaları fır
dönüyor. Deniz seviyesinden yaklaşık 1200 metre
yükseklikteyiz, fakat vadiler, düzlükler deniz.

Arapgir'e dışarıdan gidenlerin hafta içi neredeyse ıssız saydıkları sokakları, özellikle cuma günü sabahın erken saatlerinden itibaren, çevre köylerden alışveriş yapmaya gelenlerle hareketlenmeye başlıyor (üstte ve en üstte).

Arapgir'den söz eden kaynaklar, "yerleşmeye uygun verimli topraklara sahip olması bölgeyi önemli bir yaşama alanı haline getirmiştir" diyor. Lakin biz, bugün bile burayı kimin, hangi tarihte kurduğunu berrak olarak bilmiyoruz.

Arapgir tarihini de belirleyen Malatya coğrafyasında, bilinen onlarca höyüğün yanı sıra açılmamış belki yüzlerce arkeolojik alan var. Cafer Höyük, Değirmen-tepe, İmikuşağı, Pirot Höyük ve Şemsiyetepe ama özellikle kazdıkça ve derine indikçe şaşırtıcı eserler veren Arslantepe gibi kazı sahaları yerleşim tarihinin neolitik dönemden

klasik çağlara kadar kesintisiz olarak devam ettiğini söylüyor...

Tarihi Millet Han'da ilçenin belediye başkanı Haluk Cömertoğlu'yla buluşuyoruz. Bu hanın yapım tarihine ilişkin de herhangi bir kayıt yok. Cömertoğlu, "1850'li yıllarda yapılmış" diyor. Uzun yıllar ticaret merkezi, belki de ilçenin belirleyici ticari odağı olmuştur bu han.

Dikdörtgene yakın yamuk planlı yapı iki katlı. Biz üzeri açık avluda oturuyoruz. Gece dut ağaçlarının kokusunca, sesince yayılıyor üstümüzde... Bu avlunun etrafına dizili olan 12 dükkân şimdi

ilçenin butik oteli için odaya, mutfığa, depoya dönüştürülmüş...

Resmiyetin, bürokrasinin dayattığı kibirden, büyülenmeden arınmış olunca insan, sohbeti de enfes oluyor. Cömertoğlu, belediye başkanı olduğu ilçeye ilişkin her soruya kendisi yanıt vermiyor, bilmediğinden değil; işleri, sözleri ortaklaştırmayı sevdiğinden. “Onu aslında ilçedeki şu komşumuz daha iyi anlatır. Ben sizi ona götürüyüm.”

Yanımızda, 2019 yılı Arapgir Fofokamp etkinliklerine de koordinatör olarak emek verenlerden

Mustafa Ertekin var. Cömertoğlu, “Mustafa, Arapgirli değil, ama bizden daha iyi tanıyor” diyerek pek çok soru için onu konuşturuyor.

Gece. Bu eski handa uykuya gidiyor yolcu. 13 dükkânın, yani şimdi odaların sıralandığı üst kata çıkıyorum. Doğunun gecesi kuşanmış koyu mor, lacivert dolaklarını...

ESKİLER DASKUZA DERDİ

Arapgirli, çok işlevli insanlar veya nesneler için “elimin değneği” der. Biz gezginler için de Anadolu’yu bizden önce adımladığı düşünülen

Asırlık Asma Altı Kahvesi sadece çayı ve kahvesi için değil, serin gölgesinde yapılan alışveriş pazarlıkları, kurulan hoş sohbetler için de ilçe sakinlerinin buluşma yeri oluyor.

Yukarı Fırat bölgesinde engebeli ve dağlık bir alanda yer alan Arapgir yaylalarında, yakın çevrelerden gelen göçerler de konaklıyor.

Hayvanlarla birlikte çocuklar da büyüyor Sarıççek Yaylası'nda. Deregezen Köyü sakini Besime Çakıroğlu süt sağma ve peynir yapma dışındaki vaktini torunları ile birlikte geçiriyor.

Evliya Çelebi böyledir. Her yerde tutunacağı-mız, dayanak ettiğimizdir; ne yazmış, söylemiş bakarız: “Şehrin kim tarafından kurulduğu bilinmiyor” dedikten sonra eklemiş üstat: “Daha İslamiyetin zuhurundan önce Arap Hatim et-Tai adında biri tarafından imar edildiği ve bundan dolayı Arapgir adıyla anıldığı söylenir.”

Kâtip Çelebi “Arapgir’in bir kalesi bulunur. Fırat Nehri’ne kadar uzanan bağ ve bahçelerinde bol meyvesi bulunur” demiş ta 17’nci yüzyılda.

Pek çok kaynak da şöyle yazıyor: “Arapgir’in eski adı Daskuza’dır / Fransızlar Dascousa diye geçmiş yazıya. Malatya iliyle yaşıt sayılabilir. Arapgir’in ilk yerlileri Muşkilerdir. Şehrin İÖ 1200 yıllarında kurulduğu sanılmaktadır.”

Sabahın sokaklarında daha sızlar sinek yokken yola çıkıyoruz Bilal Aydın’la. Yol dönüyor, ıskınceden sükün ediyor, eğiliyor, atılıp yükseliyor. Günümüzde çok azdır sabırla, zarafetiyle, konuştığında sözcükleri seçme titizliğiyle gönül adamı olmak. Bu dünyada böyle yaşamayı başarabilen azdan da azdır; Bilal Aydın böyle bir adam. Sözünde, nazarında daima bir dostluk, bir kardeşlik...

Suceyin’den, Eski Arapgir’in uzandığı vadi sabahın süt mavisinde. “Bağlık bahçelik” denerek 1700’lü yıllarda başlayan göç 1850’li yıllarda hız kazanmış ve halk bugünkü kasabaya taşınmış. Böyle olunca 13-14 yüzyıllara tarihlenen Ulu Cami, Akkoyunlular döneminde (1389-1551)

yapıldığı düşünölen Yeni Camii, Cafer Paşa Camii (1694), Mirliva Ahmet Paşa Camii (17'nci yüzyıl), Gümrükçü Osman Paşa Camii (1823) gibi pek çok eser harabeliğe mahkûm olmuş. Gel de Ispanakcızade Medresesi ve Kütüphanesi'nden kalan boşluklara bakarak düşünöüp anma Arapgirli Hüseyin Avni Karamehmedoğlu'nu. Kalam ilmine gönöl veren Hüseyin Avni ki saltanatı, meşrutiyeti, cumhuriyeti art arda bizatihi yaşıyandır. Darulfünun'da okuttuğu ilm-i kalam dersleri bugün de tartışmalara renk katmaya devam ediyor: "Allah Teala'nın zatının hakikat ve maliyecini bilmek ve anlamak mümkün olmadığı için Allah'ın zatını bilmekle mükellef değiliz. İnsan, gücü nispetinde yaratılmış varlıklardan

yaratının var olduğı deliline göre Allah'ın şanına layık olan sıfatlarını bilmekle mükelleftir."

Bu vadi bence bugün de bakılmayı, özeni hak eden bir yerleşim ve coğrafya karakteridir.

Malatyalı şair Niyazi-i Mısri o dizeleri sanki salt doğduğı yazlık kasabayı değil, burayı da düşünerek söylemiş:

"Barekallah gülistan-ı bülbülandır Aspozi

Cenneti tezkir eder âli mekândır Aspozi" (Mübarek kılın Allah, bülbüllere gülistandır Aspozi, Cenneti söyler bize yüce bir mekândır Aspozi.)

Az önce gelmedi sırası, amma bir diyeceğim daha var. Buradaki Ulu Cami'nin taş işçiliğı, yeryüzü mimarlığı için bir ders olabilir lakin... Evet lakin popüler değil, fiyatı yok. O yüzden itilmiş

Hayvanların, eskisi gibi kilometrelerce yürütölmek yerine şimdilerde üç katlı kamyonlarla getirildiğı Sarıççek Yaylası'nın sakinleri için asıl mesai akşamüzeri başlıyor. Çoban hayvanları meradan getiriyor ve sağım işlemi sonrası tekrar meraya otlatmaya götürüyor.

Arapgir’de Suceyin Köyü yakınlarındaki tarihi eserler arasında yer alan Taş Köprü’nün Roma dönemine ait olduğu tahmin ediliyor. Kervan yolu üzerinde yer alan köprü’nün ortaçağda Malatya-Giresun, Gümüşhane kuzey geçişini sağladığı düşünülüyor.

zamanın yıkıcılığına, bekliyor işte.

Yükseldikçe dönenip durdukça yeni Arapgir’le eski dünya üçgenler, kavisler şeklinde birbirine bakıyor, karışıyor. Yama Dağı ve uzantısı Göldağı ilçenin engebeli karakteristiğini belirliyor. Bu yüceliklere baktıkça efsane, destan söyleme geleneğini düşünüyor, söylüyorum.

Bir yanı Berenge Deresi, ki şimdi de üzerinde geçilip gidilen ve 1700’lü yıllara tarihlenen köprü, eski kent hamamı; diğer eksende Miran Çayı. Arkeolojik olarak berrak bilgi olmadığı için Miran Çayı’nı aşıp giden antik köprüyü ve yolu fala bakar gibi yorumluyoruz: Ya İpek Yolu Roma lejyon yollarının bileşenlerinden biri...

KUMAŞIN, DUTUN, ÜZÜMÜN EVİ

“Ağaç başında sarı kedi.” Bu bilmecenin yanıtını Malatya’da hemen herkes verir; çünkü orası bir kayısı imparatorluğu gibidir. Ancak, Arapgir’de neredeyse kayısı yok. Düz dünya dut ağacı, sokaklarda kazan kazan pekmezler kaynıyor; bir de eğer yine bilmeceyle konuşursak, “Büküsüz iplik / Deliksiz iplik / Allah diziyor / Kullar bozuyor” dedikleri köhnü üzümüyle meşhurdur.

1892 Osmanlı salnamesine göre Arapgir kazasında iyi kalitede kumaşın yanında daha düşük kalitede bez de dokuyan 500 tezgâh varmış. Yatak çarşafı, oda takımı, pencere perdesi türünden 36 bin top kumaş üretiliyor ve bunların büyük

Osmanlı devrinde sarayda ve orduda önemli görevlerde bulunan Arapgirli paşa ve elitler, ilçenin kültüründe de etkili olmuşlar.

kısmı Bitlis, Van, Erzurum, Diyarbakir, Elaziz, Erzincan, Antep gibi civar şehirlere satılıyormuş. Buna karşılık ipliğin boyanabilmesi için gerekli olan boya Avrupa'dan ithal ediliyor, sabun ve diğer gerekli bazı maddeler ise Halep ve Antep'ten getirtiliyor.

98 yaşındayken kendisine “son Arapgirli benim” diyerek dünyayla şakalaşan Varsen Oruncakciel, “burası çoğunluğu ticaretle uğraşan bir Ermeni nüfusa sahipti” dedikten sonra ekliyor: “Babam Avedis Kasap Makaryan (sonra Kasapoğlu olmuş) Halep'ten, Şam'dan katırlarla ipek getirirdi ve burada üretilen kumaşları da oralara götürürdü...”

Ticari hayata paralel olarak nüfus hareketleri de değişiyor. Vital Cuinet, Arapgir kazasının 1800'lü yılların sonunda 68 köyü bulunduğunu, toplam nüfusunun ise 58 bin 540 Müslüman, 10 bin 967 Hristiyan olmak üzere 69 bin 507 olduğunu yazar. Ayrıca şehirde 20 cami, bir tekke, altı medrese, 16'sı Müslümanlara ait 32 sıbyan mektebi, bir türbe, beş kilise, bir manastır, dört han, çeşme ve hamamların yer aldığını kaydeder.

1894'te 23 bin 872 Müslüman ve 7 bin 472 Hristiyan olmak üzere toplam 31 bin 344 nüfus varmış. Aynı tarihli salnamede Arapgir'de 29 mahalle, 88 köy, 415 dükkân ve han, 35 cami ve mescit, 38 mektep, 4 medrese, 1 tekke, 11 kilise, 1

Ellerine geçirdikleri çoraplarla sazın avlamaya çalışan insanları özellikle yaz aylarında Kozluk Çayı üzerinde görmek mümkün.

ARAPGİR'İN UÇURUMLU ROTASI

YAZI: YILDIRIM GÜNGÖR

“Burası Bezeslan dediğimiz yer. Sen bir ateşi yak, ben de balık tutayım.” “Olta var mı, nasıl tutacaksın balıkları?”

Yol arkadaşım ve rehberim Mustafa Gültekin, çantasından bir çift çorap çıkardı, ellerine geçirerek dereye girdi. Ben ateş için kuru dallar toplayarak tutuşturdum. Ama hâlâ içimde bir kuşku var. Mustafa dere içinde siğ sularda, kayaların arasında yüzüyor, diplerde balık arıyordu. Kısa bir süre sonra bir sevinç çığlığı attı. Elinde iki balık vardı. Ancak doğrulup kalkamıyordu. Balıkların birini ağzına aldı. Boş kalan eline yüklenerek doğrulmayı başardı. Kıyıya gelerek balıkları bıraktı ve tekrar geri döndü. Ben balıkları görünce ateşe biraz daha dal attım. Dereye baktığımda Mustafa elinde bir balıkla gülererek kıyıya doğru yürüyordu. Kıyıya çıkar çıkmaz kısa sürede balıkları temizledi, içlerine kaya tuzu serperek közün içine attı. Ben daha ne olduğunu anlamadan balıklar pişmiş ve yenmeye hazır hale gelmişti. Zorlu bir kanyonun yaklaşık sekiz kilometresini geçtikten sonra soğan ekmeğe bile razı olacak kadar acıkmıştım. Devasa kireçtaşı bloklarının

tektonizma etkisiyle açılarak muhteşem bir kanyona dönüştüğü bu parkuru duyar duymaz geçmeyi denemek istedim. İçinden Kozluk Çayı'nın aktığı bu kanyon Arapgir'in doğal değerlerinden sadece biri. Kanyonun üstündeki plato ise Çit Yurdu başta olmak üzere birçok yaylayı barındırıyor.

Yola çıktıktan yaklaşık yarım saat sonra Mustafa ve arkadaşlarının burada kamp için yaptıkları çardağa varıyoruz. Burada beş kişi var. Epey de bir balık tutmuşlar. “Çok değil mi bu balıklar” diyorum. “Yok canım akşama kadar yeriz bunları, bu dereye balık bitmez diyorlar.” Ben böyle çok dere gördüm, artık balığı olmayan. Bırakın balığı, artık yaşayan organizma bile kalmadı neredeyse. Oysa Kayaarası henüz bakir. Şimdiden tedbir alırlarsa çocukları ve torunları da balık tutar burada.

Kanyon demek kayalık demek, kayalardan geçmek, sularda yüzmek demek. Sol yamaçta birkaç metrelik riskli bir bölge var. Aşağısı uçurum. Avcıların bu etabı geçmek için ağaçtan yaptıkları, kayalara demir murçlarla sabitledikleri eğreti köprüyü kullanarak

Kayaarası Kanyonu'nun girişindeki Kozluk Çayı, Meydan Köprüsü ile geçilebiliyor. Köprü'nün diğer tarafında ise 1900'lü yılların başında üzümlükleriyle ünlü Akyol, Osmanpaşa, Sekisu ve Göz semtlerinden oluşan tarihi Eskişehir Mahallesi var (altta). Nitelikli doğal koruma bölgesi ve sit alanı ilan edilen Kayaarası Kanyonu, Yukarı Fırat Havzası'nın akarsularının en büyüklerinden biri (sağda).

geçiyoruz. Doğada oldum olası insan eli değmiş bu tür yapılardan uzak durmaya çalışırım. Mustafa hızla geçiyor köprüyü. Çare yok o geçtiğine göre ben de geçeceğim. Köprü sallanıyor ama çelik halatlarla yapılmış sağlam bir yapı. Aşağıya bakıyorum. Derenin içinde birkaç kişi balık tutuyor. Sallana sallana dikkatli bir şekilde karşıya geçerek köprünün bitimindeki kaya etabını tırmanıyorum. Mustafa benden emin, basıp gidiyor. Bir kaya bloğunu dönünce önüme 15 metrelik zor bir kaya etabı daha çıkıyor. Mustafa etabın sonunda beni bekliyor. Ben kayayı geçmeye çalışırken o sürekli beni kontrol ediyor. En küçük bir sorunda ayağındaki kara lastiklerle keklık gibi sekerek gelecek yanıma.

Bu geçişleri sık sık tekrarlayacağız anlaşılan. Çünkü bir geçiş bitince bir diğeri başlıyor. Sağdaki kaya bloğunun üzerinde yaklaşık 20 dakika çeşitli zorlukta küçük geçişler yaparak ilerliyoruz. Aşağıdaki balıkçı

sayısı kanyon sertleşince azalmaya başlıyor. Kısa bir süre sonra kanyonda sadece ben ve Mustafa kalıyoruz. Sağdaki kaya bloklarının eğimi birden 55-60 derece oluyor. Önce çok kaygan olduğu için "sabuni" dedikleri yeri geçiyoruz, sonra da Güneysalı'nı. Özellikle kış geçişlerinde kayganlık arttığı için çekiçlerle kayada basmak yapmışlar. Kimi yerlerde de demir murçların arasına çelik halat gererek geçiş sağlamışlar. Ben çelik halatlara veya murçlara hiç dokunmadım. Güzel güzel giderken etap aniden bitti. Önümüzde küçük de olsa bir uçurum var. "Ne yapıyoruz" dedim. Gülererek "buradan ineceğiz" dedi ve sırtını kayaya vererek inmeye başladı. Bir taraftan da bana basamak ve tutamakları gösterdi. Tek başıma olsam asla inmeyi denemeyeceğim bir yeri "o geçtiyse ben de geçerim" mantığıyla geçtim. Eğim neredeyse 90 derece ama sadece buradan geçenlerin bildiği inanılmaz güzel tutamak ve

basamaklar var. Bunları geçerek kısa sürede zor olan kayalık zemini bitiriyoruz. Mustafa bir taraftan rehberlik yaparken diğer taraftan da kanyonu tanıtıyor bana. Kısa bir süre sonra Mustafa'nın yol boyunca öve öve bitiremediği çeşmenin başına geliyoruz. Su gerçekten de çok güzel. Etrafıma bakınca bunu nedenini anlıyorum. Kanyon tamamen kireçtaşından oluşuyor, ama bu kesimde kireçtaşının altında bulunan metamorfik kayalar, faylarla yukarı çıkmışlar. Bu kayalar kireçtaşına oranla mineralce çok zengin. Bu suyun bu kadar lezzetli olmasının nedeni de bu kayalar.

Bir günde yaklaşık 15 kilometre uzunluğunda zorlu etaplarla dolu kanyonu Mustafa sayesinde hiçbir teknik malzeme kullanmadan geçmiştik. Arapgir'de keşfedilmesi gereken onlarca doğa alanından sadece birisi Kayaarası Kanyonu. Arabaya bindiğimizde Mustafa bana başka rotaları anlatmaya başlamıştı bile.

manastır, 4 hamam, 8 bin 911 bahçe, 36 değirmen ve fabrika bulunduğu kaydedilmektedir.

Yerel gazeteler, hele de internetin her şey olduğu bu zamanda yerel gazeteler, bende kahramanlarımı görüyorum duygusu uyandırır. Nevzat Sezer'in 1954'te kurduğu *Arapgir Postası*'nı bugün oğlu Kâmuran Sezer sürdürüyor. 65 yıl... Bunca zaman bir ilçenin nabzıyla uyuyup uyanmak... "Yıllar içinde Arapgir durmadan değişti" diye başlıyor söze Kâmuran Sezer: "50'li yıllarda

benim özetim de şu: Esnaf kapısının önünde de eşya sergiler. Ancak öyle ki, gittiğinde çoğunlukla bunları toplama gereği duymaz. Hırsızlık korkusunun en az olduğu yerlerdendir burası çünkü. Hani "Sakin Şehir" statüsüne başvursak kazanırız, diyebilirim."

TAŞIN, ÇAMURUN, AĞACIN DİLİ

Arapgir'de yaşayabilen konakların bir kısmı, belediyenin öncülüğünde onarılmış, lakin çoğu boş. Öte yandan kente karakteristiğini veren halk mimarisi ve tarihi çarşı kültürü burada da kenarda kalmış görünüyor. Şimdi bir ucunda sadece temelleri kalmış Ermeni manastırı, bir ucunda taş köprü, diğer ucunda yeni çarşının bulunduğu eski Arapgir çarşısında dolaşırken aklım karıştı. Buranın nesini beğenmemişler de böyle ıssızda kalmış? Belleğim yine vefa edenleredir: Arapgir halk mimarisine neredeyse 1970'li yıllardan başlayarak en çok emek veren isimlerden biri Semiha Akpınar'dır. Planlarla, malzeme değerlendirmeleriyle ne güzel yayınlar yaptı: "Arapgir evleri genellikle bağlar, bahçeler içinde, düz toprak damlıdır. Duvarları kerpiç-taş karışımıdır, 2-3 katlı, harem ve selamlık bölümlerinden oluşuyor."

Aşağı Panik Köyü'ne gidip 1952'den beri taş

Arapgir, halk mimarisinin bozulmamış örneklerini köylerinde de barındırıyor.

başlayan göç dalgası, bize gurbetçi kitleleri hediye etti. Neredeyse bütün bu zamanlarda bizim gazetemiz gurbetçilerle sıra arasındaki en önemli köprü oldu." Peki bir gazeteci olarak nasıl bir ilçe görüyorsunuz, diye sorduktan sonra fark ettim; sorum, bilgisayarları bile afallatan "ne var ne yok" gibi olmuştu. "Her halini konuşuruz Arapgir'in, amma bazı şeyler o yeri özetler ya,

Onar Köyü'nün güneyini asırlık dut ağaçlarının oluşturduğu yemyeşil bahçeler kaplıyor. Bu vadideki Roma döneminden kalma kaya mezarları ve işlikler bölge tarihi bakımından da önemli. Arkeolojik araştırma ve koruma olmayan alanı köylüler korumaya çalışıyor.

duvarlara emek veren Nadir Aktürk Usta'yı buluyorum. "Benim zamanımda biz daha çok topraktan ayıklardık taşı, bir nevi arardık. Büyük yapılar için Pag Köyü'nün, Ambergen'nin (Kaya Kesen) taşı muteberdi. Bizden önce çok usta vardı. Ben bir Ermeni yapıcı olan Atam Usta'ya yetiştim. Rahmet olsun. Kim çağırırsa, hele yoksullar çağırıldığında erinmezdi, ekmeğe bile istemeden giderdi. Dahası, taş ustalığı da Ermenilerden sorulurdu. Gittiler hep gittiler. Ysık..."

Dostum, arkadaşım şair ve yazar Krikor Yeteroğlu'nun babası Şepik (Yaylacık) Köyü'nde. Papgin Yeteroğlu ablası Sırma'yla yaşıyor burada. İki yaşlı can. Papgen tane tane konuşuyor: "Şimdi ben gayrimüslimim, komşularım Müslüm. Oysa bize hep Adem'le Havva'nın torunlarıydı denirdi. Fakat sonra anlıyoruz ki mezhep kurucuları, dinlerle uğraşanlar iplik gibi koparmışlar insanı insandan. Torunluk bozulmuş. Şimdi kimisi öteki için diyor ki "cennete gidecek", bir başkası için "cehennemi görecektir" diyor. Nereden biliyorlar? Cenab-ı Hak bu adamlarla telefon konuşması mı yapıyor." Söz söze geçiyor, güle ağlaya konuşuyoruz. "Ben iki büklüm adamım, tut şu

Dört kapıdan geçilerek içerisine ulaşılan Büyükcak Cemevi, Karadirek ve Muratdireği arasında hâlâ cem törenlerine ev sahipliği yapmakta. Bu yapı, Selçuklular dönemine tarihlenen köydeki cem ve semah geleneğinin simgesi de sayılıyor (üstte). Onar Köyü etrafında bulunan Göktürk alfabesi ve simgelerini barındıran mezar taşı örnekleri, buraya yapılan göçlerin tarihine ilişkin bilgi veren bulgular olarak değerlendiriliyor (solda, üstte). Onar Köyü'ndeki Sandıklı Mağarası'nın duvarındaki güneş, koşan otlayan atlar, kare ve üçgen bordürlü kompozisyonlar hakkında bilimsel bilgiler netleşmiş değil (solda, altta).

Eski adı Tepte olan Kuru Köyü'nde çok az görülebilen bir sıva türü var. Beyaz ve killi sıva toprağı içine pekmez ve badem reçinesi katılıyor. "Dalga" adı verilen sıva köyün kadınları tarafından ve sadece elle uygulanabiliyor (üstte). Baharat olarak kullanılan, çayı, şerbeti yapılan ve güçlü bir antioksidan olan Arapgir'in mor reyhanı Türkiye'de bitki çeşitliliğinde coğrafi işaret alan tek ürün. Arapgir'in yerlisi Nezaket Karamağaralı ise "İyi bakarsan senede dört kere kırabiliyorsun" diyor reyhan için (altta).

dut çuvalını ucunu eve at" diyor. Biliyorum bu bahane, ikram vermeden salmayacak; öyle de yapıyor: "Sen çalıştın, sofraya görmeden gidemezsin."

İnsanın nefesini göğsünden emen bir yaz sıcaklığı, ben kalkıp Asım Külah'ın bir yöre müzesine çevirdiği konağın bahçesine gidiyorum. Bir yandan biriktirdiği eşyayı gösteriyor, bir yandan anlatıyor Asım Bey: "Arapgir'in eşyasında, giyiminde Osmanlı sarayının büyük etkisi vardır. Burası saraya en çok insan veren yerlerdendir; paşalar, kâtipler, sanatçılar. İttihat ve Terakki'nin kurucusu Abdullah Cevdet de buralı, Yusuf Kâmil Paşa da..." Biraz duruyor: "Öte yandan salt saray değil, insan coğrafyası geniş buranın Âşık Remzi, Âşık Veli de buralı, Alevilerin kurduğu Birlik Partisi'nin o günkü sekreteri Şair Şemsi Belli de buralı. Fehmi Gür de şiir söyler bura ağzıyla. İsmet İnönü'yü ağırlayan Kaşköloğlu da buralıdır."

İncecik deriden çizmeler, eldivenler, gümüşten kemerleri gösteriyor. "Bunlar Kaşköloğlu konağından gelme. Burada bir deyim olmuştur: Kaşköloğlu'nun karısı, Arapgir'in yarısı."

Marangoz Mehmet'le oğlu Eyüp Doğan, bir küçük atölyede mucizeler yaratıyor. Mehmet Doğan: "Şimdi bütün bu çekyat yapan büyük firmalardan önce akıl ettik çekyatı ve öyle suntadan filan değil, tahtadan yaptık. Ama işte! Onların

TÜRKÜ ANA

Eliza Surhantakyan. Doğduğunda ailesinin verdiği ad buydu. Yıl 1913'tü. Akrabaları 1915'in bilinmez yerlerine götürüldüğünde o iki yaşındaydı. Annesi, biri oğlan, Eliza dahil üç kızla biçareydi. Arapgir'de bir Türkün evlenme teklifini kabul etti. Eliza Zehra oldu, ilkokula yazıldı.

"...Çocukluğum çok mutlu geçti. Acı günleri ben görmedim. İlköğretimimi Arapgir'de aldım. Çok çalışkan bir öğrenciydim. Öğretmenim beni çok severdi. Çalışkanlığım sayesinde sınıfları çifter çifter atlardım. İlkokulu bitirdiğim de normal yaşımın altındaydım..."

Elazığ, Kayseri derken Anadolu'da başı dardaki yoksul pek çok Ermeni ailenin yaptığı gibi İstanbul'a taşındılar. Yıl 1927.

"Geçinmenin bir yolunu bulmak zorundaydım. Daktilo öğrendim ve Divanyolu'nda düzenlenen bir daktilo yazma yarışmasında birinciliği kazandım. Bir avukatın yanında yazman ve daktilocu olarak 1933 yılına kadar çalıştım..."

Gazetede gördüğü İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun operet kısmı için dansçı aranıyor ilanı handiye her şeyi değiştirmiş.

Muhsin Ertuğrul onu bale bölümüne aldı.

Kadroda kimler yok ki, Bedia Muvahhit, Vasfi Rıza Muammer Karaca, Feriha Tevfik, Hazım Körmükçü... "Lüküs Haya", "Üç Saat" ve "Delî Dolu" operetleri büyük ilgi görüyor. "Ben bu operetlerde hep dans ettim..."

1935'te Selahattin Bilir'le evlendikten sonra da tiyatrodan ayrıldı. Artık o Zehra Bilir'di. Eşiyle Anadolu'yu karış karış gezmeye başladı. Bu dönem yüzlerce türkü biriktirmesini sağladı.

"Dolaştığım yörelerin şarkıları beni adeta büyüledi. Nerdeyse her gün yeni bir türkü öğreniyordum. Bu öğrendiğim şarkıları aile toplantılarında istek üzerine söylemeye başladım. Bu aslında daha Arapgir'de 5-6 yaşlarında ilkokula giderken içimde yaşattığım şeylerin bir yansımasıydı."

1915'ten sonra "Ermeni yetimi" olarak Arapgir'den gelen Eliza Surhantakyan sahnede türkülerini seslendiren ilk kadın sanatçı olarak, müzikle yeniden doğdu, türkülerini "seçkinlere" de sevdirdi...

İstanbul'a dönünce meşhur hocalardan Artaki Candan'dan ders aldı. Zira "nota bilmeden sahneye çıkmak utandırıcıdır" diyordu.

Artaki Candan, hocalığı ve bestekârlığı yanında o günlerin en ünlü plak firması "Sahibinin Sesi" adlı plak şirketinin de müdürlerindendir. 1939'da Zehra Bilir'e plak doldurmayı teklif ettiler: "Al Almayı Daldan Al". Plak çok satmaz, ama zarar da etmemiştir.

2. Dünya Savaşı tüm hızıyla sürüyor, lakin hayat da durmuyor. 2 Haziran 1944'te Küçükçiftlik Parkı'ndaki gecenin gazetelerdeki ilanında Selahattin Pınar, Necati Tokyay, Aleko Bacanos, Valentin Taskin, Yorgo Bacanos, Cemal Cümbüş, İsmail Şençalar... Assolist

Hamiyet Yüceses'tir. Bir de ilk kez lanse edilen halk türkülerini sanatçısı Zehra Bilir.

Buradan, bu kadronun arasında beğenilerek sıyrılır. Yani sahnede, bir kadın ilk kez Türk halk müziği solisti olarak görülmüştür. Sonra, İstanbul Postanesi'nin üstünde yayın yapan İstanbul Radyosu'nda haftalık bir program yapmaya başlar. Türküleri o zamanın imkânlarının en geniş sayılan sanat müziği sazlarıyla söyler ve bu bile büyük yeniliktir.

Donuk, ciddi olacağı diyen somurtkanlaşan söyleme tarzlarını yerle bir eder; bir Anadolu şalvarı ve bir mendil yeter ona. Güleç yüzle,

oynayarak fakat her şeyden önemlisi Anadolu ağızlarını neredeyse hiç bozmadan İstanbul'un, büyük kentlerin müzik dünyasına taşır.

"Karanfil Ocak Ocak", "Delilo", "Konyalım", "Diyarbakır Şad Akar", "Yekte Anam Yekte", "Kalenin Bayır Düzü", "Nere Gidem Şu Sarhoşun Elinden", "İki Gemi Yan Yana", "Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsun", "Tiridine Tiridine Bandım", "Baba Ben Dervişmiyem", yüzlerce türkü, gazel, nefes...

Gezgin gazeteci Hikmet Feridun Es "Türkü Ana" deyince ona, artık neredeyse bütün öteki isimleri unutuldu. Eliza Surhantakyan 28 Haziran 2007 günü kaldığı huzurevinde 94 yaşında, Türkü Ana olarak bizlere veda etti.

Malatya Fotoğraf ve Sinema Sanatı Derneği-MAFSAD ile Arapgir Belediyesi'nin ve sivil toplum kuruluşlarının organize ettiği bu yıl beşincisi düzenlenen Fotokamp, Kayaarası Kanyonu Kozluk Çayı kenarındaki kampta yapılıyor (üstte ve en üstte).

reklamı, parası var. Kötüyü satabiliyorlar” diyerek anlatıyor serüvenini. Atölyeye bakıyorum. Keser, balta sapları, köylülere gerekecek ahşap parçalar... Tırpan saplarını gösterip “alan var mı” diye soruyorum. “Son tırpan kullanan adam geçen gün öldü” diyor.

ALEVİ KÜLTÜRÜ

Onar Köyü, Arapgir’de en çok üzerinde durulan yerleşimlerden biridir. Zira burada Alevi inancının en eski cem yerlerinden biri bulunuyor, bugün de cemlere ev sahipliği yapıyor.

Arkeoloji alanındaki çabalarıyla birlikte, Alevi kültürü üzerine yazdıklarıyla da tanıdığımız

İsmail Kaygusuz, buradaki cemevi yapısının tarihçesi üzerine özetle şu bilgiyi veriyor:

“Şeyh Hasan Onar, Türkmen topluluklarından çok çeşitli kolları olan bir Bayat oynağının ana tarafından Ali soylu inançsal başkanı (şeyhi), ve yönetici önderi (begi) konumundadır. Mezar taşı üzerindeki damga Bayat boyu damgalarının bir çeşitlemesiydi. 1224 yılında (Hicri 621) Sultan Alaaddin Keykubat (1220-1237) adına, “Mir-i azam beledişi”, yani bölgenin yüce emiri tarafından Şeyh Hasan Onar’a, sınırları belirtilen ve içinde bugün Onar Köyü bulunan arazi zaviye vakfı olarak verilmiştir; böylece sınırboyu yerleşim yeri olarak burası, kendisine bağlı Türkmen aşiretlerinin inançsal ve yönetim merkezi durumuna girmiştir.”

Bugünkü cemevi yapısının yerinde Selçuklu devrinde nasıl bir yapı vardı bilmiyoruz. Ancak bu yapı, Anadolu Alevi kültüründeki semah ve cem törenlerinin düzeneklerini, geleneklerindeki neredeyse tüm mimari özelliklerini toplamış olarak varlığını sürdürüyor.

Ben, buradaki zaviyenin, ya da dergâhın kurucusu olan Hasan Oner / Onar’ın kişisel tarihine ilişkin söylenenlerin aklıma getirdiği bambaşka bir öyküyü düşünüyorum ve buradaki dokunun bizi, tarihin başka boyutlarıyla buluşturabileceğine inanıyorum.

Önce şu kadarını söylemek gerek; bugün bir Selçuklu ve Osmanlı mirası varsa, bir Türkiye kavramı konuşulabiliyorsa, bu Selçuklu sultanı Alaaddin Keykubat’ın önderliğiyle asıl yatağını bulmuş ve akışına kavuşmuştur.

Dönelim Onar Köyü’ndeki Selçuklu izlerinin kavraklarına. Alaaddin Keykubat kardeşi İzzeddin Keykavus’la giriştiği taht savaşını yitirince, buraya, Malatya’ya Fırat kıyısındaki Minşar Kalesi’ne hapsedildi. Tam sekiz yıl burada kaldı. Bu hapislik ona, Malatya’nın Dersim bölgesinin inançsızlarını, İslamiyet dışı kabilelerini, İslamiyete ilgi duyan, ama sorgulayan Batınilerini tanıma, onlarla dostluk kurma olanağı verdi. Tahta geçer geçmez de Anadolu’daki Baba İlyas - Baba İshak ayaklanmaları karşısında, hapislik zamanı dostlarıyla ve Anadolu’daki benzerleriyle buluştu ve onları bir iktidar çerperinde bütünlükle davranmaya ikna etti. Onar Köyü’ndeki Cemevi uzun anlatılması gereken bu sürecin simgelerinden bir

Şimdi Tatil Zamanı!

BAYİLERDE!

Güzel bir mola için tek yapmanız gereken
Atlas Tatil almak!

Arapg r ve çevresinde son yıllarda dut ağaçlarının altına gerilen sık gözenekli ağlardan toplanıyor düşen dutlar. Evlerini bir m zeyeye d n    rm    olan Edibe Külah “bu yöntemle dutları ziyan etmeden toplayabildiklerini” söylüyor (     ). Ahmet Külah’ın h rdavat   d     n , bir köy evinde, ya da yaylada gereksinim olabilecekleri de bulunduran bir i       (altta).

olarak da değerlendirilebilir. Tarih  ler sürdürür umarım bu       ...

Himmet Kaygusuz’la Hüseyin Fırat’la yaptığım k y gezisi, benim için paha bi        .       , Onar K    ’nde hem Orta Asya g          n n simgeleriyle s     mezar taşları bulunuyor, hem de Urartu’dan Roma’ya devreden kaya mezar gelene  n n         n n yo           alanlar buradadır. Bu resimli mağaraların belki hepsi mezar de   il, kimi şarap i     i olarak oyulmu     . Ancak geniş bir arkeolojik ara      ma olmad    i için berrak konuşmak çok zor.

Kozluk   ay ’nın serinletti  i vadiye iniyorum. Yılmaz Konuk, 2019’da 5. düşüşünün Uluslararası Malatya Fotokamp için gelmiş onlarca foto  raf    yla sohbet ediyor. Bu yıl Divriği, A  n, Kemaliye gibi yakın etrafa da giden fotoğrafçılar çürüğünün g        , fikir al       i yapıyorlar.

Mehmet Karama  ara ve Yal  nErkaya kurdukları çadırların      de a  r      bizi, su serin, çay ve sohbet sımsıcak... Bir süre kılavuzumuz oluyorlar kanyonun zor yerlerinde...

Kayaarası Kanyonu’nu milyonlarca yıldır oyup derinle      n su akt    i yerlere yaşam vererek Fırat’a gidiyor. Ben kayalarla g     n arasında kiminde   a          n, kiminde kaybolan suyun tersine yürüyorum ●

KAYIP ŞEHİRLER

Eski dünyanın kayıp şehirleri gün ışığına çıkıyor!

BAYİLERDE

Online sipariş için
www.ozelsayi.dbabone.com

**HOW IT
WORKS**
ÖZEL SAYI

TARİHİN SİLİNER İZLERİ

Galata Kalesi

Ceneviz yerleşimine dair izleri büyük oranda silinmiş ve dağınık durumda olan Galata, yüksek duvarlar ve hendeklerle tahkim edilmiş bir ortaçağ yerleşimi, adeta bir kaleydi. İstanbul'da metro için 2006'da yapılan inşaatta sürpriz bir şekilde ortaya çıkan surlar, bu tarihi kenti yüzyıllar sonra görünebilir kılmak için bir fırsattı. Atlas, 12 yıl sonra tekrar Ceneviz surlarının peşine düştü.

YAZI VE FOTOĞRAFLAR: GÖKHAN TAN

Tarihi yarımada'nın karşısında 14'üncü yüzyılın ilk yarısında inşa edilen ve Tophane'den Azapkapı'ya kadar yükselen Galata surlarının büyük bölümü 1864'ten sonra Altıncı Daire tarafından yıkıldı. Kentin kabaca kuzey sınırındaki Galata Kulesi (1348), o dönemde de olduğu gibi, bu eski Ceneviz yerleşiminin en görkemli unsuru. Kule'nin kuzeybatısında (fotoğrafın sağ alt köşesinde) yıkımlardan kurtulan bir burç görülüyor.

TURGUT TARHAN

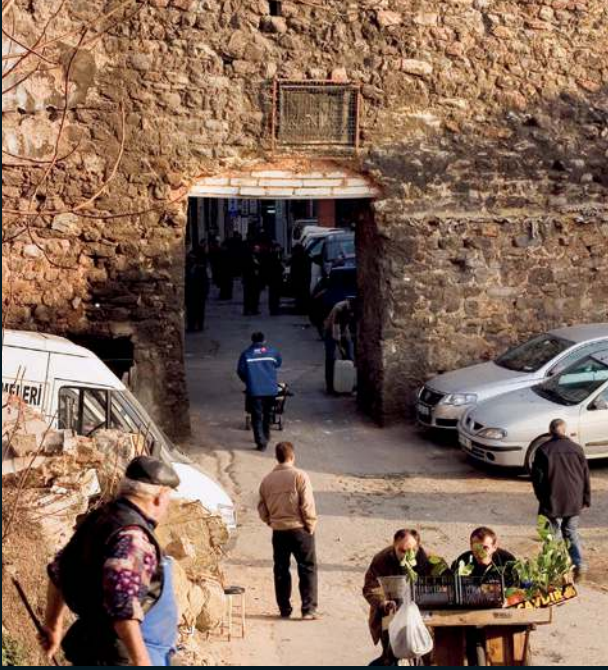
Haliç Metro Köprüsü'nün Azapkapı ayağından çekilen fotoğrafta, köprü'nün her iki yanında Ceneviz suru kalıntıları görünüyor. Bilim insanları, bu iki duvarın ortasında ve bugünkü köprü güzergâhı üzerinde yer alan binanın 2011'de arkeolog gözetimi olmadan yıkılmasını protesto etmişlerdi. Günümüze ulaşan ikinci sur levhası, bu yıkımdan sonra soldaki duvarın güney cephesinde ortaya çıktı.

“İşhane'ne de bir duvar kalıntısı var. O duvar tarihi midir, korunması gerekir mi, değil mi; altından geçelim, nasıl geçelim noktasında belirsizlik var. Kuruldan görüş bekliyoruz.”

10 Ekim 2006... Dönemin İstanbul Büyükşehir Belediyesi başkanı bu açıklamayı metronun Taksim-Yenikapı hattının inşasında yaşanan gecikmeyi açıklamak için yapmıştı. “Tarihi midir” diye sorulan duvar, 14'üncü yüzyılın ilk yarısında Konstantinopolis'ten Galata'ya geçen Ceneviz kolonisinin inşa ettiği surların bugüne ulaşan en uzun bölümüydü ve Ocak 2007 tarihli Atlas'ta bu gelişmeleri bir dosyayla

sunmuştuk. Bu yazı, 13 yıldır aynı bölgede yaşayanların bugün geldiği noktaya dikkat çekiyor.

İstanbul'un bu büyük projesinin “yoluna çıkan” ve bu sayede keşfedilen surların akıbeti o günlerde belirsizliğini koruyordu. Surların yıkılması bile tartışıldı. Atlas, gelişmeleri yıl boyunca takip etti. Metronun, daha önce belirlenen güzergâh dışına çıkmasının ve surların muhafaza edilmesinin mümkün olmadığı söyleniyordu. Beyoğlu ilçesinden sorumlu 2 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu başkanı Prof. Dr. Mete Tapan Şubat 2007'de Atlas'a verdiği görüşte, bir oldubittiyle karşı karşıya geldiklerini söylemiş ve “Önümüzde iki şık var: Ya surları delip

Galata surlarının toplam 26 olduğu varsayılan kapılarından günümüze sadece Azapkapı mevkiindeki Harup Kapı ulaştı. Harup Sokak yönünden çekilen fotoğrafta kapının etrafındaki surların Osmanlı döneminden itibaren sivil yapılaşmaya sahne olduğu görülüyor (en üstte, solda). Kapının iki tarafındaki surların 2006'da metro için yapılan yıkımlarda temizlenmesiyle kapı daha görünür hale geldi (üstte, solda). Bugün yaklaşık 10 metre batısından metro geçen kapiya koruma gerekçesiyle yapılan müdahaleler, surların korunmasına dair bir planın bulunmadığını gösteriyor (üstte, sağda).

geçeceksiniz, ya da başka bir yere taşıyacaksınız” demişti. Tapan, surların devamlılığının yeni bir yapıyla da olsa temsil edilebileceğini savunuyordu. Nitekim koruma kurulu Mart ayında çok tartışılacak görüşünü bildirdi ve metronun yüzeye çıkacağı bölgedeki surların taşınmasına yeşil ışık yaktı.

Koruma kurulunun yaklaşımı bilim çevreleri ve sivil toplum kuruluşları tarafından tepkiyle karşılandı. Kurul yeni etütler yapılmasını istedi. Bu etütler sonrasında İstanbul Büyükşehir Belediyesi projeyi revize etti ve Temmuz ayında metronun surların altından geçmesine olanak verdiği söylenen yeni bir plan ortaya çıktı. Metronun Taksim-Şişhane hattı Ocak 2009'da açıldı. Belediye, surlara denk

gelen bölüm için “geçiş projesini” uyguladı. Buna göre mevcut hat ile surun altında ve kısmen içinde kalan bölüm, yaklaşık 75 metrelik delme tünellerle birleştirildi. Belediye bu bölümü Ocak 2013'te bitirdi. Birbirine bitişik ilerleyen iki tünelden Taksim'den Haliç yönüne ilerleyen hatta ait tünel surların altından, Haliç yönünden Taksim'e giden hatta ait tünel ise surların içinden geçiyor. Surların içinden geçen bu ikinci tünelde surun üst kotu korundu, ancak alt bölümü tüneli içine aldı.

Şişhane-Yenikapı güzergâhı, hattın tarihi yarımadaya geçişini sağlayan Haliç Metro Köprüsü'yle birlikte 15 Şubat 2014'te hizmete girdi. Başbakan bu açılıшта, “İstanbul'un binlerce yıllık

Metronun surların içinden geçmesi ironik bir şekilde Galata'daki Ceneviz izlerine farkındalığı artırdı.

Günümüze en iyi durumda ulaşan Galata burcu, Şair Ziya Caddesi'nin batısındaki açıklıkta bulunuyor. Burası 2010'a kadar otopark olarak kullanılıyordu (en üstte). Burcun dayandığı ve arkadaki Sen Piyer Kilisesi'nin istinat duvarı işlevi de gören sur bugün yıkılma tehlikesi yaşıyor (üstte).

tarihini barındıran bir bölgede, tarihi eserlere zarar vermeden, tam tersine tarihi ortaya çıkararak hattı inşa ettik. Hattın gecikmesini göze alarak, 77 milyon lira harcama yaparak, tarihi dokuyu ve tarihi eserleri de ortaya çıkardık. Bu açılış dört, dört buçuk yıl önce yapılacaktı. Bu hassasiyetimiz sebebiyle gecikti” demişti. Başbakan bununla, Ceneviz surlarını değil, hattın sonundaki Yenikapı istasyonunda keşfedilen ve bilimsel kazısı yıllar süren Theodosius Limanı'nı kast ediyordu.

Metronun tarihi yarımada'daki varlığı, yapımı gündeme geldiği günlerden beri tartışılan bir konuydu. Bu tartışmada tarafların elbette kendine göre haklı gerekçeleri var. Ama nihayetinde boy-nuzları Süleymaniye'nin minareleriyle (Tarihçi Prof. Dr. Cemal Kafadar köprü'nün tutunduğu bu dikmeleri Godzilla ayaklarına benzetmişti), viyadüğü Ceneviz surlarıyla yarışan Haliç Metro Köprüsü ve her ne kadar Galata'daki surları yıkmasa da onu alttan üstten kuşatan tünelleriyle metro, henüz tarihi yarımada'ya varmadan İstanbul'un taşınmaz kültür varlıklarının başına bela oldu.

Galata surlarının metro güzergâhına girmesi, ya da diğer bir söyleyişle metronun surlara galebe çalması, ironik bir şekilde Galata'da artık nadiren karışımıza çıkan Ceneviz izlerine farkındalığı arttırdı. Örneğin, geçenlerde bir Twitter kullanıcısının sorusunu bu hattı kullanan birçok insanın da merak ettiğini sanıyorum: “Haliç'teki köprü'den metro ile Şişhane tarafına giderken tünele girmeden hemen önceki surun üstünde, üzeri telle koruma altına alınmış bir işaret gibi bir şey var. Her bindiğimde oraya bakarım. Ceneviz sembolü müdür acaba?”

Doktora çalışmasını Galata surları üzerine yapan Sercan Sağlam, surlardan bugüne ulaşan tek kapı olan Harup Kapı'nın batı cephesinin üzerinde bulunan ve bilimsel yayınlarda bile çoğu kez yanlış aktarılan bu levhadaki armaların ne olduğunu devam eden sayfada aktarıyor. Koruma kurulu yakın zamanda çalınma tehlikesi nedeniyle levhanın İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne taşınarak yerine replikasının yerleştirilmesi kararını yeniledi. Kurul daha önce de, hem de üç kez, levhanın korunması yönünde karar almıştı. Bu kararın bile bir türlü hayata geçirilememesi, Ceneviz surlarının tümüne yönelik tutumu, daha doğrusu eylemsizliği görmemize yardımcı olabilir. Ne metroya yol açmak için yapılan yıkımlar sırasında keşfedildiği 2006'dan sonra, ne de metronun hizmete girdiği 2014 sonrasında surları restore etme ve çevresini düzenleme yönünde bir çaba var. 2012'de metro altyapısı kurulurken belediyenin, hattın geçeceği bölümde yaptığı “iyileştirmeyi” de

Galata'nın tahkimi ve yıkımı

Ceneviz kolonisinin Galata'da 1304'te kazandığı imtiyaz, burada kuracakları kenti surla tahkim etmelerine izin vermiyordu. Mahallelerinin etrafına hendek kazarak başladılar.

Cenevizliler Galata'ya 13'üncü yüzyılın ikinci yarısında yerleşti. 1304'te ise bulundukları mahalle için imtiyaz bölgesi statüsü elde ettiler. Dr. Ayhan Han'ın "İstanbul ve Galata Hendeklerinde Kentsel Toprak Kullanımı" başlıklı makalesinden öğrendiğimize göre bu imtiyaz, yerleşme etrafını sur ile tahkim etmelerine imkân tanııyordu; ancak mahallenin etrafına bir hendek kazabildiler. Hendek kenarında inşa ettikleri kâgir burçları mazgalı duvarlarla birleştiren asker ve tüccar Cenevizliler zaman içinde kesintisiz bir tahkimat bölgesi oluşturdu. Dr. Sercan Sağlam'dan öğrendiğimize göre ise kara tarafını 1316'da kapatabildiler.

Kıyıda hendek yoktu. Kara tarafında ise kapılar vardı ve hendekler üzerindeki ahşap köprülerle şehre girilmekteydi. Aşama aşama gelişen surlar, yerleşim içinde muharebeye imkân tanır şekilde tasarlanmıştı. Cenevizlilerin Galata'da kontrol ettiği alan 1376'ya dek adım adım genişlediği için, bir önceki aşamanın dış suru, bir süre sonra iç sur, ya da bölme duvarına dönüştü.

Surlar çeşitli müdahalelerle 19'uncu yüzyılın ikinci yarısına dek ayaktaıdı. Batılılaşma sürecindeki Osmanlı'nın 1857'de örnek belediye olarak kurduğu Altıncı Daire (bugünkü Beyoğlu Belediyesi) ilk icraatlarından biri olarak Ceneviz surlarını yıkma kararı aldı. Belediye, çeşitli gerekçeler öne sürdüğü bu yıkımla kazanılan parsellerde ve doldurulan hendeklerin üzerine inşa edilen binalardan gelir elde etti. Galata ve Beyoğlu arasında geniş caddelerin açılarak bölgenin kalkındırılması amaçlandı.

Surların yıkıldığı Aralık 1864'te belediye teknik bürosunda çalışan Maurie de Launay "Galata Surları Hakkında Bir Özet" başlıklı makalesinde, ana sur duvarının 2 bin 800 metre ve ortalama kalınlığının 2,25 metre olduğunu yazar. Surlarda 12 kapı bulunmaktaydı ve kale duvarı, aralarında 33 metre mesafe olan 24 kule ile korunmaktaydı. De Launay, iç bölme duvarlarla birlikte surların toplam uzunluğunun 3 bin 569 metre ve hendeklerle birlikte 37 hektarlık bir alanı sınırladığını da ifade eder.

Kuzeybatı yönünden Galata Kulesi'ne bakan siyah beyaz fotoğrafta, bugünkü Büyük Hendek Caddesi boyunca devam eden Ceneviz surları görüüyor (sağda üstte). Caddenin "Büyük Hendek" ismi taşımasının nedeni olan hendek, 1864 sonrasında surlar ve burçlar yıkılırken dolduruldu. Arkadaki yarım daire biçimli burcun üzerinde yer alan sur levhası ise İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin Galata bölümünde sergileniyor (sağda, altta). Levha, tüm Galata levhaları gibi üçlü arma düzeninde. Ortada Cenova Cumhuriyeti'nin bayrağı, sol tarafta dönemin dukası Raffaele Adorno'nun hanedan arması, sağ tarafta ise podestà Boruel Grimaldi'nin hanedan armaları işlenmiş. Grimaldi hanedanı hâlâ Monaco'yu yönetmektedir ve bir üyelerinin zamanında Galata'daki Ceneviz kolonisinin idareciliğini yapmış olması kayda değer bir tarihsel bağlantıdır. Levhadaki Latince yazıtta ise şu yazar: "Bu kule saygıdeğer Lord Boruel de Grimaldi'nin zamanında tamamlanmıştır. 1443"

HASAN SERCAN SAĞLAM

Bugün, surları restore etme ve çevresini düzenleme yönünde bir çaba hâlâ görülüyor.

bugün fark etmek mümkün değil.

Kapının bulunduğu ve büyük oranda viyadüğün altında kalan alan, imar planlarında yeşil alan olarak geçiyor, ancak halen İSPARK tarafından otopark olarak işletiliyor. 14 Ocak 2011’de onaylanan 1/5000 ölçekli Beyoğlu Perşembe Pazarı Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı’nı da, surlara yönelik herhangi bir yaklaşım ortaya koymuyor. Beyoğlu’ndan sorumlu İstanbul II Numaralı Kültür Varlıklarını Bölge Koruma Kurulu, metro inşaatının devam ettiği 2011’den bugüne İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nden Galata surlarının tümü için rölöve, restitüsyon ve restorasyon planı yapmasını talep ediyor. Ancak bu konuda da kamuoyuna yansıyan bir gelişme yok. Surlar, metronun neden olduğu tahribat dışında da sürekli tahrip ediliyor. Alarm veren bir başka buluntu, Şair Ziya Paşa Caddesi’nde, günümüze ulaşan en iyi durumdaki kulelerden birinin de bulunduğu sur parçası. Bu surun temeli, sene başından beri çökmüş durumda ve devamının da gelmesi an meselesi. Üstelik

bu sur, arkasındaki Sen Piyer Kilisesi olarak bilinen Saint Peter ve Saint Paul Kilisesi’nin istinat duvarı. Atlas’ta 2007’deki yayınlımızda surun önündeki açıklık, otopark olarak işletiliyordu, ama tespit edebildiğim kadarıyla son 9 yıldır boş. Surların korunmasına dair plansızlık ve programsızlık, bu sorunlu noktaya müdahaleyi de güçleştiriyor olabilir.

Burcu Tan, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü’nde 2014’te hazırladığı yüksek lisans tezinde özgün uzunluğu 4200 metre olan (önemli bir bölümü 1863 ve 1864’te Altıncı Daire tarafından yıkıldı) surların 395 metresinin, yani onda birinden de azının parça parça da olsa ayakta olduğu söylüyor. Farklı görüşlere göre bugüne ulaşan sur bölümlerinin toplamı 700 metreye ulaşıyor.

Tarihi Ceneviz kentinin bir şanssızlığı bulun-tuların Tophane-Galata Kulesi-Azapkapı üçgeninde dağılmış olması. Aslında burası surlarla çevrili bir ortaçağ kalesi, ancak surların bütünlüğü sağlanamadığı için bu algılanamıyor. Dahası Galata, en az 4, ya da 5’inci yüzyıldan itibaren yerleşim gördüğü bilinen ve henüz tümüyle araştırılamamış arkeolojik bir alan. Üst üste gelen Bizans, Ceneviz ve Osmanlı uygarlıkları birbirlerinin izini sildiği için sur içinde günümüze ulaşan arkeolojik kalıntı yok. Bir başka deyişle Galata’nın arkeolojik varlığını temsil eden tek öge de Ceneviz surları ●

Azapkapı’daki surların 2006’da açığa çıkarılmasının ardından çekilen fotoğraf (karşı sayfada, üstte) ve bugünkü durumu (karşı sayfada, altta). Şişhane-Yenikapı yönünde ilerleyen metro hattı, Haliç Metro Köprüsü’ne çıkmadan önce surların içinden geçiyor (sağda).

DİRENEN SURLAR

M. Schneider ve N. Nomidis'in hazırladığı 1944 tarihli Galata topografik haritasında o tarihte Galata'da ayakta olan sur yapıları kalın siyah bantla, surun yıkılan bölümleri ise taralı bantla işaretli.

1 2 Galata Kulesi'nden kuzeybatıya, sahile doğru ilerleyen yaklaşık 200 metrelik duvar, uzun yıllar boyunca Galata surlarının ayakta kalıp görülebilen en uzun parçasıydı. Bu sur üzerinde art arda iki burç yer alıyor. Kuleye yakın olan ve etrafı yapılarla çevrili olan burcu (2) dışarıdan görmek mümkün değil. Sen Piyer Kilisesi'nin hemen arkasındaki ikinci burç (1), Şair Ziya Caddesi üzerindeki açıklıktan görülebiliyor.

3 Neredeyse surların hepsinden sonra, 1348'de inşa edilen Galata Kulesi, tarihi yarımadanın karşısında yükselen Ceneviz kentinin baskın unsuruydu. Kulenin kuzey tarafında kent çevreleyen sur parçaları kısmen ayakta.

4 Ceneviz surlarının günümüze ulaşan en iyi durumdaki üçüncü burcu Müeyyeddade Mahallesi'nde, St. Benoit Fransız Lisesi bahçesinde.

5 Kemeraltı Caddesi'deki kule temelinin üzerinde bugün bir kafe var. Bu kule özgün Ceneviz surlarının kuzeydoğu sınırındaydı.

6 7 Zaman zaman Galata Kulesi ile karıştırılan Galata Hisarı, Bizanslıların İstanbul kuşatması sırasında Haliç'i kapatmak için gerdikleri zincirin kuzey ucunun bağlandığı yerd. Hisarın doğu duvarı (6) binalar arasında kaldı. Beyoğlu Belediyesi buraya yeni bir bina inşa ediyor. Özgün hisarın temelinde bugün Yeraltı Camii olarak bildiğimiz Kurşunlu Mahzen var (7).

8 Perşembe Pazarı sahilinde, Makaracılar Caddesi üzerinde bir sur parçası.

9 Tersane Caddesi üzerindeki kemerli sur parçası 2013'te inşa edilen Haliç Metro Köprüsü altında kaldı.

10 Ceneviz surlarının ayakta kalan tek kapısı, Harup Sokak ve Yanık Kapı Sokağı'nı birbirine bağlayan Harup Kapı. Metro viyadüğü bu kapının yaklaşık 10 metre batısından geçiyor.

4

5

6

7

GALATA

TOPOGRAPHISCH - ARCHÄOLOGISCHER
PLAN

Harita: Galata'nın topografik ve arkeolojik planı,
İstanbul, 1944

A.M. Schneider & M.I.S. Nomidis

SALT Araştırma, Harika-Kemali Söylemezoğlu Arşivi
(Fotoğraflar iPhone 7 ile çekilmiştir.)

Galata'nın Cenevizli tarihi ve sur levhaları

YAZI: HASAN SERCAN SAĞLAM*

Dördüncü Haçlı Seferi (1202-04) sonucu kurulan Konstantinopolis merkezli Latin İmparatorluğu'nu yıkıp Bizans'ı geri kurmak isteyen İznik İmparatorluğu Cenevizlilerle ittifak kurdu. Bolca imtiyaz vaatli bir antlaşma 1261'de Nimfeon'da (Nif / Kemalpaşa) imzalandı. Vaatlerden biri Konstantinopolis'te ticari mahalleydi. Antlaşmadan iki hafta sonra İznikliler ani bir şekilde ve Ceneviz yardımı olmadan kenti aldılar. Yine de söz verildiği üzere Cenevizliler sur içine yerleştiler. Lakin bozulan ilişkiler sebebiyle 1264'te Heraklia'ya (Marmara Ereğlisi) sürüldüler. 1267'de başlayan müzakereler sonucu aynı yıl geri döndüler, fakat bu kez karşıdaki Galata'ya (Pera) yerleştiler. Önlem olarak Bizans elindeki Galata Kalesi (Yeraltı Camii) hariç tüm surlar yıktırılmıştı. Önce 1303 civarı bir hendek kazan Cenevizliler, 1304'ü takiben mahallelerinin kıyı hattı boyunca düzenli aralıklarla

inşa ettikleri "güçlü evler" ile bir savunma hattı oluşturdular. Kara tarafını ise ancak 1316'da kapatabildiler. Bu ilk mahalle kaba Karaköy Meydanı ile Azapkapı arasındaki düzlükteydi. Daha sonra tepelik bölgeyi ele geçiren Cenevizliler burayı 1335-1349 arası güçlendirdiler ve 1348'de Galata Kulesi'ni inşa ettiler. 1351 itibarıyla Azapkapı civarını denetledikleri görülen Cenevizliler, Tophane'ye uzanan geniş alanı ise 1352 ve 1376'da olmak üzere iki aşamada elde ettiler. Bu kenar bölgeleri 1380'lerin sonundan 1400'lerin ortalarına değin peyderpey sur ve kulelerle çevrelediler.

Ceneviz imar faaliyetine dair Galata'da toplam 44 sur levhası belgelendi. Bunlar genelde üçlü arma düzeninde, hiyerarşik sırayla ortada Cenova bayrağını, bakış yönüne göre solda Cenova'daki dükânın hanedan armasını, sağda ise koloninin mülki amiri olan "podestà"nın hanedan armasını taşıyordu.

Yine de istisnai durumlara sıkça rastlanıyordu; armalar yanında açıklayıcı bir Latince yazıt da olabilmekteydi.

Levhalarından bugün yalnızca iki tanesi hâlâ yerinde ve her ikisi de istisnalara örnek teşkil ediyor. İlki, Yanıkkapı Sokak sonundaki Harup Kapı üzerinde bulunuyor. Bu yazısız levhanın ortasındaki kalkanda bir haçtan müteşekkil Cenova bayrağı var. Solda Doria, sağda ise De Merude ailelerinin armaları bulunuyor. Semavi Eyice'ye göre Doria podestà iken De Merude Cenova'daki dükandır. Oysa bu hanedanın hiçbir üyesi ne duka, ne de podestà olarak görev yapmıştır. Hem dükânın arması hiyerarşik olarak niçin en sonda bulunsun? Keza 14-15'inci yüzyıllarda Doria ailesinden bir duka da mevcut değildir. Yani bu levhada bir duka arması kesin olarak yoktur. Harup Kapı levhasının sırrını aydınlatacak bazı belgeler Belgrano ve Skrzinska tarafından

Ceneviz İmar faaliyetlerine dair Galata'da 44 sur levhası belgelendi. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Galata bölümünde sergilenen 25 Mart 1387 tarihli levhada, Galata'nın koruyucusu Başmelek Mikail, solunda Cenova bayrağı, sağında ise Podestà Raffaele Doria'nın hanedan arması betimleniyor.

Türkiye'nin en çok satan yat ve deniz kültürü dergisi

DENİZLER, TEKNELER VE GEZGİNLER
HAKKINDA HER ŞEY

GEZİ ÖZEL
AĞUSTOS
SAYISI BAYİLERDE

En yeni tekneler, denizcilik dünyasından en son haberler, yelken yarışları ve Türkiye'nin en kapsamlı tekne alım-satım rehberi YATMARKET ile birlikte...

yachtturkiye

yachtturkiye

@yachtturkiye

www.yachtturkiye.com

YACHT
AppStore ve
Google Play'de

paylaşılmıştı. Yardımcı bir diğer levha da İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin Galata bölümünde sergileniyor. Levha, Büyük Hendek Caddesi'nin Galata Kulesi'ne yakın tarafında, 1864 sonrası yıkılan bir kulede bulundu. 25 Mart 1387 tarihli bu levhada Galata'nın koruyucusu Başmelek Mikail, solunda Cenova bayrağı, sağında ise Podestà Raffaele Doria'nın hanedan arması betimleniyor. 1384-1390 arası Antoniotto Adorno duka olmasına karşın müzedeki levhada Adorno arması yok. Oysa 1378 tarihli bir Sudak (Soldaia) levhasında soldan sağa 1370-1378 arasındaki duka Domenico Fregoso, Cenova ve konsül Raffaele Doria'nın armaları sıralanıyor. Bu bağlamda güçlü Doria ailesine mensup idareci Raffaele'nin, Cenova yönetimi için sürekli çekişme halindeki Fregoso ve Adorno hanedanlarından ilkinin taraf olduğu, bu yüzden de görev yaptığı uzak kolonide Adorno mensubu dukanın armasına yer vermediği düşünülebilir.

Harup Kapı ile müzedeki levhalar, Emekyemez ve Şişhane sokaklar ile Büyük Hendek Caddesi arasındaki bölgeyi çevrelemiş Ceneviz surlarının tam doğu ve batı başlangıcına yerleştirilmişti. Soylu bir Ceneviz ailesi olan De Merude

mensuplarının Galata'daki birçok binaya katkı verdikleri birincil kaynaklarda mevcuttur. Bunlardan Filippo De Merude 1386 civarı ölmüş ve geriye yüklü bir miras bırakmış, hatta bu meblağdan Galata'nın masrafları için bir bütçe dahi oluşturulmuştu. Buradan hareketle Harup Kapı levhası da müzedeki eserle ilişkili olarak 1387'ye tarihlenebilir. Üzerinde de Podestà Raffaele Doria ile hayırsever soylu Filippo De Merude'nin hanedan armalarının olduğunu iddia etmek mümkün. Resmi görevlerde de bulunmuş ve o tarihlerde henüz vefat etmiş bu Cenevizli Galata sakini, sur inşasına maddi katkı sağlamış olmalıdır.

Azapkapı'daki levhada ise soldan sağa Cenova bayrağı, kazınmış bir arma ve De Marini arması bulunuyor. İlk olarak 1928'de Dalleggio d'Alessio tarafından bilim dünyasına tanıtılan levha, önüne inşa edilen binalar sebebiyle gözden uzak kaldı. 2010'lu yıllarda ise metro için yapılan yıkımlar sonucu tekrardan görünür hale geldi. . Altındaki Latince yazı şöyledir: "+ İsa. Bu duvar 1435 yılında saygıdeğer lord Podestà Stefano De Marini tarafından yaptırıldı". Ortadaki kazınmış arma muhtemelen Milano Dukalığı'nı temsil eden bir Visconti armasıydı. Çünkü Cenova 1421-

1435 arasında Milano işgali altındaydı. Daha sonra bağımsızlığını elde eden Cenevizliler damnatio memoriae (hatıranın lanetlenmesi) çerçevesinde bu armayı kazıyarak yok etmiş olmalılar.

*Dr., Şehir Plancısı

Kaynaklar

- Belgrano, L. T., (1877). Documenti riguardanti la colonia Genovese di Pera ("Prima serie di documenti riguardanti la colonia Genovese di Pera", ss. 99-417, "Seconda serie di documenti riguardanti la colonia di Pera", ss. 932-1003), Atti della Società Ligure di Storia Patria (Vol. XIII, 1877-1884), Genova.
- Dalleggio d'Alessio, E., (1928). Une Nouvelle Inscription Génoise Découverte à Galata, Échos d'Orient (Vol. 27, No. 150, 1928, ss. 168-174), Paris.
- Eyice, S., (1969). Galata ve Kulesi - Galata and Its Tower, Türkiye Tarih ve Otomobil Kurumu, İstanbul.
- Hasluck, F. W., (1911). Genoese Heraldry and Inscriptions at Amastra, The Annual of the British School at Athens (Vol. 17, ss. 132-144), British School at Athens, Atina.
- Rossi, E., (1928). Le Lapidi Genovesi delle Mura di Galata, Iscrizioni Genovesi in Crimea ed in Costantinopoli, Atti della Società Ligure di Storia Patria (Vol. LVI, ss. 143-167), Genova.
- Skrzinska, E., (1928). Inscriptions Latines des Colonies Génoises en Crimée (Théodosie-Soudak-Balaklava), Iscrizioni Genovesi in Crimea ed in Costantinopoli, Atti della Società Ligure di Storia Patria (Vol. LVI, ss. 5-140), Genova.
- Sağlam, H. S., (2018). Urban Palimpsest at Galata & An Architectural Inventory Study for the Genoese Colonial Territories in Asia Minor, Politecnico di Milano Yayınlanmamış Doktora Tezi, Milano.

Galata surlarında özgün yerinde bulunan iki levha: Harup Kapı'nın batı yüzündeki yazısız levhanın ortasındaki kalkanda bir haçtan müteşekkil Cenova bayrağı var. Bayrağın solunda Doria, sağda ise De Merude ailelerinin armaları bulunuyor (sağda). Azapkapı'da Metro Köprüsü'nün altındaki levhada ise soldan sağa Cenova bayrağı, kazınmış bir arma ve De Marini arması bulunuyor. Uzun yıllar gözden uzak kalan bu levha 2011'den sonra metro için yapılan yıkımlardan sonra görünür hale geldi (üstte).

MARS

KIZIL GEZEĞEN'İN
HARİKALARINI
KEŞFEDİN!

**HOW IT
WORKS**
ÖZEL SAYI

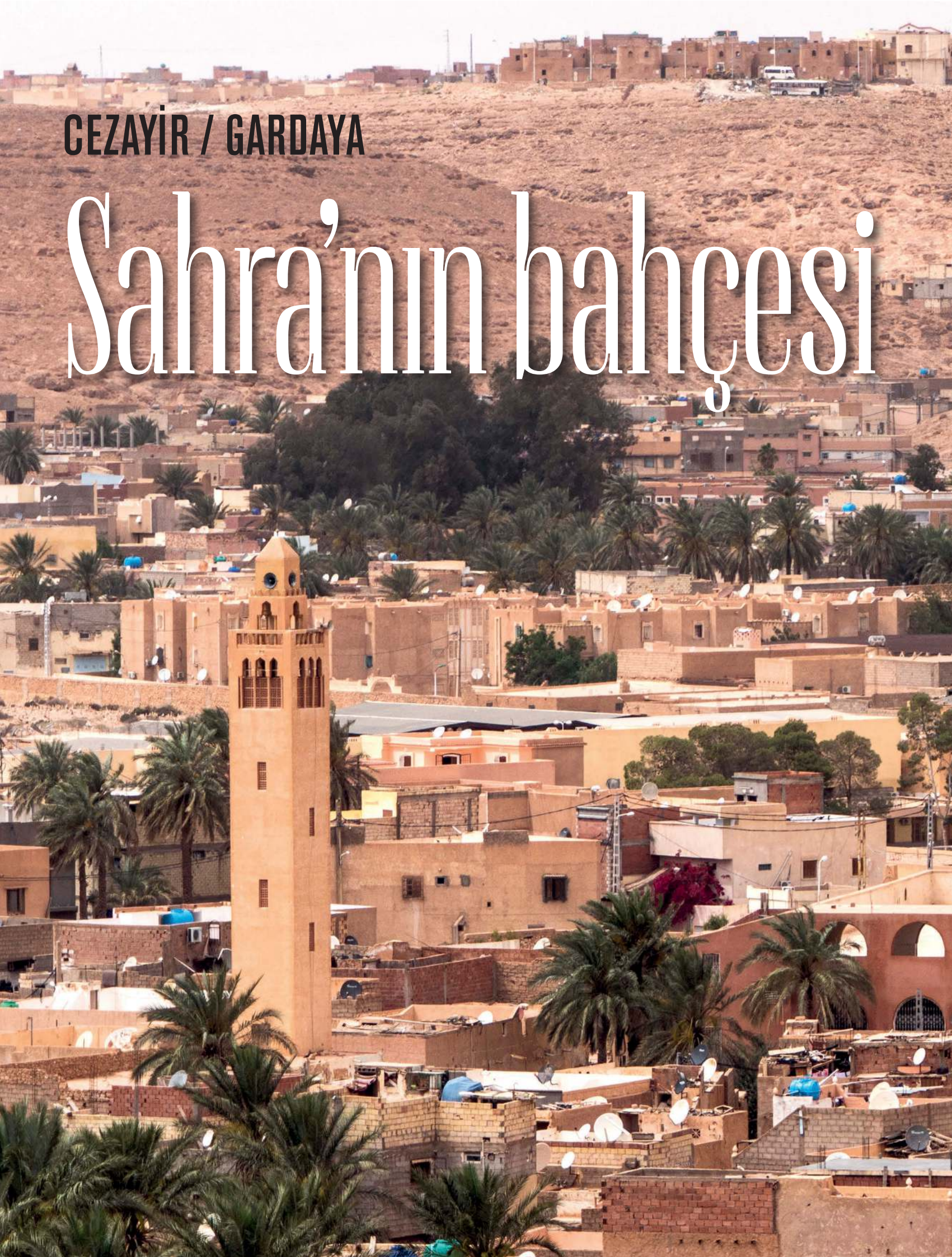

BAYİLERDE

CEZAYİR / GARDAYA

Sahra'nın bahçesi

Gardaya, yağmur sularının yeryüzünde biriktirilmesini sağlayan su toplama sistemi sayesinde Sahra Çölü'nün içinde yeşil bir bahçe, bir tarım ve ticaret merkezi. Şehrin yer aldığı Mزاب Vadisi tarihi yerleşimleri, bu yerleşimlerin doğayla uyumu ve yüzyıllardır yaşayan gelenekleriyle 1982 yılından beri UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alıyor.

Gardaya şehri, yaklaşık 100 bin kişilik nüfusuyla Cezayir'in ortasındaki Gardaya vilayetinin yönetim merkezi ve en büyük yerleşimi. Şehrin nüfusu ağırlıklı olarak Berberilerden oluşuyor.

Sahra Çölü'nde yeşil bir vaha Gardaya, bu uçsuz bucaksız coğrafyanın sessizliğini bölen 1000 yıllık kadim bir şehir. Cezayir'in Gardaya Vilayeti'nin yönetim merkezi olan ve onunla aynı adı taşıyan şehir yaklaşık 100 bin kişiye ev sahipliği yapıyor.

Mzab Vadisi'nin güneyindeki Gardaya, Cezayir nüfusunun yüzde 30'unu oluşturan Berberilerin bölgedeki önemli tarihsel merkezlerinden biri. Mzab Vadisi, Gardaya gibi eski yerleşimleri, bu yerleşimlerin doğayla uyumu ve yüzyıllardır yaşayan gelenekleriyle 1982 yılından beri UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alıyor.

Arapça ve Fransızca resmi dil; bölge sakinleri gündelik hayatta Berberi dilinin Mzab lehçesini konuşuyor. Vadide ekonomi ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayanıyor. Çölde yaşam koşulları oldukça zorlu, zaten Gardaya'dan sonra Sahra'nın boşluğu ve ıssızlığı başlıyor. Aynı zamanda bir ticaret ve kültür merkezi olan Gardaya, diğer komşu yerleşimlere göre daha canlı. Ama sokaklar sıcak öğle saatlerinde büyük ölçüde boşalıyor.

Çölde zaman zaman şiddetli yağmurların neden olduğu büyük seller yaşanıyor. Gardaya'da akıllıca bir yöntemle sel sularını kontrol altına almayı başarmışlar ve çeşitli amaçlarla kullanmışlar. Sel yataklarının önüne büyük mazgallar ve çok sayıda kuyu açılmış, bunları toprak altında birbirine bağlayarak suları yeraltında büyük sarnıçlarda toplamışlar. Yüzyıllardır uygulanan bu yöntem bölgenin hayat damarı olmuş. Gardaya'nın bölgedeki önemi de buradan geliyor. Eskiden kuvvetli yağış sonrası sel başlayınca herkes

Cezayir'in ilerinde, Sahra'nın sonsuzluğunda yer alan Mzab Vadisi surların çevrelediği, bin yıllık geleneklerin yaşıadığı şehirler gizliyor. Yağmur sularını yeraltına biriktirip tarımda kullanan, çevresini yeşerten Gardaya, adeta çölün bahçesi. Berberi kültürü, tarihi dokusu, canlı sokaklarıyla Sahra'nın en şaşırtıcı şehri.

YAZI VE FOTOğRAFLAR: HAYRETTİN KAğNICI

Gardaya'dan güneye gidildikçe Sahra'da şartlar zorlaşıyor ve büyük şehirlere rastlanmıyor.

Geleneksel dokusunu büyük ölçüde korumuş Gardaya Vilayeti'nin şehirlerinde minareler dört köşe ve yükseldikçe daralıyor.

çığlıklar atarak sevinç gösterileri yaparmış. Ancak ne yazık ki bölgede 2008'den beri bu ölçekte yağmur yağmıyor.

Hükümet kırsal bölgelerde tarımı teşvik ediyor, uzun vadeli krediler veriyor. İnsanlar buraya gelip ev yapıyor, tarımla uğraşıyor. Ama yolda rastladığımız yarım kalmış inşaatlar, bu konuda başarı sağlayamayıp geri dönenlerin de olduğunu gösteriyor. Bu arada hurma burada önemli bir ekonomik değer. Gardayalılar en kaliteli hurmanın kendi bölgelerinde yetiştğini söylüyor.

Rastladığımız bir çiftçi bize şevkle, uzun uzun nasıl kuyu kazıp su çıkardığını, sulama yöntemlerini, neler ekip biçtiğini anlattı. Giderken de bizi koca bir kasa dolusu sebzeyle yolcu etti. Havuç ve salatalıklarla akşam yemeğinde kendimize mükemmel bir salata hazırladık. Başka bir tarla sahibi de yine naneli çay eşliğinde bize yöredeki çiftçilik hakkında bilgiler verdi. Ardından rüzgâr sertleşti, toz duman derken yağmur başladı, bizim için de bir an önce yola çıkma zamanı geldi...

Gardaya'nın çevresinde yine tarihi evleri, dar sokaklarıyla dikkat çeken yerleşimler bulunuyor. El Atteuf kasabası 1082 yılında kurulmuş. İki kişinin yan yana geçemeyeceği sokaklarda ilerlerken yolumuz bir mezarlığa düşüyor. Kadınlar ve

erkekler farklı şekilde gömülmüş. Erkek mezarlarının başucuna iki, kadınların bir; ayakuclarına ise birer mezar taşı daha konmuş. Hamileyken ölen kadınların karnındaysa bir taş daha bulunuyor. Bu arada Berberi camileri, dört köşe minarelerinin yükseldikçe giderek daralmasıyla dikkat çekiyor.

Melika yerleşimi de diğerleri gibi surlarla çevrili, El Atik Camii ile dikkat çeken bir yer. Fransızlardan kalan okulda bugün sabah saatlerinde erkek, öğleden sonrası kız öğrencilere dini eğitim veriyor. Okulun bahçesinde, bölgede yaşamış din adamlarının mezarları bulunuyor. Gardaya çevresinde geçmişte Tunus'tan gelen Museviler de yaşamış. El sanatlarıyla uğraşmış ve bu mesleklerin bölgede gelişmesine katkıda bulunmuşlar. Fransızların ülkeden ayrılmasından sonra onlar da göç etmiş.

Vadide yaşayan kabileler arasında tarih boyunca birçok savaş yaşanmış. Sokakların dar yapılmasının bir nedeni de yerleşimleri düşmana karşı savunmak. Bazı noktalarda da alçak kemerler göze çarpıyor. Baskın sırasında buralardan at üstünde geçmeyen düşman askerleri attan inince çevrede konuşlanan askerler tarafından etkisiz hale getirilmiş. Bu nedenle düşman askerleri dar sokaklara giremezmiş.

Beni İsguen ise geçmişi 1200'lü yıllara kadar uzanan bir yerleşim. Surlarla çevrili kasabanın inişli çıkışlı sokaklarında yürüyoruz. Ortalıkta kimse yok. Kapıların tepesinde yarıklar dikkat çekiyor. Kapıyı çaldığında evin hanımı o yarıktan bakarak gelenin kim olduğunu görüyormuş. Kapıyı kesinlikle erkek açıyor, eğer evde erkek yoksa kadın kapıyı içerden tıkladıyor; bu da "evde erkek yok, git" anlamına geliyor.

Müslümanlığın İbadiyye mezhebinin yaygın olduğu Gardaya Vilayeti'nde kadınlar sadece tek bir gözlerini açıkta bırakan çarşaflar giyiyorlar. Yolda bir erkekle karşılaştıklarında geri dönüp başka bir sokağa giriyor, ya da kafalarını duvara dönüp yere bakarak geçmesini bekliyorlar. Bazı sokaklarda ise kadınların gizlenmesi için yapılmış oyuklar var.

Artan nüfus nedeniyle yeni yerleşimler de kuruluyor. Tahlalat, planını Fransız bir mimarın çizdiği, inşasına 2004 yılında başlanan, vilayetin karakteristik özelliklerini taşıyan ama modern çizgilere sahip bir yerleşim.

Gardaya Vilayeti yerleşim dokusu ve yaşayan gelenekleriyle Sahra'nın en özel köşelerinden biri. İnsanın çöle nasıl uyum sağlayıp ayakta kalabileceğini gösteren benzersiz bir alan... ●

Mzab Vadisi'ndeki bir diğer tarihi yerleşim, Gardaya yakınlarında bulunan El Atteuf. Vadide geçmişte kabileler arasında şiddetli savaşlar yaşanıyordu. İklim ve coğrafi koşulların yanı sıra sokakların dar ve labirent gibi olmasının bir nedeni de bu: Şehre giren düşmanı yavaşlatmak ve pusuya düşürülmesini kolaylaştırmak (üstte). Su kaynakları sayesinde Mzab Vadisi'nde başlıca ekonomik faaliyet tarım ve hayvancılık. Devlet bölgede tarımın gelişmesi için çiftçilere destek veriyor. Bu durum üretimin giderek artmasını sağlamış (sağda).

ÇÖLÜN GÖLGESİNDE

Gardaya Vilayeti'ne Berberi kültürü damgasını vuruyor, Sahra'yı onların çadırları renklendiriyor. Resmi dil Arapça ve Fransızca, ama vilayetin merkezi olan Gardaya şehri ile beş komşu yerleşimde günlük hayatta Berberi dilinin Mzab lehçesi konuşuluyor.

Gardaya Vilayeti'ne bağlı yerleşimlerden Melika özgün mimarisiyle dikkat çekiyor. Burası da surlarla çevrili ve giriş çıkışlar kontrol altında (en üstte). Gardaya şehri bölgenin alış veriş merkezi. Pazarlarda en çok rastlanan ürünlerden biriyse bölgenin en önemli ekonomik değeri olan hurma (üstte). Evli kadınlar, genelde tek gözü açıkta kalacak şekilde yüzlerini örtüyor (üstte, sağda).

Vilayetin sakinleri Müslümanlığın
İbadiyye mezhebine bağlı.

KOCAELİ / KUTLUCA ROTASI

Akarsuyla yürümek

“Taş köprü” olarak bilinen 2 bin yıllık Roma köprüsü aynı zamanda keyifli bir yürüyüş rotasının başlangıcı. Gebze’ye 30 kilometre uzaklıktaki köprünün altından akan dere, Elbizi Köyü’ne giderken hem basit kaya, hem de dere geçişlerine olanak vererek güzel bir parkur oluşturuyor.

Uzun süredir ismini duyduğum, ama bir türlü gidemediğim Roma eseri Kutluca Köprüsü’ne gitmek için düşmüştük yine yollara. Gebze gişelerinden çıkarak eski İzmit yoluna girdikten kısa bir süre sonra Tavşanlı sapağından dönüp iki dakika içinde Tavşanlı Köyü’ne varıyoruz. İlk olarak 1985 yılının Nisan ayında gelmiştim Tavşanlı’ya. Köyün içinden geçerek Balıkayalar’a girdik. İki gün boyunca tırmanır,

daha sonra da geri dönerdik. Yaz başında köyden geçerken mutlaka birileri durdurup kiraz veya şeftali verirdi. Balıkayalar’a kadar uzanan arazideki meyve bahçeleri kiraz ve şeftali ağaçlarıyla doluydu. Oysa şimdi karşı sırtlara sana yi hâkim olmuş, siteler yapılmış. Meyve bahçeleri ise yok artık. Kısa bir çay molasından sonra tekrar yola çıkıyoruz. Demirciler Köyü üzerinden Kutluca’ya gideceğiz. Demirciler Köyü’ne varınca büyük

bir hayal kırıklığı yaşıyorum. Köyün girişinde yıkılmak üzere olan muhteşem bir ahşap konak vardı. Bazen bu köye de yürür, eski konağın mimarisine ve ahşap işlemelerine hayran hayran bakardık. “Keşke birileri el atsa da kurtulsa bu konak” derdik. Dileğimiz yerine gelmiş ve konak restore edilmiş. Ama kurtulmuş mu bilmedim. Keşke konak o haliyle kalsaydı. Yola devam ediyoruz. Kısa süre içinde her şey geride kalıyor ve bir

orman yolunu takip ederek yaklaşık bir saat içinde Kutluca Köyü’nün çıkışındaki taş köprünün yanına varıyoruz. Biz köprüyü görmeye gelmiştik ama köprünün altından akan dereyi görünce bu dereyi keşfetmeye karar veriyoruz. Kayaların arasından geçerek 2 bin yıllık köprünün altından akan Koca Dere’nin köprüyle birleştiği yer muhteşem bir manzara sunuyor.

Yaklaşık 2 bin yıllık taş köprünün yanından aşağı inen patikayı takip ederek Koca Dere kıyısında balık tutan iki kişinin yanına varıyoruz. Baba oğul bir kayanın üzerine oturmuş balık tutmaya çalışıyorlar. “Eskiden çok balık vardı dereye, ama gün geçtikçe azalıyor” diyor baba. Dereye bakıyorum, bir de altından geçtiği köprüye. Bu görkemli köprüyü buraya yapanlar derenin büyüklüğünü göz önüne almışlar sanırım. Oysa dere şimdi cılız akıyor. Ama köprü tüm heybetiyle yerinde. Yer yer köpükle kaplı dere hiç de temiz değil aslında. Burada tutulan balıktan ne yarar gelir bilemem. Patika balık tutan baba oğulunun yanında sona eriyor. Derenin kenarına ulaşmak

için kayalardan iniş yapmak gerekiyor. Kayalara tutuna tutuna, böğürtlen dikenlerden nasibimizi de alarak dere kenarına inmeyi başarıyoruz.

Akarsuyun biriktirdiği kumların üzerindeki patikayı takip etmeye başlıyoruz. Amacımız Elbizi Köyü'ne kadar gitmek. Ancak parkur izin verecek mi bilmiyoruz? Çünkü patika yer yer kayboluyor ve bazen derenin içinden, bazen de kayalıklardan geçmek zorunda kalıyoruz. Dere kenarındaki parkur keşif için ideal, ancak çok fazla kullanılmadığı için belirgin bir

patikası yok. Sadece dereye balık tutmak için gelenlerin oluşturduğu küçük patikalar var. İlerledikçe dikkatimizi çeken ilk görünüm büyük bir selin izleri oluyor. Özellikle yağışın bol olduğu dönemlerde derenin çok şiddetli aktığının izleri dallarda ve kayalarda duruyor. Ağaçların bazen üç metre kadar üzerinde akarsuyun taşıdığı çeşitli malzemeleri görebiliyoruz.

Kutluca Köprüsü günümüzde çok bilinmese de Roma döneminde önemli bir yere sahipti. Antik İzmit'te, yani eski adıyla Nikomediada

Tarihi taş köprü'nün altındaki kayalıklardan başlayan rota dere boyunca ilerliyor (karşı sayfada). Demirciler Köyü'nden sonra sanayi tesisleri yavaş yavaş geride kalıyor. Yaklaşık 15 kilometre kadar orman içinde devam eden yol Kutluca Köyü'ne varıyor (üstte).

bu köprü'nün önemi çok büyükmüş. İS 50 yılında İmparator Cladius döneminde inşa edilen ve antik yol üzerinde bulunan köprü iki bölgeyi birbirine bağlıyordu.

Bu önemi nedeniyle yaklaşık 2 bin yıl önce basılan sikkelerde bu köprü'nün resmi bulunmaktaydı. Köprü yedi gözlü ve beş kemerli olarak yapılmış. Zamanla eski önemini yitiren köprüyü yörede

yaşayanlar "Taş Köprü" diye anmaya başlamış. Birkaç yıl öncesine kadar kamyonların geçişine bile olanak tanıyan köprü restorasyon sırasında epey bir zarar görmüş. Restorasyon sonrasında alt kesimler orijinallliğini korusa da köprü'nün restore edilen üst kısmı çok sırtıyor.

Dere içinde yürümeye devam ediyoruz. Dere ağaç dalları tarafından örtülmüş

Roma döneminde yapılan taş köprü birkaç yıl öncesine kadar orijinal halini koruyordu. Yapılan restorasyon sonrasında eski görüntüsünden çok şey kaybetmiş olsa da kesinlikle görülmesi gereken bir eser.

durumda. Yer yer dallardan sızan ışık dere içinde güzel ışık oyunlarına neden oluyor. Kız böcekleri bu ışık huzmelerinin etrafında neşeyle eğleniyorlar. İlerledikçe kayalık zemin yerini iyice kumluk yollara bırakıyor. Kumun

egemen olduğu yerlerde yürümekte zorlanıyoruz. Çünkü çok yakın bir zamanda meydana gelen sel dere kenarına hatırı sayılır bir kum bırakmış. Kille karışık kum ise çamura dönüşmüş ve yürümemizi engelliyor. Bata çıka

yürümeye devam ediyoruz. Kısa bir süre sonra tekrar sert zemine çıkıyoruz ama yürümek yine de zor. Bu kez selin sürüklediği, veya kırıldığı ağaçlar çıkıyor karşımıza. Yürüyüş rotamız yer yer engelli bir parkura dönüşüyor. İlerledikçe kayalıklar tamamen kayboluyor ve düz bir zeminde akan dere kenarında yürüyoruz. Keşfe akşamüzeri başladığımız için geri dönüşte karanlığa kalmayalım diye dönüşe geçiyoruz.

Geçtiğimiz diğer kanyonlarla karşılaştığımızda biraz tavan olsa da Kutluca etabı mutlaka görülmesi, yürünmesi gereken bir etap. Biz biraz geç çıktığımız için bitiremedik, ama en kısa zamanda tekrar giderek etabı bitirip Elbizli Köyü'ne ulaşacağız ●

GEZGİNİN SIRT ÇANTASI

SANDALET

Yaz geldiğinde sandalet giymek artık iyice yaygınlaştı. Özellikle dere geçişlerinde sandaletler çok büyük avantaj sağlıyor. Ancak bazı sandaletlerde ciddi sorunlar yaşayabiliriz. Sandaletin öncelikle suya dayanıklı olması lazım. Sık sık ıslanacağı için bakteri üreme olasılığı fazla. Bu nedenle sandaletin bakteri üremesini önleyen hidrofobik file astara sahip olması şart. Yazın sandalet tercih edenlerin en çok şikâyet ettiği iki konu topuğu vurması ve parmakların sürekli bir yerlere çarparak zarar görmesidir. Güvenli bir bağlama sisteminin olması ayağınızdan çıkmasını önleyecektir. Sandalet alırken mutlaka topuk ve parmak koruma sistemlerinin bulunduğu dikkat etmek gerekiyor. Mantar oluşumuna

karşı anti mikrobiyal malzeme ile ayak kokusunu önleyici malzemeden yapılmış olması da önemli. Başka bir sorun da sandaletin ayağa tam oturmamasıdır. Yeni kuşak sandaletlerin büyük çoğunluğu kullanılan metatometal microfiber malzemelerle iç taban ayak anatomisine uygun olarak tasarlanıyor.

Tabanının dayanıklı olması da hem şehirde, hem de doğada kullanmanıza olanak sağlıyor. Sandaletin tabanının farklı yönlerde tırtıklanmış olması önemlidir. Bu özellik kaymayı da önler. Ben daha çok North Face ve Keen marka sandaletleri tercih ediyorum. Hem erkek, hem de kadınlar için ergonomik modelleri mevcut. Fiyatları ise 300 ila 500 lira arasında.

SEP
12-15
'19

ISORLAR

AKBANK
SANAT

RESMİ HAVAYOLU

CO-SPONSOR

PLUGIN SPONSORU

LOUNGE SPONSORU

DESTEKÇİLER

RESMİ KURUMLAR

THE LAND OF
LEGENDS
THEME PARK • HOTEL • SHOPPING AVENUE

Ev Aletleri

30. yılımıza özel ayrıcalıklar her ay 30 farklı şehirde!

AMMAN / ASMARA / ATİNA / BANGKOK / BARI / BRÜKSEL / CENEVRE
CLUJ / DOHA / HERSON / HURGADA / KATMANDU / KİŞİNEV
LUBYANA / LÜKSEMBURG / LVİV / MAPUTO / MASKAT / NIAMEY
PHUKET / PİSA / PORTO / SAMARA / SARAYBOSNA / ŞARM EL-ŞEYH
TALLİNN / VİYANA / VORONEJ / YANBU / YAOUNDE

Detaylı bilgi ve çekilişe katılmak için 30yearsofsmiles.com

